

ALLMÄN INTRODUKTION TILL DET ROMERSKA MISSALET

FÖRETAL

1. Då Herren Kristus skulle hålla den påskmåltid med sina lärjungar vid vilken han instiftade sin kropps och sitt blods offer, befallde han att de skulle skaffa ett stort rum som stod färdigt (Luk 22:12). Kyrkan har alltid ansett att denna befallning är riktad också till henne. Därför har hon gett anvisningar både om hur människornas hjärtan ska beredas för firandet av eukaristin och om hur lokaler, riter och texter ska ordnas. De normer som nu fastslås i enlighet med Andra Vatikankonciliet beslut och det nya missale, som kyrkan av den romerska riten hädanefter ska använda då hon firar mässan, utgör ett nytt tecken på denna kyrkans omsorg, på hennes trohet mot och på hennes oförändrade kärlek till det höga eukaristiska mysteriet. Trots vissa förändringar vittnar de också om att kyrkans tradition är beständig och om att den förs vidare obruten.

Ett vittnesbörd om den oförändrade tron

2. Mässans offerkaraktär proklamerades högtidligt av det tridentinska konciliet, i överensstämmelse med kyrkans samlade tradition.¹ Andra Vatikankonciliet bekände på nytt denna lära och gjorde följande viktiga uttalande om mässan: ”Vår frälsare instiftade vid den sista måltiden det eukaristiska offret av sin kropp och sitt blod, för att därigenom låta korsets offer äga fortbestånd genom tiderna och för att så anförtro åt kyrkan, sin älskade brud, åminnelsen av sin död och uppståndelse ända fram till sin återkomst.”²

Denna konciliets undervisning kommer ständigt till uttryck i mässtexterna. Den lära som i det gamla sakramentarium som vanligen går under namnet det leoninska kärnfullt uttryckte med följande ord: ”Så ofta åminnelsen av detta offer firas, fullgörs vår återlösnings verk”³, den utläggs träffande och exakt i de eukaristiska bönera. I dessa vänder sig prästen under anamnesen även i hela folkets namn till Gud, tackar honom och frambär det levande och heliga offret, som är både kyrkans offer och samtidigt den offergåva genom vilken Gud själv har velat blidkas.⁴ Han ber att Kristi kropp och blod ska vara ett välbehagligt offer åt Fadern och ge frälsning åt hela världen.⁵

Böneordningen i det nya missalet (*lex orandi*) svarar således mot den oföränderliga trosregeln (*lex credendi*). Det är kyrkans traditionella lära att korsoffret och dess sakramentala förnyande i mässan är ett och detsamma, trots olikheten i det sätt på vilket offerakten äger rum. Detta offer instiftade Herren Kristus vid den sista måltiden, och han befallde apostlarna att fira det till hans åminnelse. Det eukaristiska offret är därför samtidigt både ett lovsångens och tacksägelsens offer och ett sonande och tillfyllestgörande offer.

¹ Konciliet i Trento, Session XXII, 17 sept. 1562: DS 1738–1759.

² Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 47; jfr Dogmatisk konstitution om kyrkan, *Lumen gentium*, n. 3, 28; Dekret om prästernas ämbete och liv, *Presbyterorum ordinis*, n. 2, 4, 5.

³ Skärtorsdagens kvällsmässa till åminnelse av Herrens sista måltid, bön över offergåvorna. Jfr *Sacramentarium Veronense*, editio L. C. Mohlberg, n. 93.

⁴ Jfr *Missale Romanum*, Tredje eukaristiska bönen.

⁵ Jfr *Missale Romanum*, Fjärde eukaristiska bönen.

3. Det förunderliga mysterium som ligger i att Herren är reellt närvarande under de eukaristiska gestalterna har bekräftats av Andra Vatikankonciliet⁶ och av andra dokument från kyrkans läroämbete,⁷ och detta med samma innebörd och samma ordalydelse som det tridentinska konciliet framställde som en trossanning.⁸ Detta mysterium kommer till uttryck i mässan, inte bara i själva konsekrationens orden, genom vilka Kristus blir närvarande genom transsubstantiationen, utan även i den djupa känsla för och det uttryck för vördnad och tillbedjan som ska präglade eukaristifirandet. Av detta skäl fostras det kristna folket till att tillbe detta höga sakrament på ett alldeles särskilt sätt på skärtorsdagen och vid Kristi kropps och blods högtid.

4. Vad som är det prästerliga, av biskopen och presbytern utövade ämbetets innebörd – dessa som såsom Kristi representanter (*in persona Christi*) frambär offret och förestår det heliga folkets sammankomst – framgår klart av själva ritens gestalt och av prästens klart framträdande plats och uppgift i den. Ämbetets innebörd fastslås och utvecklas tydligt och mera utförligt i prefationen vid oljevigningsmässan på skärtorsdagen, då prästämbetets instiftande ihågkommes. Den nämner hur den prästerliga fullmakten överlämnas genom handpåläggning, och själva denna fullmakt beskrivs genom att man räknar upp de enskilda åligganden som ligger i den – denna fullmakt i vilket Kristi, det nya förbundets översteprästs, egen fullmakt förs vidare.

5. Det ministeriella prästämbetet och den innebörd som detta har låter emellertid något annat och mycket värdefullt framstå i sitt rätta ljus, nämligen de troendes kungliga prästadöme. Deras andliga offer fullkomnas genom biskopens och prästernas tjänst i förening med Kristi, den ende förmedlarens, offer.⁹ Ty eukaristifirandet är en handling av hela kyrkan, i vilken var och en ska göra endast det och allt det som tillkommer honom, alltefter hans ställning i Guds folk. Denna princip får till följd att vissa drag nu tillmäts större betydelse i firandet jämfört med den mindre uppmärksamhet som man ibland under tidernas lopp har ägnat dem. Det folk det här gäller är ju Guds folk, vunnet med Kristi blod, församlat av Herren, närt av hans ord – det folk som är kallat att bära fram hela den mänskliga familjens böner till Gud, det folk som i Kristus frambär tacksägelse för frälsningens mysterium genom att frambära hans offer och det folk som slutligen, genom delaktigheten i Kristi kropp och blod, växer samman till ett. Detta folk är visserligen redan till sitt ursprung heligt, men det växer ständigt till i helgelse just genom att medvetet, aktivt och fruktbärande delta i det eukaristiska mysteriet.¹⁰

En obruten tradition

6. I Andra Vatikankoncilietts riktlinjer för översyn av mässans ordning heter det bland annat att vissa riter skulle återställas ”enligt den norm som fordom uppställdes av de heliga fäder-

⁶ Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 7, 47; Dekret om prästernas ämbete och liv, *Presbyterorum ordinis*, n. 5, 18.

⁷ Jfr Pius XII, Encyklika *Humani generis*, 12 aug. 1950: AAS 42 (1950) s. 570–571; Paulus VI, Encyklika *Mysterium fidei*, 3 sept. 1965: AAS 57 (1965) s. 762–769; *Högtidlig trosbekännelse*, 30 juni 1968, n. 24–26: AAS 60 (1968) s. 442–443; Ritkongregationen, Instruktion *Eucharisticum mysterium*, 25 maj 1967, n. 3 f, 9: AAS 59 (1967) s. 543, 547.

⁸ Jfr Konciliet i Trento, Session XIII, 11 okt. 1551: DS 1635–1661.

⁹ Jfr Andra Vatikankonciliet, Dekret om prästernas ämbete och liv, *Presbyterorum ordinis*, n. 2.

¹⁰ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 11.

na”.¹¹ Samma ord använde S:t Pius V i den apostoliska konstitutionen *Quo primum*, genom vilken det tridentinska missalet promulgerades år 1570. Av de identiska formuleringarna framgår att båda dessa romerska mässböcker värnar om en och samma tradition, fastän fyra sekler skiljer dem åt. Om man begrundar denna traditions inre element, inser man också hur förnämligt och lyckosamt avsikterna bakom det gamla genomförs i det nya.

7. I de svåra tider då den katolska tron på mässans offerkaraktär, det ministeriella prästämbetet och Kristi verkliga och förblivande närvaro under de eukaristiska gestalterna hade ifrågasatts, var det S:t Pius V:s främsta intention att bevara den senare traditionen, som med orätt hade angripits, och endast göra ett minimum av ändringar i liturgin. I själva verket skiljer sig 1570 års missale endast obetydligt från det första tryckta missalet från år 1474, som i sin tur troget återger missalet från Innocentius III:s tid. Handskrifterna i Vatikanbiblioteket innehöll visserligen material till vissa språkliga emendationer men tillät knappast att man vid utforskandet av ”de gamla och beprövade författarna” nådde längre än de medeltida liturgi-kommentarerna hade gjort.

8. I dag är läget ett annat. Kunskapen om ”den norm som fordom uppställdes av de heliga fäderna”, som de emendatorer som framställde S:t Pius V:s missale följde, har berikats genom otaliga vetenskapliga undersökningar. Sedan det så kallade gregorianska sakramentariet för första gången utgavs år 1571 har gamla romerska och ambrosianska sakramentariet utkommit i åtskilliga kritiska utgåvor. Även gamla liturgiska böcker från Spanien och Gallien har publicerats, innehållande åtskilliga böner av betydande andligt värde som dittills hade legat obeaktade.

Tack vare att en lång rad liturgiska texter lyfts fram i ljuset är nu de första århundradenas traditioner, från tiden innan de östliga och västliga riterna etablerades, bättre kända.

Slutligen har framstegen inom patristiken lett till grundligare kunskap om de främsta bland fornkyrkans teologer, såsom S:t Irenaeus, S:t Ambrosius, S:t Kyrillos av Jerusalem och S:t Johannes Chrysostomos. Härigenom har det eukaristiska mysteriets teologi fördjupats.

9. Troheten mot ”den norm som fordom uppställdes av de heliga fäderna” fordrar därför inte endast att man slår vakt om det som våra i tiden närmaste föregångare har överlämnat till oss, utan också att man sätter sig in i och djupare begrundar hur kyrkan under alla gångna epoker har låtit en och samma tro komma till uttryck i kulturbetingade former som varit varandra så olika som exempelvis de gamla kulturformerna på semitisk, grekisk och latinsk mark. Detta vidare perspektiv låter oss se hur den helige Ande ger Guds folk en förunderlig trohet mot en och samma oföränderliga trosskatt tvärs igenom mångfalden i fråga om böner och riter.

Anpassning till nya förhållanden

10. Det nya missalet är alltså ett uttryck för den romerska kyrkans *lex orandi* och värnar om samma trosskatt som de senaste koncilierna hållit fast vid. Men det nya missalet betecknar också självt en ny etapp i den liturgiska traditionen. Fäderna vid Andra Vatikanconciliet upprepade det tridentinska konciliets dogmatiska utsagor, men de talade i en helt ny tid och situation. Därför kunde de utfärda pastorala riktlinjer och förslag som ingen för fyrahundra år sedan hade kunnat förutse.

¹¹ Ibid., n. 50.

11. Redan det tridentinska konciliet erkände mässans stora kateketiska värde men kunde inte dra alla praktiska slutsatser av detta. Många krävde redan på den tiden att modersmålet skulle tillåtas i det eukaristiska offret. Som svar på denna begäran ansåg konciliet, med tanke på då rådande förhållanden, det vara sin plikt att ånyo inskräpa kyrkans traditionella lära: att det eukaristiska offret först och främst är Kristi egen handling, vars verkan inte är beroende av det sätt på vilket de troende deltar i det. Konciliet fastslog med otvetydiga men ändå måttfulla ord: ”Även om mässan innehåller mycken undervisning för det troende folket, har konciliesfäderna likväl inte ansett det vara lämpligt att den allmänt firas på modersmålet.”¹² Man förkastade vidare uppfattningen att ”den romerska kyrkans rit, i vilken en del av kanon och konsekrationsorden läses med låg röst, bör fördömas, eller att mässan enbart borde firas på modersmålet”.¹³ Konciliet förbjöd visserligen modersmålet i mässan men påbjöd samtidigt att prästerna i gengäld skulle ge kateketisk undervisning: ”För att Kristi får inte ska hungra [...] ålägger den heliga synoden kyrkoherdarna och var och en som utövar själavård att ofta i mässan – antingen själva eller genom andra – förklara något av det som läses i mässan och bland annat också utlägga något av detta heliga offers mysterium, särskilt på sön- och helgdagar.”¹⁴

12. Andra Vatikankonciliet samlades för att anpassa kyrkan efter de krav som ligger i det egna apostoliska uppdraget i själva dessa tider. Konciliet insåg tillfullo, liksom det tridentinska konciliet, liturgins didaktiska och pastorala karaktär.¹⁵ Fastän ingen katolik förnekade att den heliga riten var legitim och verksam när den firades på latin, så kunde konciliet likväl medge följande: ”bruket av modersmålet kan inte sällan vara till stor nytta för folket”. Konciliet gav därför tillåtelse att använda sig av detta.¹⁶ Den entusiasm med vilken denna tanke överallt har mottagits har förvisso medfört att nu, under biskoparnas och Den heliga stolens överinseende, alla gudstjänster med folkets deltagande kan firas på modersmålet, så att man djupare förstår det mysterium som firas.

13. Användningen av modersmålet i liturgin är emellertid endast ett medel, låt vara ett betydelsefullt sådant. Avsikten är att underlätta tillägnelsen av den undervisning om mysteriet som finns i själva liturgin. Andra Vatikankonciliet har därför ånyo inskräpt några av de föreskrifter från det tridentinska konciliet som inte hade blivit åtlydda överallt. Hit hör att en homilia ska hållas på sön- och helgdagar,¹⁷ liksom att vissa förklaringar kan infogas i själva gudstjänsten.¹⁸

Framför allt har Andra Vatikankonciliet uppmuntrat ”det mera fullkomliga sätt att delta i mässan som består i att de troende efter prästens kommunion mottar Herrens kropp från samma offer”.¹⁹ Därmed har konciliet sagt sig vilja förverkliga ett annat önskemål från de tridentinska konciliesfäderna, nämligen ”att de troende i mässan inte endast ska kommunicera

¹² Konciliet i Trento, Session XXII, Läroframställning om det heliga mässoffret, kap. 8: DS 1749.

¹³ Ibid., can. 9: DS 1759.

¹⁴ Ibid., kap. 8: DS 1749.

¹⁵ Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 33.

¹⁶ Ibid., n. 36.

¹⁷ Ibid., n. 52.

¹⁸ Ibid., n. 35:3.

¹⁹ Ibid., n. 55.

i andlig mening, utan även genom den sakramentala kommunionen, detta för att på ett fullständigare sätt delta i den heliga eukaristin”.²⁰

14. I samma anda och med samma pastorala ambition har Andra Vatikankonciliet också omprövat det tridentinska beslutet beträffande kommunion under båda gestalterna. Eftersom knappast någon i dag betvivlar principerna i läran om kommunionens fulla kraft även då den mottas endast under brödets gestalt, har i bestämda fall kommunion under båda gestalterna tillåtits. Detta utgör nämligen en mer talande form av det sakramentala tecknet och erbjuder därför en särskild möjlighet att djupare förstå det mysterium som de troende deltar i.²¹

15. Kyrkan förblir på detta sätt trogen sin uppgift att vara sanningens lärare: hon bevarar ”det som är gammalt”, nämligen den anförtrodda traditionen, men hon fullgör också sin plikt att tänka över och klokt tillämpa ”det som är nytt” (jfr Matt 13:52).

En del av det nya missalet framställer kyrkans böner i ett ännu tydligare samband med vår tids behov. Exempel på detta är först och främst ritualmässorna och mässorna för skilda angelägenheter, där tradition och nyskapande ingått en lycklig förening. Åtskilliga texter ur kyrkans äldsta tradition som fanns i det gamla romerska missalet har här bevarats intakta. Andra har bearbetats med tanke på dagens krav och förhållanden. Åter andra, som t.ex. mässorna för kyrkan, lekfolket, helgandet av det mänskliga arbetet, den mellanfolkliga gemenskapen och vissa behov som är typiska för vår tid, har nyskrivits. Därvid har tankar och ofta även formuleringar hämtats ur det senaste konciliets dokument.

Utifrån denna uppfattning om vad nya förhållanden kräver har det inte tett sig som någon orätt mot den vördnadsvärda skatt som ligger i den gamla traditionen att ändra vissa formuleringar i dessa texter. Så har skett för att formen bättre ska svara mot det aktuella teologiska språkbruket och det faktiska kyrkolivet av idag. Några formuleringar som rör värderingen och bruket av jordiska ting har ändrats, likaså vissa formuleringar som speglade en form av yttre botgöring som var karakteristisk för gångna tider.

Sålunda har det tridentinska konciliets liturgiska normer förvisso i många stycken fullföljts och fullbordats av normerna från Andra Vatikankonciliet, som genomfört strävan att närma de troende till den heliga liturgin. Tidigare under de mellanliggande fyrahundra åren har flera ansatser till liturgireform förekommit, särskilt under senare tid och i all synnerhet i den av S:t Pius X och hans efterträdare uppmuntrade liturgiska rörelsen. Denna strävan att föra liturgin och de troende närmare varandra har nu förts till målet.

KAPITEL I

EUKARISTIFIRANDETS VIKT OCH VÄRDIGHET

16. Firandet av mässan, som är en handling av både Kristus och Guds folk, hierarkiskt ordnat, är centrum i hela det kristna livet, såväl den universella och den lokala kyrkans som varje enskild troendes.²² Här når den handling genom vilken Gud i Kristus helgar världen sin

²⁰ Konciliet i Trento, Session XXII, Läroframställning om det heliga mässoffret, kap. 6: DS 1747.

²¹ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 55.

²² Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 41; Dogmatisk konstitution om kyrkan, *Lumen gentium*, n. 11; Dekret om prästernas ämbete och liv, *Presbyterorum ordinis*, n. 2, 5, 6; Dekret om biskoparnas herdeämbete, *Christus Dominus*, n. 30; Dekret om ekumeniken, *Unitatis redintegratio*, n. 15; Ritkongregationen, Instruktion *Eucharisticum mysterium*, 25 maj 1967, n. 3 e, 6: AAS

kulmen, och likaså i den kult som människorna ägnar Fadern då de tillber honom genom Kristus, Guds Son, i den helige Ande.²³ I mässan firas dessutom under årets lopp åminnelsen av återlösningens mysterier på ett sådant sätt att de i viss mening blir närvarande.²⁴ Alla andra gudstjänstformer och alla det kristna livets yttringar löper här samman och har här sin källa och sitt mål.²⁵

17. Det är därför av största vikt att firandet av mässan, Herrens måltid, utformas på ett sådant sätt att både innehavarna av det heliga ämbetet och de troende deltar på ett sätt som motsvarar deras respektive ställning. Så kan de i rikare mått skörda de frukter²⁶ som Herren Kristus ville att vi skulle få ta emot, när han instiftade det eukaristiska offret av sin kropp och sitt blod och anförtrodde det åt kyrkan, sin älskade brud, som en åminnelse av sitt lidande och sin uppståndelse.²⁷

18. Detta uppnås bäst om man tar hänsyn till varje enskild gudstjänstförsamlings karaktär och de konkreta omständigheterna och utformar hela gudstjänsten så att man stimulerar de troendes medvetna, aktiva och fullständiga deltagande – ett deltagande med kropp och själ som brinner av tro, hopp och kärlek. Kyrkan önskar ett sådant deltagande, själva gudstjänstens väsen kräver det, och det är det kristna folkets rättighet och plikt i kraft av dopet.²⁸

19. Även om de troendes närvaro och aktiva deltagande, som tydligare uttrycker firandets kyrkliga karaktär,²⁹ inte alltid kan förverkligas, äger eukaristifirandet ändå alltid sin kraft och sin värdighet såsom en akt av Kristus och kyrkan i vilken prästen utför sin viktigaste uppgift och alltid handlar för hela folkets frälsning.

Han uppmanas därför att om möjligt fira det eukaristiska offret dagligen.³⁰

20. Eukaristin, liksom hela liturgin, ska firas under gestalten av förnimbara tecken, genom vilka tron får näring, stärks och kommer till uttryck.³¹ Därför måste man, bland de texter och former som kyrkan anvisar, så långt som möjligt välja dem som med hänsyn till församlingens konkreta situation mest främjar allas aktiva och fulla deltagande och bäst svarar mot deras andliga väl.

21. Föreliggande introduktion (*Institutio*) syftar dels till att ge allmänna riktlinjer för hur firandet av eukaristin ska gå till, dels till att förklara reglerna för olika former av mässa.³²

59 (1967) s. 542, 544–545.

²³ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 10.

²⁴ Jfr *ibid.*, n. 102.

²⁵ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 10; Dekret om prästernas ämbete och liv, *Presbyterorum ordinis*, n. 5.

²⁶ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 14, 19, 26, 28, 30.

²⁷ Jfr *ibid.*, n. 47.

²⁸ Jfr *ibid.*, n. 14.

²⁹ Jfr *ibid.*, n. 41.

³⁰ Jfr Andra Vatikankonciliet, Dekret om prästernas ämbete och liv, *Presbyterorum ordinis*, n. 13; CIC, can. 904.

³¹ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 59.

³² Jfr om mässor i speciella grupper Gudstjänstkongregationen, Instruktion *Actio pastoralis*, 15 maj 1969: AAS 61 (1969) s. 806–811; om barnmässor *Directorium de missis cum pueris*, 1 nov. 1973: AAS 66 (1974) s. 30–46; om hur tidebön kan förenas med mässa *Institutio generalis Liturgiæ Horarum*, n. 93–98; om att förena

22. Firandet av eukaristin i den partikulära kyrkan är av den allra största betydelse. Stiftets biskop är nämligen den främste förvaltaren av Guds mysterier i den partikulära kyrka som blivit honom anförtrodd. Han är hela det liturgiska livets ledare, främjare och vårdare.³³ I de gudstjänster han leder, framför allt i den eukaristi som han firar, med deltagande av prästerskapet, diakonerna och folket, träder kyrkans mysterium fram. Därför ska sådana högtidliga mässor utformas så att de är en förebild för hela stiftet.

Det är biskopens uppgift att se till att präster, diakoner och alla troende lekmän allt djupare förstår den verkliga innebörden i liturgiska riter och texter och därigenom finner vägen till ett aktivt och fruktbarande eukaristifirande. I samma syfte ska han vaka över att gudstjänsten firas så värdigt som någonsin är möjligt. Den heliga platsens, musikens och konstens skönhet betyder mycket för att detta mål ska uppnås.

23. För att gudstjänsten dessutom bättre ska motsvara föreskrifterna och andan i den heliga liturgin och dess pastorala verkan ska kunna bli större, erbjuds i denna allmänna introduktion och i själva mässordningen några möjligheter till modifikation och anpassning efter konkreta omständigheter.

24. Dessa anpassningar består vanligen i ett val mellan vissa riter och texter: man kan välja de sånger, läsningar, böner, förmaningar och gester som bäst motsvarar gudstjänstdeltagarnas behov, förberedelse och mentalitet. Sådana modifikationer överläts till den celebrerande prästen. Prästen ska dock komma ihåg att han är den heliga liturgins tjänare och att han inte på eget bevåg får lägga till, avskaffa eller förändra något när mässan firas.³⁴

25. Dessutom anges på respektive plats i missalet vissa modifikationer som i enlighet med konstitutionen om den heliga liturgin kan företas av stiftsbiskopen resp. biskopskonferensen³⁵ (jfr nedan, n. 387, 388–393).

26. Vad gäller större och mera djupgående anpassningar och förändringar alltefter folkens och ländernas traditioner och mentalitet, förändringar som av nytto- eller nödvändighetsskäl införs i enlighet med artikel 40 i konstitutionen om den heliga liturgin, ska det som föreskrivs i instruktionen *Den romerska liturgin och inkulturationen*³⁶ samt nedan (nn. 395–399) iakttas.

KAPITEL II

MÄSSANS STRUKTUR, ELEMENT OCH ENSKILDA LED

vissa välsignelser och kröning av mariabilder med mässan *Rituale Romanum, De benedictionibus*, editio typica 1984, Prænotanda, n. 28; *Ordo coronandi imaginem Beatæ Mariæ Virginis*, editio typica 1981, n. 10 och 14.

³³ Jfr Andra Vatikankonciliet, Dekret om biskoparnas herdeämbete, *Christus Dominus*, n. 15; jfr även Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 41.

³⁴ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 22.

³⁵ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 38, 40; Paulus VI, Apostolisk konstitution *Missale Romanum*, ovan.

³⁶ Kongregationen för gudstjänstliv och sakramentsförvaltning, Instruktion *Varietates legitimæ*, 25 jan. 1994: AAS 87 (1995) s. 288–314.

I. MÄSSANS ALLMÄNNA STRUKTUR

27. I mässan eller Herrens måltid samlas Guds folk under ledning av prästen såsom Kristi representant (*in persona Christi*) för att fira Herrens åminnelse eller det eukaristiska offret.³⁷ För denna den heliga kyrkans sammankomst gäller i alldeles särskild grad Kristi löfte: ”Där två eller tre är samlade i mitt namn är jag mitt ibland dem” (Matt 18:20). Vid firandet av mässan, där korsoffret ständigt aktualiseras,³⁸ är Kristus reellt närvarande – i själva den skara som samlats i hans namn, i prästens person, i sitt ord och framför allt, substantiellt och varaktigt, under de eukaristiska gestalterna.³⁹

28. Mässan kan sägas bestå av två delar: ordets liturgi och eukaristins liturgi. De båda är dock så nära förbundna med varandra att de tillsammans utgör en enda gudstjänsthandling.⁴⁰ I mässan bereds såväl Guds ords som Kristi kropps bord, det bord där människan får både undervisning och näring.⁴¹ Vissa handlingar inleder och avslutar mässan.

II. MÄSSANS OLIKA ELEMENT

Läsning och utläggning av Guds ord

29. När de heliga Skrifterna läses i kyrkan är det Gud själv som talar till sitt folk och Kristus själv, närvarande i sitt ord, som förkunnar evangeliet.

Därför är läsningarna ur Guds ord ett av liturgiins viktigaste element, och de ska åhöras av alla med vördnad. Men även om det gudomliga ordet i läsningarna ur den heliga Skrift riktar sig till och kan förstås av alla människor i alla tider, så fördjupas förståelsen och verkan av det genom en levande utläggning, dvs. genom homilian, som är ett led i själva det liturgiska skeendet.⁴²

Böner och andra partier som prästen har att utföra

30. Av det som prästen har att utföra intar den eukaristiska bönen den främsta platsen; den är hela mässans höjdpunkt. Därefter kommer orationerna, dvs. kollektbönen, bönen över offergåvorna och bönen efter kommunionen. Dessa böner riktas av prästen – som förestår gudstjänstförsamlingen som Kristi representant (*in persona Christi*) – till Gud i hela det heliga folkets och alla närvarandes namn.⁴³ De kallas därför med rätta ”presidentiella böner”.

³⁷ Jfr Andra Vatikankonciliet, Dekret om prästernas ämbete och liv, *Presbyterorum ordinis*, n. 5; Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 33.

³⁸ Jfr Konciliet i Trento, Session XXII, Läroframställning om det heliga mässoffret, kap. 1:DS 1740; Paulus VI, *Högtidlig trosbekännelse*, 30 juni 1968, n. 24: AAS 60 (1968) s. 442.

³⁹ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 7; Paulus VI, *Mysterium fidei*, 3 sept. 1965: AAS 57 (1965) s. 764; Ritkongregationen, Instruktion *Eucharisticum mysterium*, 25 maj 1967, n. 9: AAS 59 (1967) s. 547.

⁴⁰ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 56; Ritkongregationen, Instruktion *Eucharisticum mysterium*, 25 maj 1967, n. 3: AAS 59 (1967) s. 542.

⁴¹ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 48, 51; Dogmatisk konstitution om den gudomliga uppenbarelsen, *Dei Verbum*, n. 21; Dekret om prästernas ämbete och liv, *Presbyterorum ordinis*, n. 4.

⁴² Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 7, 33, 52.

⁴³ Jfr *ibid.*, n. 33.

31. När prästen utför sin uppgift som ledare för den samlade menigheten har han också att uttala vissa maningsord som ingår i själva riten. Då så anges i rubrikerna får celebranten i viss mån adaptera dem efter deltagarnas fattningsförmåga. Men prästen ska alltid se till att bevara innebörden i den uppmaning som finns i missalet och uttrycka den kortfattat. Den presiderande prästen har också att uppgiften att leda den del av mässan där Guds ord förkunnas och att utdela slutvälsignelsen. Han kan dessutom mycket kortfattat ge de troende en introduktion till dagens mässa efter den inledande hälsningen och före bokatken; vidare kan han ge en introduktion före ordets liturgi (före läsningarna), före den eukaristiska bönen (före prefationen men aldrig inom den eukaristiska börens ram); han kan slutligen med några ord avrunda hela gudstjänsten innan han uttalar avskedshälsningen.

32. De ”presidentiella” delarnas natur kräver att de uttalas högt och tydligt och att alla åhör dem uppmärksamts.⁴⁴ Följaktligen får det medan prästen uttalar dem inte förekomma andra böner eller sånger, och orgel och andra instrument ska vara tysta.

33. Prästen frambär såsom ledare bönerna i kyrkans och den församlade menighetens namn, men ber ibland också i sitt eget namn att han ska kunna utöva sitt ämbete mera uppmärksamts och fromt. Dessa böner, som beds före evangeliet, vid tillredelsen av gåvorna samt före och efter prästens kommunion, läses tyst.

Andra texter i mässan

34. Eftersom mässan har gemenskapskaraktär⁴⁵ är dialogerna mellan prästen och de församlade troende och acklamationerna av stor vikt.⁴⁶ De är inte bara yttre tecken på att man firar mässan gemensamt, utan de främjar och förverkligar enheten mellan präst och folk.

35. Acklamationerna och svaren på prästens hälsningar och böner utgör den form av aktivt deltagande som de troende måste fullgöra i alla mässformer, för att gudstjänstens karaktär av gemensamt handlande ska komma till klart uttryck och främjas.⁴⁷

36. Andra partier som mycket tydligt kan uttrycka och främja de troendes aktiva deltagande, och som ska utföras av hela den församlade menigheten, är främst syndabekännelsen, trosbekännelsen, kyrkans allmänna förbön och Herrens bön.

37. Av andra partier

- a) utgör vissa en självständig rit eller akt, såsom hymnen *Gloria*, responsoriepsalmen, *Halleluja* och versen före evangeliet, *Sanctus*, anammesacklamationen och sången efter kommunionen,
- b) medan andra, såsom ingångssången, offertoriesången, brödsbrytelsesången (*Agnus Dei*) och kommunionensången, beledsagar en rit.

⁴⁴ Jfr Ritkongregationen, Instruktion om kyrkomusiken, *Musicam sacram*, 5 mars 1967, n. 14: AAS 59 (1967) s. 304.

⁴⁵ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 26–27; Ritkongregationen, Instruktion *Eucharisticum mysterium*, 25 maj 1967, n. 3 d: AAS 59 (1967) s. 542.

⁴⁶ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 30.

⁴⁷ Jfr Ritkongregationen, Instruktion om kyrkomusiken, *Musicam sacram*, 5 mars 1967, n. 16 a: AAS 59 (1967) s. 305.

Sättet att framföra de olika texterna

38. De texter som ska framföras högt och tydligt av präst eller diakon eller av lektor eller av alla ska framföras på ett sätt som motsvarar textens genre, alltefter om det rör sig om en läsning, en bön, en uppmaning, en acklamation eller en sång. Sättet att framföra texterna ska likaså svara mot den gudstjänstens form och grad av högtidlighet. Likaså måste man ta hänsyn till respektive språks karaktär och till respektive folks mentalitet.

I följande rubriker och normer ska därför orden ”läsa” och ”framföra” från fall till fall tolkas antingen som sång eller som läsning, med tillämpning av de nyssnämnda principerna.

Sångens betydelse

39. Aposteln uppmanar de troende som samlas i väntan på Herrens ankomst att sjunga psalmer, hymner och andliga lovsånger tillsammans (jfr Kol 3:16). Sången är nämligen ett tecken på hjärtats jubel (jfr Apg 2:46). S:t Augustinus säger med rätta: ”Den som älskar han sjunger”,⁴⁸ och ett gammalt talesätt lyder: ”Väl sjunget är dubbelt bedit.”

40. Sången i mässan ska alltså högt, under hänsyn tagen till respektive folks mentalitet och varje gudstjänstförsamlings förutsättningar. Även om det inte alltid, t.ex. i vardagsmässor, är nödvändigt att sjunga alla de texter som i och för sig är avsedda att sjungas, måste man verkligen se till att sång av ämbetsbärarna och folket inte saknas i de gudstjänster som firas på söndagar och påbjudna festdagar.

När man väljer vad som ska sjungas ska man emellertid prioritera de sångpartier som är viktigast, i synnerhet dem som är tänkta att sjungas av präst eller diakon eller lektor med svar från folket eller att sjungas gemensamt av prästen och folket.⁴⁹

41. Främsta platsen har – utan förfång för övriga sångslag – den gregorianska sången, som är den romerska liturgins egen sång. Andra former av sakral musik, särskilt polyfoni, är ingalunda uteslutna, såvida de överensstämmer med den liturgiska handlingens anda och främjar alla troendes deltagande.⁵⁰

Eftersom det blir allt vanligare att troende av olika nationaliteter kommer samman, är det önskvärt att de kan sjunga åtminstone några partier av mässans ordinarium på latin, särskilt då trosbekännelsen och Herrens bön till de enklare melodierna.⁵¹

Gester och kroppsställningar

42. Såväl prästens, diakonens och assistenternas som folkets gester och kroppsställningar ska syfta till att hela gudstjänsten utstrålar skönhet och nobel enkelhet, att dess olika delars sanna och fulla betydelse kommer till uttryck och att allas deltagande främjas.⁵²

Man ska beakta det som fastställs i denna allmänna introduktion och blivit knäsat i praxis i den romerska riten och det som bidrar till Guds folks gemensamma andliga väl snarare än sina

⁴⁸ S:t Augustinus av Hippo, *Sermo* 366, 1: PL 38, 1472.

⁴⁹ Jfr Ritkongregationen, Instruktion *Musicam sacram*, 5 mars 1967, n. 7, 16: AAS 59 (1967) s. 302, 305.

⁵⁰ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 116; jfr *ibid.*, n. 30.

⁵¹ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 54; Ritkongregationen, Instruktion *Inter Œcumenici*, 26 sept. 1964, n. 59: AAS 56 (1964) s. 891; Instruktion *Musicam sacram*, 5 mars 1967, n. 47: AAS 59 (1967) s. 314.

⁵² Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 30, 34; även *ibid.*, n. 21.

personliga böjelser eller sitt godtycke. Att alla deltagare intar samma yttre hållning är ett tecken på enheten mellan medlemmarna i den kristna gemenskapen, samlad till den heliga liturgin. Det uttrycker och gagnar en gemensam medvetenhet och känsla hos dem som deltar.

43. De troende ska stå upp från ingångssångens början eller då prästen går för altaret, fram till och med kollektbönen, vidare när *Halleluja* sjungs före evangeliet, under evangelieläsningen, trosbekännelsen och kyrkans allmänna förbön samt från och med inledningen ("Bröder och systrar, bed ...") före bönen över offergåvorna till mässans slut, förutom vid de moment som nedan anges. De ska sitta ner under de läsningar som föregår evangeliet, under responsoriepsalmen, homilian och tillredelsen av gåvorna vid offertoriet samt – om man så vill – medan man iaktar helig tystnad efter kommunionen. Om de inte är förhindrade av hälsoskäl, om det finns plats och om antalet närvarande inte är för stort eller om de inte hindras av något annat förnuftigt skäl, ska de knäböja vid konsekrationen. De som inte böjer knä vid konsekrationen ska göra en djup bugning då prästen efter konsekrationen gör en knäböjning. Det tillkommer biskopskonferensen att modifiera de gester och kroppsställningar som anges i den romerska mässordningen alltefter folkens mentalitet och rimliga traditioner, inom lagens gränser. Man ska se till att dessa gester och kroppsställningar motsvarar innebörden⁵³ i och karaktären hos varje enskilt led i gudstjänsten. Där det är sed att folket förblir på knä från acklamationen *Sanctus* till och med slutet av den eukaristiska bönen samt före kommunionen, när prästen säger "Se Guds lamm ...", må denna sed lämpligen bibehållas.

För att gester och kroppsställningar ska bli enhetliga i en och samma gudstjänst ska de troende hörsamma de uppmaningar som diakonen, en lekmannaassistent eller prästen själv i enlighet med reglerna i mässboken riktar till dem.

44. Till gesterna räknas också vissa handlingar och processioner, som när prästen går för altaret med diakonen och assistenterna, att diakonen före proklamationen av evangeliet bär evangeliariet eller evangelieboken till ambonen, då de troende bär fram gåvorna och då de går fram till kommunionen. Dessa handlingar ska utföras med värdighet under det att tillhörande sånger utförs, på det sätt som är föreskrivet för respektive handling.

Tystnad

45. När så ska ske ska man iaktta helig tystnad som en del av gudstjänsten.⁵⁴ Tystnadens innebörd är beroende av när i mässan den iakttas. Var och en samlar sig vid syndabekännelsen och efter uppmaningen till bön före orationerna, efter läsningen och homilian mediterar man kort över vad man har hört, och efter kommunionen prisar man Gud och ber i sitt hjärta.

Redan före gudstjänsten må tystnad lämpligen i iakttas i kyrkan, i sakristian och på närbelägna platser, så att alla andäktigt och på rätt sätt kan förbereda sig inför gudstjänsthandlingen.

III. MÄSSANS ENSKILDA LED

A. INLEDNINGSRITERNA

⁵³ Jfr *ibid.*, n. 40; Kongregationen för gudstjänstliv och sakramentsförvaltning, Instruktion *Varietates legitimæ*, 25 jan. 1994, n. 41: AAS 87 (1995) s. 304.

⁵⁴ Jfr Andra Vatikanconciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 30; Ritkongregationen, Instruktion *Musicam sacram*, 5 mars 1967, n. 17: AAS 59 (1967) s. 305.

46. De riter som föregår ordets liturgi, dvs. ingångssången, den inledande hälsningen, botakten, *Kyrie*, *Gloria* och kollektbönen, har karaktären av introduktion och förberedelse.

Syftet med dessa moment är att sluta samman de troende som samlats till en gemenskap och att bereda dem att rätt lyssna till Guds ord och värdigt fira eukaristin.

I vissa gudstjänster som i enlighet med de liturgiska böckernas föreskrifter knyts samman med mässan utelämnar man de inledande riterna eller utför dem på särskilt sätt.

Ingångssången

47. När folket har samlats och prästen går in tillsammans med diakonen och assistenterna, uppstämmer man ingångssången. Sångens syfte är att inleda gudstjänsten, främja enheten mellan de församlade, leda dem in i kyrkoårstidens eller den aktuella liturgiska högtidens mysterium och beledsaga prästernas och assistenternas procession.

48. Ingångssången framförs växelvis av kören och folket, på liknande sätt av kantorn och folket, av enbart folket eller av enbart kören. Man kan använda sig antingen av den antifon med tillhörande psalm som finns i *Graduale Romanum* eller *Graduale simplex* eller av någon annan sång som överensstämmer med gudstjänstens och den innevarande dagens eller kyrkoårstidens karaktär och vars text är godkänd av biskopskonferensen.⁵⁵

Om man inte sjunger någon ingångssång, läses den antifon som finns angiven i missalet, antingen av de troende eller några bland dem, av lektorn eller också av prästen själv, som kan använda dem som en sorts inledande maning (jfr n. 31).

Hälsandet av altaret och det församlade folket

49. När prästen, diakonen och assistenterna kommit fram till altaret, hälsar de detta med en djup bugning. För att uttrycka vördnad kysser prästen och diakonen därefter själva altaret. Prästen kan lämpligen incensera korset och altaret.

50. När ingångssången är slut ställer sig prästen vid sin stol och gör korstecknet tillsammans med hela den församlade menigheten. Sedan hälsar prästen den församlade gemenskapen och uttrycker därmed Herrens närvaro hos den. Genom denna hälsning och folkets svar manifesteras den församlade kyrkans mysterium.

Efter hälsandet av folket kan prästen, diakonen eller en lekmanassistent mycket kortfattat ge de troende en introduktion i dagens mässa.

Botakten

51. Sedan uppmanar prästen till en akt av bot, som hela församlingen efter en kort stunds tystnad utför tillsammans i form av en allmän syndabekännelse. Den avslutas med prästens avlösning, som emellertid inte har den verkan som absolutionen i botens sakrament har.

På söndagar, framför allt under påsktiden, kan ibland vigvatten välsignas och bestänkning med vigvatten till åminnelse av dopet äga rum i stället för den vanliga botakten.⁵⁶

Kyrie, eleison

⁵⁵ Jfr Johannes Paulus II, Apostoliskt brev *Dies Domini*, 31 maj 1998, n. 50: AAS 90 (1998) s. 745.

⁵⁶ Jfr nedan, *Tillägg II*, s. 000–000.

52. Efter botakten beds alltid *Kyrie, eleison* (Herre, förbarma dig), om inte denna invokation ingått redan i botakten. Eftersom detta är en sång där de troende ropar till Herren och bönfäller honom om barmhärtighet, utförs *Kyrie* normalt av alla, varvid folket och kören eller kantorn utför sina respektive partier.

Varje acklamation utförs normalt två gånger. Det är dock inte uteslutet att alltefter respektive språks egenart, musikens krav eller omständigheterna upprepa den fler gånger. Om *Kyrie* sjungs som en del av botakten kan man infoga en ”trop” före varje acklamation.

Gloria in excelsis

53. *Gloria* är en urgammal och vördnadsbjudande hymn med vilken kyrkan, församlad i den helige Ande, ärar och bönfäller Gud Fadern och Lammet. Denna hymntext kan inte ersättas av någon annan text. Lovsången uppståms av prästen eller vid behov av kantorn eller av kören. Den sjungs sedan antingen gemensamt av alla, i växelsång mellan kören och folket eller av kören ensam. Om den inte sjungs läses den av alla gemensamt eller av två halvkörer växelvis.

Gloria sjungs eller läses på söndagar, utom under advent och fastan, vidare vid högtider och fester, men också vid särskilda högtidliga tillfällen.

Kollektbönen

54. Därefter uppmanar prästen folket till bön. Alla iakttar tillsammans med prästen en kort stunds tystnad för att bli medvetna om att de stå inför Guds åsyn och för att kunna frambära sina böner i sitt inre. Så ber prästen den bön som brukas kallas kollektbönen. Den ger uttryck åt den aktuella gudstjänstens karaktär. I enlighet med kyrkans gamla tradition⁵⁷ riktas kollektbönen normalt till Gud Fadern, genom Jesus Kristus, i den helige Ande. Kollektbönen avslutas trinitariskt, dvs. med den längre avslutningen, nämligen:

- om den riktas till Fadern: ”Genom vår Herre Jesus Kristus, din Son, som lever och råder med dig i den helige Andes enhet, Gud i alla evigheters evigheter”;
- om den riktas till Fadern men Sonen nämns i slutet av bönen: ”han som lever och råder med dig i den helige Andes enhet, Gud i alla evigheters evigheter”;
- om den riktas till Sonen: ”du som med Gud Fadern lever och råder i den helige Andes enhet, Gud i alla i evigheters evigheter”.

Folket instämmer i bönen och gör den till sin genom acklamationen Amen. I mässan läses endast en kollektbön.

B. ORDETS LITURGI

55. Kärnan i ordets liturgi utgörs av läsningar ur den heliga Skrift med sånger däremellan. Den utvecklas genom homilian och avslutas med trosbekännelsen och kyrkans allmänna förbön (*oratio fidelium*). I läsningarna, som utläggs i homilian, talar Gud till sitt folk.⁵⁸ Han uppenbarar återlösningens och frälsningens mysterium och bjuder oss andlig föda. Kristus själv är genom sitt ord närvarande i de troendes mitt.⁵⁹ Detta gudomliga ord gör folket till sitt genom sin tystnad och sånger, och de instämmer i det genom trosbekännelsen. Styrkta av ordet ber de i kyrkans allmänna förbön för hela kyrkans behov och för hela världens frälsning.

⁵⁷ Jfr Tertullianus, *Adversus Marcionem*, IV, 9: CCSL 1, s. 560; Origenes, *Disputatio cum Heraclide*, n. 4, 24: Sources chrétiennes 67, s. 62; Synoden i Hippo, Korta bestämmelser, 21: CCSL 149, s. 39.

⁵⁸ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 33.

⁵⁹ Jfr *ibid.*, n. 7.

Tystnaden

56. Ordets liturgi ska firas på ett sådant sätt att den blir till gagn för meditationen. Därför måste man på allt sätt undvika jäkt som hindrar den inre samlingen. Korta stunder av tystnad, anpassade efter den församlade menighetens förutsättningar, kan lämpligen läggas in i ordets liturgi, så att den helige Ande därigenom kan verka så att Guds ord tas emot i hjärtat och svaret på detta ord förbereds genom bön. Sådana stunder av tystnad kan lämpligen iakttas före ordets liturgi, efter den första och den andra läsningen och slutligen efter homilian.⁶⁰

Bibelläsningarna

57. I läsningarna dukas Guds ords bord för de troende och öppnas Bibelns skatter för dem.⁶¹ Därför ska man hålla sig till gällande ordning för bibelläsningarna, varigenom enheten mellan de båda testamentena och i frälsningshistorien belyses. Det är inte tillåtet att byta ut bibelläsningarna eller responsoriepsalmen, som innehåller Guds ord, mot andra, icke-bibliska texter.⁶²

58. Då mässan firas med folket framförs läsningarna alltid från ambonen.

59. Läsningarna är av tradition inte en uppgift för den som förestår gudstjänsten utan för assistenterna. Läsningarna ska alltså framföras av en lektor och evangeliet förkunnas av en diakon eller i diakons frånvaro en annan präst. Om varken en diakon eller en annan präst är närvarande läses evangeliet av den celebrerande prästen själv. Om en lämplig lektor också saknas läser den celebrerande prästen själv även de andra läsningarna.

Efter varje läsning framför den som läser acklamationen, och det församlade folket hedrar med sitt svar det Guds ord som de tagit emot i tro och tacksamhet.

60. Läsningen av evangeliet utgör höjdpunkten i ordets liturgi. Själva liturgin lär oss att man ska visa evangeliet den allra största vördnad. Den utmärker evangeliet framför andra läsningar med speciella hedersbetygelser, både från den som har till uppgift att förkunna det och förbereder sig för det genom välsignelse eller bön, och från de troende som genom sina acklamationer erkänner och bekänner att Kristus är närvarande i evangeliet och talar till dem, genom att de troende åhör evangeliet stående och slutligen genom de hedersbetygelser som evangelieboken blir föremål för.

Responsoriepsalmen

61. Den första läsningen följs av en responsoriepsalm, som utgör en integrerad del av ordets liturgi. Den har stor liturgisk och pastoral betydelse, eftersom den gynnar betraktandet av Guds ord.

Responsoriepsalmen ska motsvara respektive läsning och hämtas normalt ur lektionariet. Det är lämpligt att responsoriepsalmen sjungs, åtminstone vad gäller folkets svar. Psalmisten eller psalmsångaren sjunger därför psalmverserna från ambonen eller annan lämplig plats, medan hela församlingen sitter och lyssnar. Normalt deltar de genom ett omkväde, om inte psalmens verser sjungs i en följd, utan omkväde. För att folket lättare ska kunna delta i psalmernas omkväden erbjuds några valda omkväden och psalmtexter för olika kyrkoårstider

⁶⁰ Jfr *Missale Romanum, Ordo lectionum Missæ*, editio typica altera 1981, n. 28.

⁶¹ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 51.

⁶² Jfr Johannes Paulus II, Apostoliskt brev *Vicesimus quintus annus*, 4 dec. 1988, n. 13: AAS 81 (1989) s. 910.

och olika kategorier av helgon. När psalmen sjungs, kan de alltid användas i stället för den text som omedelbart motsvarar läsningen. Om psalmen inte kan sjungas ska den läsas på det sätt som bäst främjar betraktandet av Guds ord.

I stället för den psalm som anges i lektionariet kan man sjunga gradualresponsoriet ur *Graduale Romanum* eller den responsoriepsalm eller hallelujapsalm som finns i *Graduale simplex*, på det sätt som framgår av dessa böcker.

Acklamationen före evangelieläsningen

62. Efter den läsning som omedelbart föregår evangeliet sjungs *Halleluja* eller en annan sång enligt gällande föreskrifter, alltefter vad kyrkoårstiden kräver. Denna acklamation utgör en självständig rit eller akt då de troende tar emot och hälsar Herren som ska tala till dem i evangeliet samt bekänner sin tro genom att sjunga. Den sjungs stående av alla under ledning av kören eller kantorn och upprepas alltefter när så är lämpligt; versen sjungs av kören eller kantorn.

- a) *Halleluja* sjungs alltid utom under fastetiden. Verserna som hör till hallelujasången hämtas ur lektionariet eller gradualet.
- b) Under fastetiden sjungs i stället för *Halleluja* den vers före evangeliet som återfinns i lektionariet. Även en annan psalm eller *tractus* så som det återfinns i gradualet kan sjungas.

63. Då endast en läsning föregår evangeliet

- a) kan man då *Halleluja* ska sjungas använda antingen en hallelujapsalm eller psalmen mellan läsningarna och *Halleluja* med tillhörande vers;
- b) kan man då *Halleluja* inte ska sjungas använda antingen psalmen och versen före evangeliet eller endast psalmen;
- c) kan *Halleluja* respektive versen före evangeliet utelämnas om de inte sjungs.

64. Sekvensen, som förutom på påskdagen och pingstdagen inte är obligatorisk, sjungs före *Halleluja*.

Homilian

65. Homilian är en del av liturgin och rekommenderas varmt,⁶³ ty den är nödvändig för att ge näring åt det kristna livet. Den bör vara en förklaring antingen av någon del av läsningarna ur den heliga Skrift eller av en annan text i mässans ordinarium eller proprium. Homilian ska ta hänsyn både till det mysterium som firas och till åhörarnas särskilda behov.⁶⁴

66. Homilian ska normalt hållas av den celebrerande prästen själv eller av honom anförtros åt en koncelebrerande präst eller ibland, när så är lämpligt, åt diakonen, men aldrig åt en lekman.⁶⁵ I särskilda fall och på rimliga grunder kan homilian hållas även av en biskop eller präst som är närvarande vid gudstjänsten utan att koncelebrera.

På söndagar och påbjudna helgdagar ska en homilia hållas. Den får inte utan allvarliga skäl utelämnas i någon av de mässor som firas med folkets deltagande. På andra dagar är den

⁶³ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 52; CIC, can. 767 § 1.

⁶⁴ Jfr Ritkongregationen, Instruktion *Inter Œcumenici*, 26 sept. 1964, n. 54: AAS 56 (1964) s. 890.

⁶⁵ Jfr CIC, can. 767 § 1; Den påvliga kommissionen för den autentiska tolkningen av CIC, *Svar på en fråga om can. 767 § 1*: AAS 79 (1987) s. 1249; Den interdikasteriala instruktionen om några frågor angående lekmännens samverkan med prästtjänsten, *Ecclesiae de mysterio*, 15 aug. 1997, art. 3: AAS 89 (1997) s. 864.

rekommenderad, framför allt under vardagarna i advent, fastetiden och påsktiden liksom vid andra fester och tillfällen då folket i större antal kommer samman i kyrkan.⁶⁶ Man iakttar lämpligen en stunds tystnad efter homilian.

Trosbekännelsen

67. *Symbolum* eller trosbekännelsen har till syfte att låta hela det församlade folket ge sitt svar på Guds ord som har förkunnats i läsningarna ur den heliga Skrift och utlagts i homilian. Syftet är också att man genom att framsäga trosregeln i en form som är godkänd för liturgiskt bruk ska erinra sig och bekänna trons stora mysterier innan man påbörjar firandet av eukaristin.

68. *Symbolum* ska sjungas eller läsas av prästen tillsammans med folket på söndagar och högtidsdagar; den kan också läsas vid särskilda, högtidligare gudstjänster.

Om trosbekännelsen sjungs ska den uppställas av prästen eller om så är lämpligt av kantorn eller kören; den sjungs antingen gemensamt av alla eller växelvis av folket och kören.

Om den inte sjungs ska den läsas gemensamt av alla eller växelvis av två halvkörer.

Kyrkans allmänna förbön

69. Kyrkans allmänna förbön (*oratio fidelium*) kan sägas utgöra folkets svar på Guds ord, mottaget i tro. Folket fullgör den prästerliga uppgift de fått i dopet och bär fram böner åt Gud för allas frälsning. Denna bön bör normalt ingå i mässor med folkets deltagande. Man ber för den heliga kyrkan, för makthavarna, för dem som lider nöd av olika slag samt för alla människor och hela världens väl.⁶⁷

70. Böneintentionernas ordning är normalt följande:

- a) för kyrkans behov;
- b) för makthavarna och hela världens väl;
- c) för dem som tyngs av olika svårigheter;
- d) för den lokala församlingen.

Vid särskilda tillfällen som konfirmation, bröllop eller begravning tar man mera direkt hänsyn till det speciella tillfallets krav.

71. Det är den celebrerande prästens uppgift att från sin stol leda bönen. Han inleder den med en kort uppmaning i vilken han uppmanar de troende att be, och han avslutar den med en oration. De böneämnen som framförs ska vara kortfattade och återhållsamt formulerade och nyttja den frihet som ges med omdöme, och de ska vara hela menighetens bön.

Böneintentionerna ska läsas från ambonen eller annan lämplig plats av diakonen, kantorn, lektorn eller någon lekman bland de troende.⁶⁸

Folket deltar stående i bönen, antingen genom en gemensam åkallan efter varje intention eller genom att be under tystnad.

C. EUKARISTINS LITURGI

⁶⁶ Jfr Ritkongregationen, Instruktion *Inter Œcumenici*, 26 sept. 1964, n. 53: AAS 56 (1964) s. 890.

⁶⁷ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 53.

⁶⁸ Jfr Ritkongregationen, Instruktion *Inter Œcumenici*, 26 sept. 1964, n. 56: AAS 56 (1964) s. 890.

72. Vid den sista måltiden instiftade Kristus sitt påskoffer, den påskmåltid i vilken korsoffret ständigt på nytt görs närvarande i kyrkan och i vilken prästen som Herren Kristi representant utför samma handling som han utförde och uppdrog åt lärjungarna att upprepa till hans åminnelse.⁶⁹

Kristus tog nämligen brödet och kalken, tackade Gud, bröt brödet, gav brödet och kalken åt sina lärjungar och sade: ”Tag, ät, drick. Detta är min kropp, detta är mitt blods kalk. Gör detta till min åminnelse.” Fördenskull har kyrkan gestaltat eukaristifirandet som helhet i form av moment som motsvarar dessa Kristi ord och handlingar. Närmare bestämt:

- a) Vid tillredelsen av offergåvorna bär man till altaret fram bröd och vin tillsammans med vatten, dvs. de element som Kristus tog i sina händer.
- b) I den eukaristiska bönen tackar man Gud för hela hans frälsningsverk, och de framburna gåvorna blir Kristi kropp och blod.
- c) Genom brödsbrytelsen och kommunionen mottar de troende, fastän många, av ett och samma bröd Herrens kropp och av en och samma kalk hans blod, på samma sätt som apostlarna mottog dem ur Kristi egna händer.

Tillredelsen av offergåvorna

73. Som inledning till eukaristins liturgi bär man till altaret fram de gåvor som ska bli Kristi kropp och blod.

Först bereder man altaret, Herrens bord, centrum för hela den eukaristiska liturgin,⁷⁰ genom att där placera korporalet, purifikatoriet, missalet och kalken (om denna inte bereds vid kredsbordet).

Därefter bär man fram offergåvorna; bröd och vin börs lämpligen fram av de troende. Prästen eller diakonen tar emot gåvorna på lämplig plats och bär sedan fram dem till altaret. Även om de troende inte som förr har med sig bröd och vin hemifrån behåller frambärandet av gåvorna sitt värde och sin andliga betydelse.

Man ska också ta emot pengar eller andra gåvor till förmån för de fattiga eller kyrkan, som de troende medför eller som samlas in i kyrkan. De placeras på lämplig plats, dock inte på själva det eukaristiska bordet.

74. Den procession under vilken gåvorna bärs fram beledsagas av offertoriesången (jfr n. 37b), som fortsätter åtminstone till dess att gåvorna har placerats på altaret. Denna sång ska utföras efter samma regler som ingångssången (jfr n. 48). Offertoriehandlingen kan alltid åtföljas av sång.

75. Bröd och vin placeras av prästen på altaret medan han läser de härför avsedda bönerna. Prästen kan incensera gåvorna på altaret, sedan korset och även själva altaret, som en symbol för hur kyrkans offer och hennes bön stiger upp som ett rökoffer inför Gud. Därefter kan prästen, på grund av sitt heliga ämbete, och folket, på grund av den värdighet det fått i dopet, incenseras av diakonen eller en annan assistent.

⁶⁹ Jfr Andra Vatikanconciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 47; Ritkongregationen, Instruktion *Eucharisticum mysterium*, 25 maj 1967, n. 3 a, b: AAS 59 (1967) s. 540–541.

⁷⁰ Jfr Ritkongregationen, Instruktion *Inter Œcumenici*, 26 sept. 1964, n. 91: AAS 56 (1964) s. 898; Instruktion *Eucharisticum mysterium*, 25 maj 1967, n. 24: AAS 59 (1967) s. 554.

76. Därefter tvättar prästen sina händer vid sidan om altaret, en handling som symboliserar längtan efter inre rening.

Bönen över offergåvorna

77. När man har placerat offergåvorna på altaret och utfört de handlingar som åtföljer denna akt, avslutas tillredelsen av gåvorna och förbereds den eukaristiska bönen genom att prästen inbjuder alla att förena sig med honom i bön och läser bönen över offergåvorna.

I mässan läses endast en bön över offergåvorna. Denna har den korta avslutningen, dvs. ”Genom Kristus, vår Herre” eller, om Sonen omnämns i slutet av bönen, ”han som lever och råder i evigheters evigheter”. Folket instämmer i bönen och gör den till sin genom acklamationen Amen.

Den eukaristiska bönen

78. Nu tar mittpunkten och höjdpunkten i hela mässan sin början: i och med den eukaristiska bönen, dvs. tacksägelse- och konsekrationensbönen. Prästen uppmanar folket att upplyfta sina hjärtan till Herren i bön och tacksägelse, och han tar med sig folket i den bön han sedan riktar till Gud Fadern genom Jesus Kristus i den helige Ande i hela församlingens namn. Innebörden i denna bön är att hela de troendes församling förenas med Kristus i lovprisning för Guds stora gärningar och i frambärande av offret. Den eukaristiska bönen kräver att alla lyssnar med vördnad och tystnad.

79. Man kan urskilja följande huvudelement i den eukaristiska bönen:

- a) Tacksägelsen, som särskilt kommer till uttryck i prefationen: Prästen förhärligar Gud Fadern i hela det heliga folkets namn och tackar honom för hans frälsningsverk eller för en viss aspekt av detta, alltefter respektive dag, högtid eller kyrkoårstid.
- b) Acklamationen: Hela församlingen förenar sig med de himmelska härskarorna och sjunger *Sanctus* (Helig). Denna acklamation, som utgör en del av själva den eukaristiska bönen, utförs av hela folket tillsammans med prästen.
- c) Epiklesen: I särskilda åkallande böner ber kyrkan att de gåvor som människor har framburit ska konsekreras, dvs. bli Kristi kropp och blod, och att den felfria offergåva som mottas i kommunionen ska bli till frälsning för dem som mottar den.
- d) Instiftelseberättelsen och konsekrationen: Genom Kristi ord och handlingar sker det offer som han själv instiftade vid den sista måltiden, då han frambar sin kropp och sitt blod under bröds och vins gestalter, gav dem åt sina apostlar till mat och dryck och gav dem befallningen att fortsatt fira samma mysterium.
- e) Anamnesen: Kyrkan fullgör det uppdrag hon fått av Kristus genom apostlarna och firar åminnelsen av Kristus själv, särskilt av hans saliga lidande, hans ärorika uppståndelse och hans uppstigande till himlen.
- f) Frambärandet: I själva denna åminneseakt frambar kyrkan, i synnerhet den som är samlad här och nu, det felfria offret till Fadern i den helige Ande. Kyrkan vill att de troende inte bara ska frambära detta felfria offer utan också lära sig att frambära sig själva⁷¹ och från dag till dag nå en allt fullkomligare enhet med Gud och med varandra, genom Kristus, förmedlaren, så att Gud till sist blir allt i alla.⁷²

⁷¹ Jfr Andra Vatikanconciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 48; Ritkongregationen, Instruktion *Eucharisticum mysterium*, 25 maj 1967, n. 12: AAS 59 (1967) s. 548–549.

⁷² Jfr Andra Vatikanconciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 48; Dekret om

- g) Förbönerna: Här kommer det till uttryck att eukaristin firas i gemenskap med hela kyrkan, den himmelska såväl som den jordiska, och att offret äger rum för kyrkan och för alla dess medlemmar, både levande och döda, som alla är kallade att få del av återlösningen och frälsningen, den som vunnits genom Kristi kropp och blod.
- h) Den avslutande doxologin: Här kommer förhålligandet av Gud till uttryck. Doxologin bekräftas och avslutas med folkets acklamation Amen.

Kommunionriten

80. Eftersom eukaristifirandet är en påskmåltid, bör de troende efter tillbörlig förberedelse ta emot Herrens kropp och blod som andlig föda, i enlighet med hans uppmaning. Brödsbrytelsen och andra förberedande riter tjänar syftet att omedelbart förbereda de troende för kommunionen.

Herrens bön

81. I Herrens bön ber man om det dagliga brödet – som för de kristna framför allt syftar på det eukaristiska brödet – och han bönfäller om rening från synderna, så att det heliga ges åt de faktiskt heliga. Prästen uppmanar till bön, och alla de troende ber Herrens bön tillsammans med honom. Prästen ensam tillfogar embolismen, som folket avslutar med doxologin. Embolismen, som utvecklar det sista ledet i Herrens bön, är en begäran om befrielse från det ondas makt för hela de troendes gemenskap.

Den inledande uppmaningen, själva bönen, embolismen och doxologin genom vilken folket avslutar det hela sjungs eller läses högt.

Fridshälsningen

82. Därpå följer fridsriten, i vilken kyrkan ber om frid enhet för sig själv och hela den mänskliga familjen, och i vilken de uttrycker sin gemenskap i kyrkan och sin inbördes kärlek innan de tar del av sakramentet. Sättet att utföra fridshälsningen ska bestämmas av biskopskonferenserna, alltefter folkens mentalitet och sedvänjor. Var och en bör ge fridshälsningen på ett diskret sätt och endast åt dem som står närmast intill.

Brödsbrytelsen

83. Prästen bryter det eukaristiska brödet, eventuellt med bistånd av diakonen eller en koncelebrant. Kristus utförde denna brödbrytandets symbolhandling vid den sista måltiden, och brödsbrytelsen gav i apostolisk tid hela eukaristifirandet dess namn. Denna rit uttrycker att de troende, fastän många, blir en enda kropp genom den gemensamma delaktigheten i livets bröd, det enda brödet, som är Kristus, död och uppstånden för världens frälsning (1 Kor 10:17). Brödsbrytelsen påbörjas efter det att fridshälsningen utväxlats och utförs med tillbörlig vördnad. Den ska dock inte dra onödigt ut på tiden och inte heller tillskrivas överdriven betydelse. Denna rit är reserverad för präst eller diakon.

Prästen bryter brödet och lägger ett stycke av hostian i kalken, som ett uttryck för enheten i frälsningsverket mellan Herrens kropp och blod, alltså den nu levande och förhålligade Kristi Jesu kropp. Invokationen *Guds lamm* sjungs normalt av kören eller kantorn, och folket svarar, eller så läses den åtminstone högt. Invokationen beledsagar brödsbrytelsen; därför kan den

prästernas ämbete och liv, *Presbyterorum ordinis*, n. 5; Ritkongregationen, Instruktion *Eucharisticum mysterium*, 25 maj 1967, n. 12: AAS 59 (1967) s. 548–549.

upprepas så många gånger det behövs ända till dess att riten är avslutad. Sista gången avslutas den med orden ”giv oss din frid”.

Kommunionen

84. I tyst bön förbereder sig prästen för att kunna ta emot Kristi kropp och blod på ett frukt-bärande sätt. I tystnad gör de troende detsamma.

Sedan håller prästen det eukaristiska brödet, som de troende ska ta emot i kommunionen, över patenen eller över kalken och visar upp det för de troende. Han inbjuder dem till Kristi måltid, och han och de troende gemensamt uppväcker en inre akt av ödmjukhet med hjälp av de föreskrivna orden ur evangeliet.

85. Det är synnerligen önskvärt att de troende tar emot hostior som konsekrerats i pågående mässa, liksom prästen är förpliktad till detta, och att de i de fall som förutses får ta emot kalken (jfr n. 283), så att kommunionen i de yttre tecknen tydligare framstår som ett deltagande i det offer som nu firas.⁷³

86. Medan prästen tar emot sakramentet påbörjar man kommuniionsången, vars funktion är att genom rösternas samklang uttrycka den andliga gemenskapen mellan kommunikanterna, ge uttryck åt hjärtas glädje och ge processionen fram till mottagandet av eukaristin en starkare karaktär av gemenskapshandling. Sången fortsätter så länge som sakramentet delas ut till de troende.⁷⁴ Om en lovsång efter kommunionen förekommer, upphör kommuniionsången en lagom lång stund innan denna lovsång börjar.

Man ska se till att också sångarna utan svårighet kan kommunicera.

87. Man kan använda antifonen i *Graduale Romanum*, med eller utan åtföljande psalm, eller antifon med psalm ur *Graduale simplex* eller någon annan lämplig sång godkänd av biskopskonferensen. Sången framförs antingen av kören ensam eller av kören eller kantorn tillsammans med folket.

Om sång inte förekommer läses den antifon som anges i missalet, antingen av de troende eller några bland dem eller av en lektor eller eljest av prästen själv; prästen läser den i så fall efter det att han själv kommunicerat och innan han delar ut kommunionen till de troende.

88. När kommunionutdelningen är avslutad kan prästen och de troende, om man så önskar, iaktta en stunds tystnad för bön. Om man så vill kan en psaltarpsalm, en annan lovsång eller en hymn sjungas av hela församlingen.

89. För att fullborda Guds folks bön och avsluta hela kommunionriten uttalar prästen bönen efter kommunionen, i vilken man ber om frukter av det mysterium man firat.

I mässan läses endast en bön efter kommunionen. Den har den korta avslutningen, dvs. – om den riktas till Fadern: ”Genom Kristus, vår Herre”;

⁷³ Jfr Ritkongregationen, Instruktion *Eucharisticum mysterium*, 25 maj 1967, n. 31, 32: AAS 59 (1967) s. 558–559; Sakramentskongregationen, Instruktion *Immense caritatis*, 29 jan. 1973, n. 2: AAS 65 (1973) s. 267–268.

⁷⁴ Jfr Kongregationen för sakrament och gudstjänst, Instruktion *Inæstimabile donum*, 3 apr. 1980, n. 17: AAS 72 (1980) s. 338.

- om den riktas till Fadern men Sonen nämns i slutet av bönen: ”han som lever och råder i evigheters evigheter”;
 - om den riktas till Sonen: ”du som lever och råder i evigheters evigheter”.
- Folket gör bönen till sin genom acklamationen Amen.

D. AVSLUTNINGSRITERNA

90. Avslutningsriterna består i:

- a) korta kungörelser, om så behövs;
- b) avskedshälsningen och prästens välsignelse, som vissa dagar och vid vissa tillfällen är längre och mer innehållsrik genom att anta formen av en bön över folket eller en annan högtidligare formel;
- c) diakonens eller prästens utsändning av folket, i syfte att var och en ska återvända till sina sysslor under det att de prisar och välsignar Gud;
- d) prästens och diakonens altarkyss följd av prästens, diakonens och andra assistenters djupa bugning inför altaret.

KAPITEL III

UPPGIFTER OCH TJÄNSTER I MÄSSAN

91. Firandet av eukaristin är en handling av Kristus och kyrkan, det vill säga det heliga folk som är förenat och ordnat under biskopens ledning. Firandet åvilar kyrkans kropp som helhet, är en manifestation av den och stärker den, och den berör de enskilda delarna av denna kropp på olika sätt, alltefter vigning, uppgift och grad av ansvar för själva handlingen.⁷⁵ Så manifesterar det kristna folket, ”det utvalda folket, det kungliga prästerskapet, det heliga folket, egendomsfolket”, sin sammanhållning och sin hierarkiska struktur.⁷⁶ Därför ska alla – vigda ämbetsbärare som de kristtrogna lekmännen – när de utövar sin funktion göra *allt* det och *endast* det som hör till deras uppgift.⁷⁷

I. DET HELIGA ÄMBETETS UPPGIFTER

92. Varje legitimt firande av eukaristin förestås av biskopen – antingen av honom personligen eller genom presbytererna, hans medhjälpare.⁷⁸

Då biskopen själv är närvarande vid en mässa där folket är samlat är det utomordentligt lämpligt att han själv celebrerar eukaristin och förenar prästerna som koncelebranter med sig själv i den heliga handlingen. Detta sker inte för att göra gudstjänsten högtidligare i yttre måtto utan för att mera levande belysa kyrkans mysterium som ”enhetens sakrament”.⁷⁹

⁷⁵ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 26.

⁷⁶ Jfr *ibid.*, n. 14.

⁷⁷ Jfr *ibid.*, n. 28.

⁷⁸ Jfr Andra Vatikankonciliet, Dogmatisk konstitution om kyrkan, *Lumen gentium*, n. 26, 28; Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 42.

⁷⁹ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 26.

Om biskopen inte själv celebrerar eukaristin utan ger denna uppgift åt någon annan, bör han lämpligen själv åtminstone leda Ordets liturgi, iförd alba med pektoralkors, stola och korkåpa, och i slutet utdela välsignelsen.⁸⁰

93. Även presbytern, som i kyrkan är utrustad med det heliga ämbetets fullmakt att frambära offret som Kristi representant (*in persona Christi*),⁸¹ förestår i kraft av detta det troende folket som är samlat här och nu. Han leder deras bön, förkunnar frälsningens budskap för dem och förenar folket med sig i frambärandet av offret till Gud Fadern genom Kristus i den helige Ande. Han ger det eviga livets bröd åt sina bröder och delar det själv med dem. När han således celebrerar eukaristin, ska han tjäna Gud och folket värdigt och ödmjukt; med sin yttre hållning och sitt sätt att uttala de gudomliga orden ska han för de troende ge en aning om Kristi levande närvaro.

94. Bland dem som assisterar vid den eukaristiska gudstjänsten intar diakonen i kraft av sin heliga vigning den främsta platsen efter prästen. Det heliga diakonämbet har alltsedan tidig apostolisk tid åtnjutit stort anseende i kyrkan.⁸² Diakonen har en egen roll i mässan: han förkunnar evangeliet och predikar ibland Guds ord, han uttalar böneämnena i kyrkans allmänna förbön, han assisterar prästen genom att duka altaret och biträda vid firandet av offret, han delar ut eukaristin till de troende (särskilt under vinets gestalt), och han ger emellanåt folket anvisningar om gester och kroppsställningar.

II. GUDS FOLKS UPPGIFTER

95. Vid firandet av mässan utgör de troende ett heligt folk, det folk som Gud har förvärvat åt sig, och som ett kungligt prästerskap som ska tacka Gud och frambära den felfria offergåvan, inte bara genom prästens händer utan även förenade med honom, och lära sig att frambära sig själva som en gåva.⁸³

De ska bemöda sig om att låta detta komma till uttryck i djup andakt och i kärlek till de bröder och systrar som deltar i samma gudstjänst.

De ska alltså undvika allt slags individualism och söndring. De ska alltid komma ihåg att de har en och samma Fader i himlen och att de därför är varandras bröder.

96. De utgör en enda kropp både när de lyssnar till Guds ord och när de utför vad som tillkommer dem i bön och sång och framför allt när de gemensamt frambär det eukaristiska offret och tillsammans har del i Herrens bord. Denna enhet får ett skönt uttryck när de troende utför samma åtbörder och intar samma kroppsställningar.

97. De troende bör med glädje ställa sig till Guds folks förfogande var gång de blir ombedda att utöva ett särskilt uppdrag i mässan.

⁸⁰ Jfr *Cæremoniale Episcoporum*, n. 175–186.

⁸¹ Jfr Andra Vatikankonciliet, Dogmatisk konstitution om kyrkan, *Lumen gentium*, n. 28; Dekret om prästernas ämbete och liv, *Presbyterorum ordinis*, n. 2.

⁸² Jfr Paulus VI, Apostoliskt brev *Sacrum diaconatus ordinem*, 18 juni 1967: AAS 59 (1967) s. 697–704; Pontificale Romanum, *De ordinatione episcopi, presbyterorum et diaconorum*, editio typica altera, 1989, n. 173.

⁸³ Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 48; Ritkongregationen, Instruktion *Eucharisticum mysterium*, 25 maj 1967, n. 12: AAS 59 (1967) s. 548–549.

III. SÄRSKILDA TJÄNSTER

Tjänsten som akolyt och lektor med kyrkligt uppdrag

98. Akolyten har uppdraget att tjäna vid altaret och att assistera prästen och diakonen. Särskilt har han att bereda altaret och de heliga kärlen och att om så är nödvändigt såsom extraordinarie kommunionutdelare dela ut eukaristin till de troende.⁸⁴

I altartjänsten har akolyten en egen roll som han och ingen annan ska utföra (jfr n. 187–193).

99. Lektorn har uppdraget att läsa alla läsningar ur den heliga Skrift utom evangeliet. Han kan också uttala böneämnena i kyrkans allmänna förbön och, om det inte finns någon psalmist, läsa psalmen mellan läsningarna.

Lektorn har sin egen roll i mässliturgin (jfr n. 194–198), som han själv ska utföra i kraft av sitt specifika uppdrag.

Övriga tjänster

100. Om det inte finns någon akolyt med kyrkligt uppdrag, kan ministranter ur lekfolket få uppdraget att biträda präst och diakon genom att bära kors, ljus, rökelsekar, bröd, vin och vatten, och det kan också uppdras åt dem att som extraordinarie kommunionutdelare dela ut den heliga kommunionen.⁸⁵

101. Om det inte finns en lektor med kyrkligt uppdrag ska andra lekmän få i uppdrag att läsa läsningarna ur den heliga Skrift. Dessa ska verkligen vara lämpade för uppgiften och noggrant förberedda, så att de troende när de lyssnar till läsningarna ur Guds ord kan i hjärtat gripas av en ljuv och levande känsla för den heliga Skrift.⁸⁶

102. Psalmisten har att sjunga den psalm eller annan biblisk sång som har sin plats mellan läsningarna. För att väl fullgöra sin uppgift måste psalmisten behärska konsten att psalmodiera, äga en god diktion och ha god sångförmåga.

103. Bland de troende har *schola cantorum* eller kören en speciell liturgisk funktion. Den har ansvar för att värdigt framföra de partier som, alltefter sångernas olika genre, faller på dess lott, och den ska främja de troendes aktiva deltagande i sången.⁸⁷ Det som här sägs om kören gäller också, mutatis mutandis, om övriga musiker, särskilt organisten.

104. Helst bör det finnas en kantor eller körledare som leder och stöder folkets sång. I körens frånvaro tillkommer det kantorn att leda de sånger som det är folkets uppgift att delta i.⁸⁸

105. Liturgiska uppgifter har också

⁸⁴ Jfr CIC, can. 910 § 2; Den interdikasteriala instruktionen om några frågor angående lekmännens samverkan med prästtjänsten, *Ecclesiae de mysterio*, 15 aug. 1997, art. 8: AAS 89 (1997) s. 871.

⁸⁵ Jfr Kongregationen för sakramentsförvaltning, Instruktion *Immense caritatis*, 29 jan. 1973, n. 1: AAS 65 (1973) s. 265–266; CIC, can. 230 § 3.

⁸⁶ Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 24.

⁸⁷ Jfr Ritkongregationen, Instruktion *Musicam sacram*, 5 mars 1967, n. 19: AAS 59 (1967) s. 306.

⁸⁸ Jfr *ibid.*, n. 21: AAS 59 (1967) s. 306–307.

- a) sakristanen, som omsorgsfullt ska lägga fram de liturgiska böckerna, skrudarna och annat som behövs för mässans firande;
- b) kommentatorn, som ger de troende vissa förklaringar och uppmaningar för att introducera dem i mässan och göra det lättare för dem att förstå den. Kommentatorns anvisningar måste vara ytterst noggrant förberedda, enkla och klara. Kommentatorn står på lämplig plats, väl synlig för de troende, men icke vid ambonen;
- c) kollektupptagarna;
- d) kyrkvårdar som – alltefter lokal sed – tar emot de troende vid kyrkporten, anvisar plats och ger anvisningar för processionerna.

106. Särskilt i katedraler och större kyrkor bör lämpligen finnas en kompetent ministrant eller ceremonimästare som sörjer för att gudstjänsterna är väl förberedda och att de genomförs med skönhet, ordning och andakt av de vigda ämbetsbärarna och de troende lekmännen.

107. Alla de liturgiska uppgifter som inte tillkommer prästen eller diakonen och som omtalats ovan (nn. 100–106) kan av församlingens kyrkoherde eller kyrkans rektor anförtros också åt utvalda lämpliga lekmän, genom en liturgisk välsignelse eller ett tidsbegränsat uppdrag.⁸⁹ När det gäller uppdraget att tjäna vid altaret ska de bestämmelser iakttas som biskopen utfärdat för sitt stift.

IV. FÖRDELNINGEN AV UPPGIFTER OCH GUDSTJÄNSTENS FÖRBEREDELSE

108. En och samma präst ska alltid till alla delar utföra ledningsuppgiften i mässan, med undantag av det som gäller då en biskop är närvarande (jfr n. 92).

109. Om flera personer som är kompetenta att utföra samma tjänst är närvarande samtidigt, är det inget som hindrar att de fördelar uppdraget sinsemellan och utför olika delar av det. En diakon kan exempelvis ha hand om de sjungna partierna medan en annan tjänar vid altaret; om man har flera läsningar är det lämpligt att fördela dem mellan flera lektorer, och så vidare. Det är dock högst olämpligt att flera personer delar upp ett och samma element av liturgin sinsemellan, så att till exempel samma läsning läses av två personer, den ene efter den andre – med undantag för passionshistorien.

110. Om bara en assistent är närvarande i en mässa som firas med folkets deltagande, kan han utföra flera uppgifter.

111. Den praktiska förberedelsen för varje gudstjänst ska ske i enlighet med missalet och andra liturgiska böcker. Den ska präglas av både god sämja och noggrannhet, både vad riter, pastoral utformning och musik beträffar, under överinseende av kyrkans rektor. Man ska också höra de troendes råd i frågor som direkt berör dem. Den präst som leder gudstjänsten har alltid rätten att avgöra i fråga om det som tillkommer honom.⁹⁰

⁸⁹ Jfr Påvliga rådet för uttolkning av lagtexter, *Svar på en fråga om CIC, can. 230 § 2*: AAS 86 (1994) s. 541.

⁹⁰ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 22.

KAPITEL IV

OLIKA FORMER FÖR MÄSSANS FIRANDE

112. I den lokala kyrkan ska den mässa anses ha högsta rang som leds av biskopen, omgiven av sina präster, diakoner och lekmannaministranter,⁹¹ och i vilken Guds folk deltar fullständigt och aktivt. Ty detta är den yppersta manifestationen av kyrkan.

I den mässa som biskopen celebrerar och i den mässa som leds av en biskop utan att han själv celebrerar eukaristin ska de regler iaktas som finns i *Cæremoniale Episcoporum*.⁹²

113. Stor vikt ska även tillmätas den mässa som firas med en menighet, i synnerhet då lokal församlingen, eftersom denna vid en viss tid och på en viss plats representerar hela den universella kyrkan, i synnerhet vid det gemensamma söndagsfirandet.⁹³

114. Bland de mässor som firas av bestämda gemenskaper tillkommer en särskild värdighet konventual- eller kommunitetsmässan, eftersom den är en del av det dagliga officiet. Trots att den inte utgör någon speciell form av mässa är det synnerligen önskvärt att den firas med sång, i synnerhet då den firas med fullt deltagande av kommunitetens samtliga medlemmar, vare sig de är ordensfolk eller kaniker. I denna mässa utövar nämligen var och en sin uppgift, alltefter vigning eller tjänst. Alla de präster som inte av pastoral nödvändighet måste celebrera var och en bör därför om möjligt koncelebrera i dessa mässor. Alla kommunitetens prästerliga medlemmar, som av pastorala skäl, för de troendes skull, måste celebrera individuellt, kan också koncelebrera i konventual- eller kommunitetsmässan samma dag.⁹⁴ De präster som är närvarande vid eukaristifirandet ska – om de inte har ett rimligt skäl att avstå – utföra det uppdrag de har i kraft av sin vigning och bör därför delta som koncelebranter, klädda i liturgisk skrud. I annat fall bär de respektive kordräkt eller röcklin över talar.

I. MÄSSA MED FOLKETS DELTAGANDE

115. Med ”mässa med folkets deltagande” avses mässa som firas med de troendes deltagande. Mässan bör i största möjliga utsträckning, särskilt på söndagar och påbjudna helgdagar, firas med sång och med ett lämpligt antal medhjälpare.⁹⁵ Den kan emellertid också äga rum utan sång och med endast en medhjälpare.

116. Vilken mässans form än är, kan alltid en diakon vara närvarande och fullgöra sin uppgift. Den celebrerande prästen ska normalt assisteras av akolyt, lektor och kantor. Den rit som här nedan beskrivs förutser möjligheten av ett större antal medhjälpare.

⁹¹ Jfr *ibid.*, n. 41.

⁹² Jfr *Cæremoniale Episcoporum*, n. 119–186.

⁹³ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 42; Dogmatisk konstitution om kyrkan, *Lumen gentium*, n. 28; Dekret om prästernas ämbete och liv, *Presbyterorum ordinis*, n. 5; Ritkongregationen, Instruktion *Eucharisticum mysterium*, 25 maj 1967, n. 26: AAS 59 (1967) s. 555.

⁹⁴ Jfr Ritkongregationen, Instruktion *Eucharisticum mysterium*, 25 maj 1967, n. 47: AAS 59 (1967) s. 565.

⁹⁵ Jfr *ibid.*, n. 26: AAS 59 (1967) s. 555; Instruktion *Musicam sacram*, 5 mars 1967, n. 16, 27: AAS 59 (1967) s. 305, 308.

Vad som ska förberedas

117. Altaret ska vara täckt av minst en vit altarduk. På eller invid altaret placeras minst två ljusstakar med tända ljus eller – särskilt på söndagar och påbjudna helgdagar – fyra eller sex, eller – om det är stiftsbiskopen som celebrerar – sju. På eller i närheten av altaret ska finnas ett kors med en bild av den korsfäste Kristus. Ljusen och korset med bilden av den korsfäste Kristus kan bäras i ingångsprocessionen. På själva altaret kan man lägga ett evangeliarium, om det inte bärs i ingångsprocessionen; evangeliariet ska då vara en särskild bok, inte lektionariet.

118. Likaledes ska följande finnas:

- a) nära prästens stol missalet och, om så behövs, en sångbok;
- b) på ambonen lektionariet;
- c) på kredensbordet kalk, korporale, purifikatorium och eventuellt palla; paten och, om så behövs, ciborier; dessutom bröd för den celebrerande prästens, diakonens, ministranternas och folkets kommunion; kannor med vin och vatten – såvida dessa inte bärs fram av de troende i procession vid offertoriet –, ett kärl med vatten som ska välsignas om vigvattenbestänkning ska äga rum, en paten för de troendes kommunion och det som behövs för handtvagningen. Kalken kan lämpligen täckas av ett velum, som kan vara i dagens liturgiska färg eller vitt.

119. I sakristian förbereds, alltefter vilken form av mässa som ska firas, prästens, diakonens och de andra medhjälparnas liturgiska kläder (jfr n. 337–341):

- a) för prästen alba, stola och mässhake (*casula seu planeta*);
- b) för diakonen alba, stola och dalmatika (den sistnämnda kan dock, om så är nödvändigt eller om mässan är mindre högtidlig, utelämnas);
- c) för övriga medhjälpare alba eller andra godkända plagg.⁹⁶

Alla som ikläder sig alba bär också cingulum och halslin, såvida inte själva albans snitt och utseende gör detta överflödigt.

Då intåget sker i form av en procession ska man också ta fram evangeliariet, på söndagar och festdagar rökelsekar och skepp med rökelse, processionskors och ljusstakar med tända ljus.

A. MÄSSA UTAN DIAKON

Inledningsriterna

120. När folket är församlat går prästen och assistenterna, iförda sina liturgiska kläder, för altaret i följande ordning:

- a) rökelsebäraren med det rykande rökelsekaret, om rökelse används;
- b) de medhjälpare som bär tända ljus och mellan dem akolyten eller en annan medhjälpare som bär korset;
- c) akolyter och övriga medhjälpare;
- d) lektorn, som kan bära evangeliariet (däremot inte lektionariet) lätt upplyft framför sig;
- e) prästen som ska celebrera mässan.

⁹⁶ Jfr Den interdikasteriala instruktionen om några frågor angående lekmännens samverkan med prästtjänsten, *Ecclesiae de mysterio*, 15 aug. 1997, art. 6: AAS 89 (1997) s. 869.

Om man använder rökelse, lägger prästen rökelse i rökelsekaret och välsignar den tyst med ett korstecken innan processionen börjar.

121. Under processionen till altaret sjungs ingångssången (jfr n. 47–48).

122. När prästen och medhjälparna kommit fram till altaret, hälsar de det med en djup bugning.

Om korset med den Korsfästes bild burits i processionen, kan det ställas invid altaret och fungera som altarkrucifix; i annat fall placeras det på annan värdig plats, eftersom det bara får finnas ett altarkors. Ljusstakarna placeras på eller intill altaret. Evangeliariet läggs lämpligen på altaret.

123. Prästen stiger upp till altaret och kysser det som ett tecken på vördnad. Därefter kan han gå runt det och incensera krucifixet och altaret.

124. Därefter går prästen till sin plats. När ingångssången är slut gör alla, prästen och de troende, korstecknet stående. Prästen säger: ”I Faderns och Sonens och den helige Andes namn.” Folket svarar: ”Amen”.

Därefter vänder sig prästen mot folket, breder ut händerna och hälsar det med en av de angivna formuleringarna. Sedan kan han eller någon lämplig medhjälpare mycket kortfattat ge de troende en introduktion till dagens mässa.

125. Så följer botakten. Därefter sjungs eller läses *Kyrie* enligt rubrikerna (jfr n. 52).

126. När så ska se sjungs eller läses *Gloria* (jfr n. 53).

127. Sedan uppmanar prästen folket att be. Han säger ”Låt oss bedja” med händerna sammanförda. Alla ber tillsammans med honom under en kort stunds tystnad. Så läser prästen med lyfta händer kollektbönen. När den är slut svarar folket ”Amen”.

Ordets liturgi

128. Efter kollektbönen sätter sig alla ner. Prästen kan ytterst kortfattat ge en introduktion till Ordets liturgi. Lektorn går till ambonen och läser där den första läsningen ur lektionariet, som placerats där före mässan, och alla lyssnar. Lektorn avslutar läsningen med acklamationen ”**Så lyder** Herrens ord”, vilket alla besvarar med ”Gud, vi tackar dig.”

Därefter kan om så är lämpligt en kort stunds tystnad iaktas, för att alla ska kunna meditera över det de har hört.

129. Därefter föredrar psalmisten eller lektorn själv psalmverserna, som folket normalt besvarar med ett omkväde.

130. Om det förekommer en andra läsning före evangeliet läser lektorn den på samma sätt som den första från ambonen, medan alla andra lyssnar och efteråt besvarar acklamationen som ovan sagts (jfr n. 128). Därefter kan om så är lämpligt en kort stunds tystnad iaktas.

131. Så reser sig alla och *Halleluja* eller annan sång sjungs, alltefter kyrkoårstiden (jfr n. 62–64).

132. Medan *Halleluja* eller motsvarande sång sjungs lägger prästen, om rökelse används, rökelse i rökelsekaret och välsignar den. Sedan böjer han sig djupt ner framför altaret och ber med sammanförda händer: ”Rena mitt hjärta ...”

133. Om evangeliariet ligger på altaret tar han detta, lyfter upp det något och går mot ambonen, föregången av ministranter med rökelse och ljus. De deltagande vänder sig mot ambonen och visar den särskilda vördnad som tillkommer Kristi evangelium.

134. Vid ambonen slår prästen upp boken och säger med sammanförda händer: ”Herren vare med er.” Folket svarar: ”Och med din ande.” Därefter säger han: ”Läsning ur det heliga evangeliet ...” medan han med tummen gör korstecknet över boken och sedan på pannan, munnen och bröstet; detsamma gör också de andra. Folket svarar med acklamationen ”Åra vare dig, Herre”. Använder man rökelse incenserar prästen sedan boken (jfr n. 276–277). Så förkunnar han evangeliet, som han avslutar med acklamationen ”**Så lyder** Herrens heliga evangelium.” Alla svarar: ”Lovad vare du Kristus.” Prästen kysser sedan boken och säger tyst: ”Må orden i Guds glädjebud ta bort vårt brott emot hans bud.”

135. Om det inte finns någon lektor läser prästen vid ambonen alla läsningarna och responsoriesalmen. Där lägger han också rökelse i rökelsekaret, om rökelse används, och ber böjd: ”Rena mitt hjärta ...”

136. Stående vid sin stol, vid själva ambonen eller eventuellt på annan lämplig plats håller prästen homilian. Efter dess slut kan man iaktta en stunds tystnad.

137. Trosbekännelsen sjungs eller läses av prästen tillsammans med folket (jfr n. 68) under det att alla står. Vid orden ”och blev kött ...” (*Et incarnatus est*) gör alla en djup bugning; på Herrens bebådelses och födelses högtider böjer man knä.

138. Efter trosbekännelsen inleder prästen stående vid sin plats kyrkans allmänna förbön med en kortfattad inbjudan till bön riktad till de troende. Sedan uttalas böneämnen från ambonen eller annan lämplig plats av kantorn, lektorn eller någon annan, vänd mot folket. Folket instämmer med ett bönerop. Till sist avslutar prästen bönen med lyfta händer.

Eukaristins liturgi

139. När kyrkans allmänna förbön är avslutad sätter sig alla, och offertoriesången börjar (jfr n. 74). Akolyten eller en annan ministrant placerar korporal, purifikatorium, kalk, palla och missale på altaret.

140. Det är önskvärt att de troendes deltagande tar sig uttryck i att de bär fram bröd och vin för eukaristifirandet, liksom andra gåvor för kyrkans och de fattigas behov.

Biträdd av akolyten eller andra medhjälpare tar prästen emot de troendes offergåvor. Brödet och vinet för eukaristin bärs till celebranten, som ställer gåvorna på altaret; andra gåvor placeras på annan lämplig plats (jfr n. 73).

141. Prästen tar vid altaret emot patenen med brödet och håller den något lyft över altaret medan han tyst läser bönen ”Välsignad är du, Herre ...” Därefter sätter han ner patenen med brödet på korporet.

142. Sedan ställer sig prästen vid altarets sida och håller vin och lite vatten i kalken, medan han tyst ber den angivna bönen. Ministranten räcker fram kannorna. Han går tillbaka till altarets mitt, tar kalken, håller den med båda händerna något lyft över altaret och ber tyst bönen ”Välsignad är du, Herre ...” Sedan ställer han ner kalken på altaret och täcker den eventuellt med pallan.

Om offertoriesång inte förekommer eller orgeln inte spelar, kan prästen vid frambärandet av brödet och vinet läsa välsignelsebönerna högt och folket besvara dem med acklamationen ”Välsignad vare Gud i evighet.”

143. Efter att ha ställt ner kalken på altaret böjer sig prästen djupt och ber tyst: ”Herre, vår Gud, inför ditt ansikte ...”

144. I förekommande fall lägger prästen rökelse i rökelsekaret, välsignar den tyst och incenserar offergåvorna, korset och altaret. Ministranten som står vid sidan av altaret incenserar prästen och sedan folket.

145. Efter bönen ”Herre, vår Gud, inför ditt ansikte ...” eller efter incenseringen tvättar prästen händerna vid sidan av altaret medan han tyst ber den angivna bönen. Ministranten håller vatten över hans händer.

146. Sedan prästen återvänt till altarets mitt står han vänd mot folket. Medan han breder ut händerna och därefter åter för dem samman inbjuder han folket till bön med orden ”Bröder och systrar i Herren, bed att mitt och ert offer ...” Folket reser sig och svarar: ”Må Herren ta emot ...” Så läser prästen med lyfta händer bönen över offergåvorna. I bönens slut stämmer folket in med ”Amen”.

147. Nu börjar prästen den eukaristiska bönen. Han väljer, i enlighet med rubrikerna (jfr n. 365), en av de eukaristiböner som förekommer i det romerska missalet eller eljest är godkända av Den apostoliska stolen. Den eukaristiska bönen kräver enligt sin natur att prästen ensam, i kraft av sin vigning, framför den. Folket förenar sig med prästen i tro och under tystnad. De tar aktiv del i den eukaristiska bönen med de föreskrivna formlerna: svaren i prefationsdialogen, *Sanctus*, acklamationen efter konsekrationen och acklamationen ”Amen” efter slutdoxologin, liksom andra acklamationer som approberats av biskopskonferensen och erhållit Den heliga stolens *recognitio*.

Det är mycket lämpligt att prästen sjunger de delar av den eukaristiska bönen som är utskrivna med noter.

148. Då prästen börjar den eukaristiska bönen breder han ut sina händer och sjunger eller säger: ”Herren vare med er.” Folket svarar: ”Och med din ande.” Vid ”Upplyft era hjärtan” lyfter han händerna, och folket svarar: ”Vi har upplyft dem till Herren.” Med händerna fortfarande lyfta tillägger han: ”Låt oss tacka och lova Herren, vår Gud.” Folket svarar: ”Det

är tillbörligt och rätt.” Därefter fortsätter prästen prefationen med lyfta händer. Då den är slut för han samman händerna och sjunger eller läser högt tillsammans med alla närvarande ”Helig ...” (jfr n. 79 b.)

149. Prästen fortsätter den eukaristiska bönen i enlighet med rubrikerna för varje enskild bön.

Om celebranten är biskop, tillägger han i bönerna efter orden ”vår påve N.”: ”och mig, din ovärdige tjänare” eller efter orden ”vår påve N.”: ”mig, din ovärdige tjänare”. Om en biskop celebrerar mässan utanför sitt eget stift, tillägger han dock efter orden ”vår påve N.”: ”och min broder N., biskop för denna kyrka, och mig, din ovärdige tjänare”.

Stiftsbiskopen eller den som enligt kyrkorätten är jämställd med honom omnämns på följande sätt: ”med din tjänare, vår påve N., och vår biskop (*eller*: vikarie, prelat, prefekt, abbot) N.” Koadjutor- och hjälpbiskopar får omnämnas i den eukaristiska bönen, däremot inte andra eventuellt närvarande biskopar. Om flera biskopar ska omnämnas, sker detta med en allmän formulering: ”vår biskop N. och hans hjälpbiskopar.”

Dessa formuleringar kan användas i samtliga eukaristiska böner, infogade på ett sätt som överensstämmer med grammatikens krav.

150. Strax före konsekrationen kan en ministrant, om så är lämpligt, mana de troende till uppmärksamhet genom klockringning. Likaså ringer han i klockan vid varje elevation, alltefter lokal sed.

Om rökelse används, incenserar ministranten hostian och kalken då dessa efter konsekrationen visas upp för folket.

151. Efter konsekrationen och sedan prästen sagt ”Trons mysterium” svarar folket med acklamationen som har en av de föreskrivna formuleringarna.

Vid slutet av den eukaristiska bönen tar prästen patenen med hostian och kalken, lyfter både hostian och kalken och uttalar ensam doxologin ”Genom honom och med honom och i honom ...” Folket uttalar acklamationen ”Amen”. Sedan ställer han ner patenen och kalken på korporalet.

152. Efter den eukaristiska bödens slut uttalar prästen, med sammanförda händer, den uppmaning som föregår Herrens bön, som han sedan med lyfta händer ber tillsammans med folket.

153. Efter Herrens bön läser prästen ensam embolismen ”Ja, fräls oss ...” som folket instämmer i med acklamationen ”Ty riket är ditt ...”

154. Därefter läser prästen med lyfta händer högt bönen ”Herre Jesus Kristus, du som sade ...” Efter bödens slut breder han ut och för sedan samman händerna medan han säger: ”Herrens frid vare alltid med er.” Folket svarar: ”Och med din ande”. Sedan tillägger prästen, om så är lämpligt: ”Ge varandra ett tecken på försoning och frid.”

Prästen kan ge medhjälparna fridshälsningen men alltid utan att lämna koret, så att distraktion i gudstjänsten undviks. Detta gäller även om han av rimliga skäl vill ge fridshälsningen åt några få bland de troende. Alla ger varandra ett tecken på frid och ömsesidig kärlek, i den form som bestämts av biskopskonferensen. Då fridshälsningen utväxlas kan man säga: ”Herrens frid vare alltid med dig” och svara: ”Amen”.

155. Därefter tar prästen hostian, bryter den över patenen och lägger en bit av den i kalken medan han tyst säger: ”Må vår Herres Jesu Kristi kropp och blod ...” Under tiden sjungs *Agnus Dei* av kören och folket (jfr n. 83).

156. Nu ber prästen tyst med sammanförda händer kommunionbönen: ”Herre Jesus Kristus, du den levande Gudens Son ...” eller ”Herre Jesus Kristus, jag tar emot ...”

157. Efter denna bön gör prästen en knäböjning, tar hostian som konsekrerats i samma mässa, håller den något över patenen eller kalken och säger vänd mot folket: ”Se Guds lamm ...” Tillsammans med folket tillägger: ”Herre, jag är inte värdig ...”

158. Sedan säger prästen tyst, vänd mot altaret: ”Kristi kropp bevara mig till det eviga livet” och mottar med vördnad Kristi kropp. Därpå tar han kalken och säger tyst: ”Kristi blod bevara mig till det eviga livet” och mottar med vördnad Kristi blod.

159. Medan prästen tar emot sakramentet påbörjas kommunionensången (jfr n. 86).

160. Sedan tar han patenen eller ciboriet och går till kommunikanterna, som går fram i form av en procession.

De troende får inte ge sig själva det konsekrerade brödet eller den heliga kalken och än mindre låta patenen och kalken gå från hand till hand sinsemellan. De troende kommunicerar på knä eller stående, i enlighet med vad biskopskonferensen beslutat. Om de kommunicerar stående bör de lämpligen det att de innan de tar emot sakramentet uttrycker sin vördnad på det sätt som anges i dessa anvisningar.

161. Om kommunionen utdelas under endast brödets gestalt, lyfter prästen hostian något och visar den för varje kommunikant med orden: ”Kristi kropp”. Kommunikanten svarar ”Amen” och tar emot sakramentet i munnen eller, där det är tillåtet, i handen, så som han eller hon själv önskar. Så snart kommunikanten har tagit emot den heliga hostian sväljer han eller hon den helt och hållet.

Om kommunionen utdelas under båda gestalterna ska den ordning iaktas som beskrivs i n. 284–287.

162. Andra präster som är närvarande i mässan kan biträda vid utdelandet av kommunionen. Om sådana präster inte finns tillgängliga och antalet kommunikanter är mycket stort, kan prästen be extraordinarie kommunionutdelare om hjälp, dvs. en akolyt som fått kyrkligt uppdrag eller andra troende som fått denna uppdrag.⁹⁷ I nödfall kan prästen tillfälligt ge lämpliga lekmän denna uppgift.⁹⁸

Dessa medhjälpare går inte fram till altaret förrän prästen har tagit emot kommunionen, och de tar alltid emot kärlet med den heliga eukaristin som ska delas ut till de troende, ur den celebrerande prästens hand.

⁹⁷ Jfr Kongregationen för sakramenten och gudstjänsten, Instruktion *Inestimabile donum*, 3 apr. 1980, n. 10: AAS 72 (1980) s. 336; Den interdikasteriala instruktionen om några frågor angående lekmännens samverkan med prästtjänsten, *Ecclesiae de mysterio*, 15 aug. 1997, art. 8: AAS 89 (1997) s. 871.

⁹⁸ Jfr nedan, *Tillägg III*, Ordning för tillfälligt utseende av kommunionutdelare, s. 000.

163. Då kommunionutdelningen avslutats dricker prästen vid altaret upp allt det konsekrerade vin som kan ha blivit över. De hostior som finns kvar antingen förtär han vid altaret eller också bär han dem till den plats där man brukar förvara eukaristin.

Sedan återvänder han till altaret, där han samlar upp eventuellt överblivna smulor. Vid altarets sida eller vid kredensbordet torkar han av patenen eller ciboriet över kalken och rengör sedan kalken medan han tyst säger: ”Herre, låt oss i rena hjärtan bevara ...” Han torkar kalken med purifikatoriet. Om kärlden har rengjorts vid altaret bärs de så av ministranten till kredensbordet. Man kan dock även – särskilt om kärlden är många – tömma kärlden och låta dem stå på altaret eller på kredensbordet, på lämpligt sätt övertäckta och på ett korporale; man rengör dem i detta fall först efter mässan, efter utsändningen av folket.

164. Sedan kan prästen gå tillbaka till sin plats. Man kan iaktta en kort stunds helig tystnad, medan alla sitter ner. Man kan också sjunga en psaltarpsalm, en annan lovsång eller en hymn (jfr n. 88).

165. Därefter säger prästen, stående vid sin stol eller vid altaret: ”Låt oss bedja.” Han ber med lyfta händer bönen efter kommunionen, som kan föregås av en kort stunds tystnad, om man inte redan iakttagit tystnad efter kommunionen. Folket stämmer in i bönen med ”Amen”.

Avslutningsriterna

166. När bönen efter kommunionen är avslutad, kan man vid behov lämna korta kungörelser till folket.

167. Sedan breder prästen ut händerna och hälsar folket med orden ”Herren vare med er”. Folket svarar: ”Och med din ande.” Därefter för prästen åter samman händerna, placerar vänster hand på bröstet, lyfter höger hand och tillägger omedelbart: ”Välsigne er Gud allsmäktig” och fortsätter, under det att han gör korsets tecken över folket: ”Fadern och Sonen och den helige Ande.” Alla svarar: ”Amen.” På vissa dagar och vid vissa tillfällen är denna välsignelse längre och tar formen av en bön över folket eller annan högtidlig formel, enligt rubrikerna.

En biskop välsignar folket med en särskild formel och gör därvid korstecknet tre gånger över folket.⁹⁹

168. Omedelbart efter välsignelsen tillägger prästen med sammanförda händer: ”Gå i Herrens frid”, och alla svarar: ”Gud, vi tackar dig.”

169. Därefter kysser prästen normalt altaret, och efter att ha gjort en djup bugning inför altaret med ministranterna återvänder han till sakristian.

170. Om mässan följs av annan liturgisk handling, utelämnar man avslutningsriterna, dvs. den avslutande hälsningen, välsignelsen och utsändningen.

⁹⁹ Jfr *Cæremoniale Episcoporum*, n. 1118–1121.

B. MÄSSA MED DIAKON

171. När en diakon är närvarande vid eukaristifirandet bör han, iklädd liturgisk skrud, fullgöra sin tjänst. Detta innebär att han:

- a) assisterar prästen och går bredvid honom;
- b) vid altaret gör tjänst antingen vid kalken eller vid boken;
- c) förkunnar evangeliet och på den celebrerande prästens uppdrag kan hålla homilian (jfr n. 66);
- d) ger det troende folket lämpliga anvisningar och läser förbönsämnen i kyrkans allmänna förbön;
- e) hjälper den celebrerande prästen att dela ut kommunionen samt rengör de heliga kärlen och ställer dem på sin plats;
- f) fullgör andra medhjälparens uppgifter om så behövs och inga sådana är närvarande.

Inledningsriterna

172. Om diakonen bär evangeliariet går han före prästen till altaret. Annars går han vid dennes sida.

173. Då diakonen kommit fram till altaret går han direkt, utan att göra reverens, fram till detta och lägger lämpligen ner evangeliariet på det. Sedan vördar han altaret med en kyss tillsammans med prästen.

Om han inte bär evangeliariet, gör han på vanligt sätt en djup bugning inför altaret tillsammans med prästen och vördar det tillsammans med honom med en kyss.

Slutligen, om rökelse används, biträder han prästen när det gäller att lägga rökelse i rökelsekaret och incensera korset och altaret.

174. När altaret incenserats, går han tillsammans med prästen till dennes stol, stannar kvar bredvid honom och assisterar honom när så behövs.

Ordets liturgi

175. Medan man sjunger *Halleluja* eller motsvarande sång biträder diakonen, om man använder rökelse, prästen när han lägger rökelse i rökelsekaret. Sedan bugar djupt han inför prästen och ber om välsignelsen genom att halvhögt säga: ”Fader, välsigna mig.” Prästen välsignar honom med orden: ”Må Herren vara i ditt hjärta ...” Diakonen gör korstecknet och svarar: ”Amen”. Sedan bugar han inför altaret, tar evangeliariet, som ligger på altaret, och beger sig med boken lätt upplyft framför sig till ambonen, föregången av rökelsebärare som bär ett kar med rykande rökelse och ministranter med tända ljus. Vid ambonen hälsar han folket med sammanförda händer: ”Herren vare med er.” Vid orden ”Läsning ur det heliga evangeliet enligt N.” gör han med tummen korstecknet på boken och sedan på sin panna, på munnen och på bröstet, incenserar boken och förkunnar evangeliet. När läsningen är avslutad säger han: ”**Så lyder** Herrens heliga evangelium” och alla svarar: ”Lovad vare du, Kristus.” Sedan bevisar han boken sin vördnad genom en kyss och säger tyst: ”Må orden i Guds glädjebud ...” Därpå återvänder han till prästen.

När diakonen assisterar en biskop, bär han boken till denne för att han ska kyssa den, eller kysser den själv och säger tyst: ”Må orden i Guds glädjebud ...” I högtidliga mässor kan biskopen välsigna folket med evangelieboken.

Till slut kan diakonen bära evangelieboken till kredensbordet eller en annan lämplig och värdig plats.

176. Om ingen annan lämplig lektor är närvarande, kan diakonen läsa även de övriga läsningarna.

177. Efter prästens inledning är det normalt diakonen som uttalar böneämnena i kyrkans allmänna förbön från ambonen.

Eukaristins liturgi

178. Efter avslutad allmän förbön förblir prästen på sin plats. Diakonen iordningställer altaret med akolytens hjälp. Det är diakonen som har hand om de heliga kärlen. Han biträder också prästen vid mottagandet av folkets gåvor. Därefter räcker han patenen med det bröd som ska konsekreras till prästen. Han håller vin och lite vatten i kalken medan han tyst säger: ”Genom detta vattnets och vinets mysterium ...” och ger sedan kalken till prästen. Han kan också bereda kalken vid kredensbordet. Om man använder rökelse biträder han prästen vid incenseringen av gåvorna, korset och altaret. Sedan incenserar han själv eller akolyten prästen och folket.

179. Under den eukaristiska bönen står diakonen nära prästen men något bakom honom, för att när så behövs biträda honom vid kalken och missalet.

Från och med epiklesen fram till och med elevationen av kalken förblir diakonen normalt knäböjande. Om flera diakoner är närvarande, kan en av dem lägga rökelse i rökelsekaret strax före konsekrationen och incensera hostian och kalken vid elevationerna.

180. Vid den eukaristiska börens avslutande doxologi står diakonen, medan prästen lyfter patenen med hostian, vid dennes sida och håller kalken upplyft till dess att folket instämt med ”Amen”.

181. Efter det att prästen läst fridsbönen och sagt ”Herrens frid vare alltid med er” och folket svarat ”Och med din ande”, är det diakonen som, om så är lämpligt, med sammanförda händer och vänd mot folket inbjuder till fridshälsningen genom att säga: ” Ge varandra ett tecken på försoning och frid.” Han tar själv emot fridshälsningen av prästen och kan ge den vidare till de medhjälpare som står närmast honom.

182. När prästen har kommunicerat, tar diakonen emot kommunionen under båda gestalterna av prästen och biträder sedan prästen vid utdelningen av kommunionen till folket. Om man delar ut kommunionen under båda gestalterna, räcker han kommunikanterna kalken och dricker efter kommunionutdelningen vördnadsfullt vid altaret upp allt det som blivit över av Kristi blod. Om så krävs kan andra diakoner och präster hjälpa till.

183. När kommunionen är avslutad återvänder diakonen till altaret tillsammans med prästen, samlar upp eventuella smulor och bär sedan kalken och de andra heliga kärlen till kredensbordet. Där rengör han dem och ställer undan dem, medan prästen återvänder till sin stol. Men det är också tillåtet att lämna de på lämpligt sätt övertäckta kärlen på kredensbordet, på ett korporale, och rengöra dem omedelbart efter mässan, efter utsändningen av folket.

Avslutningsriterna

184. När bönen efter kommunionen lästs, lämnar diakonen om så behövs korta kungörelser till folket, om inte prästen föredrar att göra det själv.

185. Om bön över folket eller en högtidlig välsignelseformel används, säger diakonen: ”Böj er och tag emot välsignelsen.” När prästen gett välsignelsen, sänder diakonen med sammanförda händer ut folket genom att säga: ”Gå i Herrens frid.”

186. Sedan kysser han altaret tillsammans med prästen, och efter att ha hälsat altaret med en djup bugning går han ut på samma sätt som man gått in.

C. AKOLYTENS UPPGIFTER

187. De uppgifter som en akolyt kan fullgöra är av olika slag, och flera av dem kan förekomma samtidigt. Det är därför lämpligt att dela upp dem på flera personer. Finns endast en akolyt närvarande utför han själv det viktigaste och resten fördelas bland övriga ministranter.

Inledningsriterna

188. Då man går för altaret kan akolyten bära korset mellan två ministranter med tända ljus. Då man har kommit fram till altaret placerar han korset vid altaret, så att det blir ett altarkors; i annat fall placerar han det på annan värdig plats. Han intar sedan sin plats i koret.

189. Under hela mässan är det akolytens uppgift att gå fram till prästen eller diakonen med boken eller andra nödvändiga föremål. Så långt möjligt ska han därför ha en plats från vilken han smidigt kan fullgöra sina uppgifter både vid celebrantens stol och vid altaret.

Eukaristins liturgi

190. Efter kyrkans allmänna förbön placerar akolyten, om ingen diakon är närvarande, korpore, purifikatorium, kalk, palla och missale på altaret. Prästen förblir vid sin stol. Om det behövs biträder akolyten sedan prästen vid mottagandet av folkets gåvor samt bär eventuellt brödet och vinet till altaret och lämnar dem till prästen. Om man använder rökelse räcker han prästen rökelsekaret och biträder honom vid incenseringen av gåvorna, korset och altaret. Därefter incenserar han prästen och folket.

191. Akolyt med kyrkligt uppdrag kan i sin egenskap av extraordinarie kommunionutdelare biträda prästen vid utdelandet av kommunionen till folket.¹⁰⁰ Om kommunionen äger rum under båda gestalterna och ingen diakon är närvarande ger akolyten kalken åt kommunikanterna eller, om kommunionen sker genom intinktion, håller han kalken.

192. Likaså ska akolyt med kyrkligt uppdrag biträda prästen och diakonen vid rengörandet och undanställandet av de heliga kärlen. Om ingen diakon är närvarande bär akolyt med

¹⁰⁰ Jfr Paulus VI, Apostoliskt brev *Ministeria quaedam*, 15 aug. 1972: AAS 64 (1972) s. 532.

officiellt kyrkligt uppdrag de heliga kärnen till kredensbordet, rengör dem, torkar av dem och ställer undan dem på vanligt sätt.

193. Efter mässans slut återvänder akolyten och de andra ministranterna tillsammans med prästen och diakonen i procession till sakristian på samma sätt som de gick in i kyrkan.

D. LEKTORNS UPPGIFTER

Inledningsriterna

194. Då man går för altaret kan lektorn, iklädd föreskriven klädsel, bära evangeliariet något upplyft framför sig, om ingen diakon är närvarande. I detta fall går han omedelbart före prästen, annars går han bland de andra ministranterna.

195. Då man har kommit fram till altaret gör han med de andra en djup bugning. Om han bär evangeliariet, går han till altaret och lägger evangeliariet på det. Därefter intar han sin plats i koret tillsammans med övriga ministranter.

Ordets liturgi

196. Lektorn läser från ambonen de läsningar som föregår evangeliet. Om ingen psalmist är närvarande kan han även föredra responsoriepsalmen efter den första läsningen.

197. Om ingen diakon är närvarande kan lektorn vid ambonen föredra bönepunkterna i kyrkans allmänna förbön sedan prästen läst inledningen.

198. Om ingen ingångs- eller kommunionssång förekommer och om inte ingångs- eller kommunionantifonerna ur missalet läses gemensamt av de troende, kan lektorn föredra dem när så ska ske (jfr n. 48, 87).

II. KONCELEBRERAD MÄSSA

199. Koncelebrationen, som är ett träffande uttryck för prästämbetets, offrets och hela gudsfolkets enhet, är föreskriven vid biskops- och prästvigning, vid installation av en abbot i hans ämbete och vid oljevigningsmässan. Den anbefalls därutöver, om inte pastorala överväganden kräver eller talar för något annat, vid följande tillfällen:

- a) skärtorsdagens kvällsmässa till åminnelse av Herrens sista måltid;
- b) mässa vid koncilier, biskopsmöten och synoder;
- c) konventualmässa och huvudmässa i kyrkor och kapell;
- d) mässa vid alla slags sammankomster av sekular- och ordenspräster.¹⁰¹

Icke desto mindre är det tillåtet för en präst att individuellt fira mässan, dock inte samtidigt med att en koncelebration äger rum i samma kyrka eller kapell. På skärtorsdagen då man firar Herrens sista måltid och under påsknatten är det emellertid inte tillåtet att enskilt frambära det heliga offret.

¹⁰¹ Jfr Andra Vatikanconciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 57; CIC, can. 902.

200. Gästande präster får mycket gärna delta i den koncelebrerade mässan, förutsatt att man försäkrat sig om deras prästerliga status.

201. Där det finns ett stort antal präster kan koncelebration äga rum flera gånger samma dag, om så är nödvändigt eller pastorala skäl talar för det, dock vid olika tillfällen eller i skilda kyrkorum.¹⁰²

202. Det tillkommer biskopen att utfärda regler som står i överensstämmelse med kyrkorätten för koncelebration i alla kyrkor och kapell i sitt stift.

203. Man bör framför allt uppmuntra de former av koncelebration där prästerna inom ett stift koncelebrerar med sin egen biskop, stationsmässan (särskilt under kyrkoårets större högtider), mässan där en ny stiftsbiskop eller hans koadjutor- eller hjälpbiskop blir biskopsvigd, oljevigningsmässan, skärtorsdagens kvällsmässa till åminnelse av Herrens sista måltid, mässa då man firar den lokala kyrkans grundare eller stiftets skyddspatron, mässa på årsdagen av biskopens vigning och slutligen mässa vid en synod eller en visitation.

Likaledes rekommenderas koncelebration var gång präster kommer samman med sin egen biskop, vid reträtter eller andra samlingar. I dessa fall på synliggörs på ett särskilt tydligt sätt prästämbetets och kyrkans enhet, detta som är signum för varje koncelebration.¹⁰³

204. Av särskilda skäl, på grund av den aktuella ritens eller dagens betydelse, är det tillåtet att celebrera eller koncelebrera flera gånger samma dag i följande fall:

- a) Den som på skärtorsdagen har celebrerat eller koncelebrerat oljevigningsmässan kan också celebrera eller koncelebrera kvällsmässan till åminnelse av Herrens sista måltid.
- b) Den som har celebrerat eller koncelebrerat påsknattens mässa kan även celebrera eller koncelebrera påskdagens mässa.
- c) Alla präster kan celebrera eller koncelebrera juldagens samtliga tre mässor, förutsatt att dessa firas vid föreskriven tid.
- d) På alla själars dag kan alla präster celebrera eller koncelebrera tre mässor, förutsatt att de äger rum vid åtskilda tillfällen och att bestämmelserna om applikation av den andra och tredje mässan iakttas.¹⁰⁴
- e) Den som koncelebrerar med biskopen eller dennes representant vid en synod, biskops-visitacion eller prästsammankomst, kan på nytt celebrera mässan då de troendes behov så kräver. Detsamma gäller, med iakttagande av gällande regler, för sammankomster med ordenspräster.

205. Den koncelebrerade mässan följer, oberoende av vilken form den har, de regler som allmänt gäller (jfr n. 112–198), med iakttagande av de nedan angivna detaljerna.

206. Ingen ska tillåtas att delta i koncelebrationen sedan mässan väl har börjat.

¹⁰² Jfr Ritkongregationen, Instruktion *Eucharisticum mysterium*, 25 maj 1967, n. 47: AAS 59 (1967) s. 566.

¹⁰³ Jfr *ibid.*, s. 565.

¹⁰⁴ Jfr Benedictus XV, Apostolisk konstitution *Incrumentum altaris sacrificium*, 10 aug. 1915: AAS 7 (1915) s. 401–404.

207. I koret ska finnas:

- a) stolar och böcker eller häften för de koncelebrerande prästerna;
- b) på kredensbordet en tillräckligt stor kalk eller flera kalkar.

208. Om ingen diakon är närvarande vid en koncelebrerad mässa, utövas hans funktion av några av de närvarande prästerna.

Om inte heller andra medhjälpare är närvarande, kan deras uppgifter övertas av andra troende, annars av några koncelebranter.

209. Koncelebranterna ikläder sig i sakristian eller på annan lämplig plats de liturgiska plagg som de brukar ha när de firar mässan individuellt. Om det finns någon anledning, t.ex. om antalet celebranter är mycket stort och man inte har tillräckligt med mässkläder, kan koncelebranterna – huvudcelebranten alltid undantagen – vara utan mässhake (*casula seu planeta*) med endast stola över alban.

Inledningsriterna

210. När allt är väl förberett går man som vanligt för altaret i procession genom kyrkan. De koncelebrerande prästerna går före huvudcelebranten.

211. När man kommit fram till altaret och hälsat det på vederbörligt sätt, gör koncelebranterna och huvudcelebranten en djup bugning inför altaret och kysser det som tecken på vördnad och går sedan till den stol som anvisats var och en. Huvudcelebranten incenserar i förekommande fall korset och altaret, varefter han går till sin stol.

Ordets liturgi

212. Under ordets liturgi sitter koncelebranterna på sina platser. De sätter sig och reser sig samtidigt som huvudcelebranten.

När *Halleluja* påbörjas reser sig alla utom biskopen, som sittande lägger i rökelse och välsignar diakonen eller i dennes frånvaro den präst som ska förkunna evangeliet.

I en koncelebration där en präst är huvudcelebrant och ingen diakon är närvarande varken ber den präst som ska läsa evangeliet om huvudcelebrantens välsignelse eller mottar den.

213. Det är normalt huvudcelebranten som håller homilian, men det kan också vara en av koncelebranterna.

Eukaristins liturgi

214. De handlingar som hör till offertoriet (jfr n. 139–145) utförs av huvudcelebranten, medan de övriga celebranterna förblir på sina platser.

215. När huvudcelebranten läst bönen över offergåvorna, går koncelebranterna fram till altaret och ställer sig runt omkring det, men på ett sådant sätt att de inte hindrar utförandet av handlingarna och så att de troende utan svårighet kan se de heliga handlingarna. De ska inte heller stå i vägen för diakonen när denne kommer fram till altaret för att utöva sitt ämbete.

Diakonen ska utöva sitt ämbete intill altaret när han assisterar vid kalken och missalet. Eljest bör han om möjligt stå något bakom koncelebrerande prästerna, som står närmast huvudcelebranten.

Hur den eukaristiska bönen ska föredras

216. Prefationen sjungs eller läses av huvudcelebranten ensam. *Sanctus* sjungs eller läses av alla koncelebranter tillsammans med folket och kören.

217. Efter *Sanctus* fortsätter celebranterna den eukaristiska bönen på nedan angivet sätt. Huvudcelebranten ensam gör gesterna, om inget annat anges.

218. De delar av den eukaristiska bönen som uttalas av alla koncelebranter tillsammans, framför allt konsekurationsorden som alla är förpliktade att uttala, ska endast föredras halvhögt av koncelebranterna, så att man tydligt hör huvudcelebrantens röst. På så sätt uppfattas texten bättre av folket.

De delar av den eukaristiska bönen som uttalas av koncelebranterna tillsammans och som i missalet är försedda med noter bör lämpligen sjungas.

Första eukaristiska bönen (Den romerska kanon)

219. I första eukaristiska bönen (den romerska kanon) läser huvudcelebranten ensam ”Så ber vi dig därför, mildaste Fader” (*Te igitur*), med lyfta händer.

220. Bönerna ”Kom ihåg, Herre” (*Memento* för de levande) och ”I gemenskap ...” (*Communicantes*) anförtros lämpligen åt en eller två av koncelebranterna. Var och en av dem i sin tur läser dessa böner ensam, med lyfta händer och hög röst.

221. Huvudcelebranten läser ensam med lyfta händer: ”Herre, se i nåd och tag emot i nåd denna offergåva ...” (*Hanc igitur*).

222. Från ”Vi ber dig, Gud: välsigna, tag emot ...” (*Quam oblationem*) till och med ”Vi bönfäller dig, allsmäktige Gud ...” (*Supplices*) utför huvudcelebranterna gesterna, och alla koncelebranter texterna tillsammans på följande sätt:

- a) ”Vi ber dig Gud: välsigna, tag emot ...” (*Quam oblationem*) med händerna utsträckta mot gåvorna.
- b) ”Dagen före sitt lidande ...” (*Qui pridie*) och ”Likaså tog han efter måltiden ...” (*Simili modo*) med händerna sammanförda.
- c) Herrens ord under det att de, om man så finner lämpligt, sträcker ut högra handen mot brödet och kalken. Vid elevationen betraktar koncelebranterna brödet och kalken och gör sedan en djup bugning.
- d) ”Därför, Herre, frambär vi ...” (*Unde et memores*) och ”Se med välvilja och glädje på dessa gåvor” (*Supra quæ*) med lyfta händer.
- e) ”Vi bönfäller dig, allsmäktige Gud ...” (*Supplices*) bugande och med händerna sammanförda till och med orden ”som har del i altaret” (*ex hac altaris participatione*); därefter reser de sig och gör vid orden ”fyllas av all himmelsk nåd och välsignelse” (*omni benedictione caelesti et gratia repleamur*) korstecknet.

223. ”Herre, kom även ihåg ...” (*Memento* för de döda) och ”Låt även oss, dina syndiga tjänare” (*Nobis quoque peccatoribus*) kan anförtros åt en eller två av koncelebranterna, varvid var och en av dem i sin tur läser dessa böner ensam, med lyfta händer och med hög röst.

224. Vid orden ”Låt även oss, dina syndiga tjänare ...” (*Nobis quoque peccatoribus*) slår sig alla celebranterna för bröstet.

225. ”Ty i honom skapar du ...” (*Per quem hæc omnia*) läses av huvudcelebranten ensam.

Andra eukaristiska bönen

226. I andra eukaristiska bönen läses ”Ja, Herre, du är i sanning helig ...” (*Vere Sanctus*) av huvudcelebranten ensam, med lyfta händer.

227. Från och med ”Sänd därför din Andes dagg ...” (*Hæc ergo dona*) till och med ”Vi bönfaller dig ödmjukt” (*Et supplices*) läser alla celebranterna texterna tillsammans på följande sätt:

- a) ”Sänd därför din Andes dagg ...” (*Hæc ergo dona*) med händerna utsträckta mot gåvorna.
- b) ” När han av fri vilja lät sig utlämnas till lidandet ...” (*Qui cum passioni*) och ”Likaså tog han ...” (*Simili modo*) med händerna sammanförda.
- c) Herrens ord under det att de, om man så finner lämpligt, sträcker ut högra handen mot brödet och kalken. Vid elevationen betraktar koncelebranterna hostian och kalken och gör sedan en djup bugning.
- d) ”Till åminnelse ...” (*Memores igitur*) och ”Vi bönfaller dig ödmjukt ...” (*Et supplices*) med lyfta händer.

228. Förbönerna för levande och döda, dvs. ”Herre, kom ihåg ...” (*Recordare, Domine*) och ”Kom även ihåg ...” (*Memento etiam*), kan anförtros åt en eller två av koncelebranterna, varvid var och en av dem i sin tur läser dessa böner, med lyfta händer.

Tredje eukaristiska bönen

229. I tredje eukaristiska bönen läses ”Ja, Herre, du är i sanning helig ...” (*Vere Sanctus*) av huvudcelebranten ensam, med lyfta händer.

230. Från och med ”Därför, Herre, bönfaller vi dig ödmjukt ...” (*Supplices ergo te, Domine*) till och med ”Vänd din blick ...” (*Respice, quæsumus*) läser celebranterna alla texter tillsammans på följande sätt:

- a) ”Därför, Herre, bönfaller vi dig ödmjukt ...” (*Supplices ergo te, Domine*) med händerna utsträckta mot gåvorna.
- b) ”I den natt då han blev utlämnas ...” (*Ipse enim in qua nocte tradebatur*) och ”Likaså tog han ...” (*Simili modo*) med händerna sammanförda.
- c) Herrens ord under det att de, om man så finner lämpligt, sträcker ut högra handen mot brödet och kalken. Vid elevationen betraktar koncelebranterna hostian och kalken och gör sedan en djup bugning.
- d) ”Herre, till åminnelse ...” (*Memores igitur*) och ”Vänd din blick ...” (*Respice, quæsumus*) med lyfta händer.

231. Förbönerna ”Må han fullkomna oss ...” (*Ipse nos*) och ”Vi ber dig, Herre: Låt denna vår försonings offergåva...” (*Hæc hostia nostræ reconciliationis*) kan anförtros åt en eller två av

koncelebranterna, varvid var och en och dem i sin tur läser dessa böner ensam, med lyfta händer.

Fjärde eukaristiska bönen

232. I fjärde eukaristiska bönen läses ”Vi prisar och tackar dig, helige Fader ...” (*Confitemur tibi, Pater sancte*) fram till och med ”... och fullkomna all helgelse” (*omnem sanctificationem completeret*) läses av huvudcelebranten ensam, med lyfta händer.

233. Från och med ”Därför ber vi dig, Herre ...” (*Quæsumus igitur, Domine*) till och med ”Herre, se i nåd till den offergåva ...” (*Respice, Domine*) läser celebranterna alla texter tillsammans på följande sätt:

- a) ”Därför ber vi dig, Herre ...” (*Quæsumus, igitur, Domine*) med händerna utsträckta mot gåvorna.
- b) ”När stunden var kommen ...” (*Ipse enim*) och ”Likaså tog han ...” (*Simili modo*) med händerna sammanförda.
- c) Herrens ord under det att de, om man så finner lämpligt, sträcker ut högra handen mot brödet och kalken. Vid elevationen betraktar koncelebranterna hostian och kalken och gör sedan en djup bugning.
- d) ”Herre, då vi nu firar åminnelsen” (*Unde et nos*) och ”Herre, se i nåd till den offergåva ...” (*Respice, Domine*) med lyfta händer.

234. Förbönerna ”Kom ihåg, Herre ...” (*Nunc ergo, Domine*) och ”Kom även ihåg ...” (*Nobis omnibus*) kan anförtros åt en eller två av koncelebranterna, varvid var och en och dem i sin tur läser dessa böner ensam, med lyfta händer.

235. När det gäller övriga eukaristiska böner som godkänts av Den apostoliska stolen ska de regler som gäller för var och en av dem iakttas.

236. Den eukaristiska bönen avslutande doxologi läses endast av den präst som är huvudcelebrant tillsammans med de övriga koncelebranterna, däremot inte av de troende.

Kommunionriter

237. Därefter läser huvudcelebranten, med händerna sammanförda, den uppmaning som föregår Herrens bön. Så ber han, med lyfta händer, själva Herrens bön tillsammans med koncelebranterna, som också lyfter sina händer, och med folket.

238. ”Ja, fräls oss, Herre ...” (*Libera nos*) läses av huvudcelebranten ensam, med lyfta händer. Alla koncelebranterna tillsammans med folket uttalar den avslutande acklamationen ”Ty riket är ditt ...” (*Quia tuum est regnum*).

239. Efter diakonens eller en av koncelebranternas uppmaning ”Ge varandra ett tecken på försoning och frid” ger alla varandra fridshälsningen. De som står närmast huvudcelebranten tar emot fridshälsningen före diakonen.

240. Under *Agnus Dei* kan diakonerna eller några av koncelebranterna biträda huvudcelebranten i att bryta hostierna för prästernas och folkets kommunion.

241. När en bit av hostian lagts i kalken läser huvudcelebranten ensam tyst bönen ”Herre Jesus Kristus, du den levande Gudens Son ...” eller ”Herre Jesus Kristus, jag tar emot ...”

242. När bönen före kommunionen är avslutad, knäfaller huvudcelebranten och tar sedan ett steg bakåt. En efter en kommer koncelebranterna fram till mitten av altaret, gör knäfall och tar vid altaret med vördnad emot Kristi kropp, som de håller i högra handen med den vänstra som stöd; därefter återvänder de till sina platser. Koncelebranterna kan emellertid också stanna kvar på sina platser och där ta emot Kristi kropp från patenen, som huvudcelebranten eller en eller flera av koncelebranterna går runt och håller framför dem, eller ge patenen vidare ända fram till den siste.

243. Sedan tar huvudcelebranten hostian som konsekrerats i samma mässa, håller den något över patenen eller över kalken och säger, vänd mot folket: ”Se Guds lamm ...” Han fortsätter tillsammans med koncelebranterna och folket: ”Herre, jag är inte värdig ...”

244. Därefter säger huvudcelebranten tyst, vänd mot altaret: ”Kristi kropp bevara mig till det eviga livet” och mottar med vördnad Kristi kropp. Koncelebranterna gör detsamma och ger sig själva kommunionen. Efter dem mottar diakonen Kristi kropp av huvudcelebranten.

245. Kristi blod kan mottas antingen genom att man dricker direkt ur kalken eller genom intinktion eller genom att man använder ett sugrör eller en sked.

246. Om kommunionen sker genom att man dricker direkt ur kalken, kan den gå till på något av följande sätt:

- a) Huvudcelebranten tar, stående mittför altaret, kalken och säger tyst: ”Kristi blod bevara mig till det eviga livet”, dricker litet av Blodet och räcker kalken till diakonen eller en koncelebrant. Han delar sedan ut kommunionen till de troende (jfr n. 160–162). Koncelebranterna går en och en, eller två och två om man använder två kalkar, fram till altaret, gör en knäböjning, dricker Blodet, torkar kalken med purifikatoriet och återvänder var och en till sin stol.
- b) Huvudcelebranten mottar normalt Herrens blod stående mitt framför altaret. Koncelebranterna kan motta Herrens blod vid sina platser, ur kalken som diakonen eller en av koncelebranterna räcker dem, eller under det att de räcker varandra kalken. Kalken torkas alltid av, antingen av den som dricker ur den eller den som räcker fram den. Var och en återvänder till sin stol efter att ha kommunicerat.

247. Diakonen dricker sedan vördnadsfullt det som är kvar av Kristi dyrbara blod, varvid han om nödvändigt får hjälp av en eller flera koncelebranter; sedan bär han kalken till kredensbordet, där han eller en akolyt (akolyt med kyrkligt uppdrag) rengör och torkar den som vanligt och ställer undan den (jfr n. 183).

248. Man kan även ordna de koncelebrerandes kommunion på så sätt, att var och en vid altaret kommunicerar under brödets och omedelbart därefter under vinets gestalt.

I detta fall kommunicerar huvudcelebranten under båda gestalterna på vanligt sätt (jfr n. 158), men han iakttar för kalkkommunionen den rit som har valts i varje särskilt fall, vilket även övriga koncelebranter gör.

När huvudcelebranten avslutat sin kommunion, placeras kalken på altarets ena sida, på ett andra korporale. Koncelebranterna kommer en och en fram mitt för altaret, gör knäfall och kommunicerar under brödets gestalt. De fortsätter sedan till altarets sida och mottar där Herrens blod enligt den ordning man har valt för kalkkommunionen och som har beskrivits ovan.

Man förfar på samma sätt som ovan i fråga om diakonens kommunion och rengörandet av kalken.

249. Om koncelebranternas kommunion ska ske genom intinktion, tar huvudcelebranten emot Kristi kropp och blod på det vanliga sättet, men ser till att det finns tillräckligt av det heliga blodet i kalken för koncelebranternas kommunion. Sedan ställer diakonen eller en av koncelebranterna kalken lätt åtkomlig mitt på altaret eller på sidan på ett andra korporale tillsammans med en paten med hostior. Koncelebranterna går en och en fram till altaret, gör knäfall, tar en hostia, doppar en del av den i kalken och kommunicerar medan de håller purifikatoriet under hakan. Därefter går de tillbaka till sina platser, som vid mässans början.

Även diakonen tar emot kommunionen genom intinktion. Han svarar ”Amen” till den koncelebrant som säger ”Kristi kropp och blod” till honom. Diakonen dricker därefter vid altaret det som är kvar av Kristi dyrbara blod, varvid han om nödvändigt får hjälp av några koncelebranter. Sedan bär han kalken till kredensbordet, där han eller akolyt (akolyt med kyrkligt uppdrag) rengör och torkar den som vanligt och ställer undan den.

Avslutningsriterna

250. Huvudcelebranten utför det återstående i vanlig ordning (jfr n. 166–169). Koncelebranterna förblir vid sina stolar.

251. Innan de lämnar altaret, hälsar koncelebranterna det med en djup bugning. Huvudcelebranten och diakonen kysser altaret på vanligt sätt.

III. MÄSSA MED ENDAST EN MINISTRANT

252. En mässa firad av en präst där endast en ministrant är närvarande och svarar följer samma rit som mässa med folkets deltagande (jfr n. 120–169). Ministranten uttalar lämpligen folkets partier.

253. Om den som assisterar är diakon, utför han det som åligger en sådan (jfr n. 171–186) liksom det som tillkommer folket.

254. Mässa utan ens en ministrant eller troende ska inte äga rum utan legitimt och rimligt skäl. I så fall utelämnas hälsningar, uppmaningar och slutvälsignelse.

255. Före mässan ställs de nödvändiga kärlen på kredensbordet eller på altarets högra sida.

Inledningsriterna

256. Prästen går för altaret, och efter att tillsammans med ministranten ha gjort en djup bugning vördar han det med en kyss och beger sig till sin stol. Om han vill kan han dock stå kvar vid altaret; i så fall läggs missalet där. Sedan läser ministranten eller prästen själv ingångsantifonen.

257. Därefter gör prästen och ministranten korstecknet stående och säger: ”I Faderns och Sonens ...” Prästen vänder sig till ministranten med den sedvanliga hälsningen enligt någon av de anbefallda formlerna.

258. Därefter äger syndabekännelsen rum och ber man *Kyrie* och *Gloria* i enlighet med rubrikerna.

259. Sedan säger han, med händerna sammanförda, ”Låt oss bedja” och läser efter en stunds tystnad kollektpönen med lyfta händer. Ministranten instämmer i slutet med ”Amen”.

Ordets liturgi

260. Om möjligt ska läsningarna framföras från ambonen eller en pulpet.

261. Efter kollektpönen läser ministranten läsningen och responsoriepsalmen, och om det finns en andra läsning även denna, liksom hallelujaversen eller motsvarande sång.

262. Därefter böjer sig prästen djupt och säger: ”Rena mitt hjärta ...” och läser sedan evangeliet. När det är slut säger han: ”Så lyder Herrens heliga evangelium.” Ministranten svarar: ”Lovad vare du, Kristus.” Prästen vördar boken med en kyss och säger tyst: ”Må orden i ditt glädjebud ...”

263. Därefter läser prästen tillsammans med ministranten trosbekännelsen, i enlighet med rubrikerna.

264. Så följer kyrkans allmänna förbön, som kan läsas även i denna mässa. Prästen inleder och avslutar bönen och ministranten läser böneämnen.

Eukaristins liturgi

265. I den eukaristiska liturgin sker allt såsom i mässa med folkets deltagande, med följande undantag.

266. Efter den acklamation som följer på embolismen efter Herrens bön läser prästen bönen ”Herre Jesus Kristus, du som sade ...” Så tillägger han: ”Herrens frid vare alltid med er”, och ministranten svarar: ”Och med din ande.” Prästen kan ge ministranten fridshälsningen.

267. Medan prästen läser *Agnus Dei* tillsammans med ministranten, bryter han hostian över patenen. Efter *Agnus Dei* lägger han en bit av hostian i kalken, medan han tyst säger: ”Må vår Herres Jesu Kristi kropp och blod ...”

268. Därefter läser prästen tyst bönen ”Herre Jesus Kristus, du den levande Gudens Son ...” eller ”Herre Jesus Kristus, jag tar emot ...” Han gör sedan knäfall, tar hostian och säger – om

ministranten ska kommunicera – vänd mot denne, medan han håller hostian något ovanför patenen eller kalken: ”Se Guds lamm ...” Tillsammans med honom tillägger han: ”Herre, jag är inte värdig ...” Sedan mottar han, vänd mot altaret, Kristi kropp. Om ministranten inte tar emot kommunionen gör prästen knäfall, tar hostian och säger en gång tyst, vänd mot altaret: ”Herre, jag är inte värdig ...” och: ”Kristi kropp bevare mig till det eviga livet” och mottar så Kristi kropp. Han tar sedan kalken och säger tyst: ”Kristi blod bevare mig till det eviga livet” och dricker Blodet.

269. Innan prästen ger kommunionen åt ministranten läser ministranten eller prästen själv kommunionantifonen.

270. Prästen rengör kalken vid sidan av altaret eller på kredensbordet. Om kalken rengörs på altaret, kan den sedan bäras till kredensbordet av ministranten eller placeras på sidan av altaret.

271. När kalken är rengjord bör prästen iakta en stunds tystnad. Därefter läser han bönen efter kommunionen.

Avslutningsriterna

272. Avslutningsriterna går till på samma sätt som vid mässa med folkets deltagande. ”Gå i Herrens frid” utelämnas dock. Prästen kysser som vanligt altaret, gör en djup bugning tillsammans med ministranten och återvänder till sakristian.

IV. NÅGRA REGLER GÄLLANDE ALLA FORMER AV MÄSSA

Vördandet av altaret och evangeliariet

273. Enligt traditionen visar man altaret och evangeliariet vördnad med en kyss. Där denna symboliska gest inte är förenlig med lokal tradition eller mentalitet, tillkommer det biskopskonferensen att med Den apostoliska stolens samtycke införa en annan gest i stället för denna.

Knäböjning och bugning

274. Knäböjning, som sker genom att man böjer höger knä ända till golvet, är ett tecken på tillbedjan. Därför ska det endast äga rum inför altarets allraheligaste sakrament och inför det heliga korset från och med den högtidliga korshyllningen på långfredagen fram till början av påskvakan.

Den celebrerande prästen gör en knäböjning vid tre tillfällen under mässan: efter elevationen av hostian, efter elevationen av kalken och före kommunionen.

Särskilda regler gäller vid koncelebration (se n. 210–251).

Om tabernaklet med det heliga sakramentet finns i koret, gör prästen, diakonen och de andra medhjälparna en knäböjning då de kommit fram till altaret eller lämnar det, men inte under själva mässfirandet.

I andra fall knäböjer alla varje gång man går förbi det heliga sakramentet, om man inte går i procession.

Ministranter som bär processionskors eller ljus böjer huvudet i stället för att knäböja.

275. Bugning är ett uttryck för vördnad för personer eller för de symboler eller bilder som representerar dem. Det finns två slags bugningar: huvudböjning och djup bugning.

- a) Man böjer huvudet när Treenighetens personer nämns tillsammans och då man nämner Jesus, den saliga jungfrun Maria och det helgon som firas i dagens mässa.
- b) Man gör en djup bugning: inför altaret; vid bönerna ”Rena mitt hjärta” och ”Herre, vår Gud, inför ditt ansikte ber vi”; vidare under trosbekännelsen vid orden ”och blev kött” och i den romerska kanon vid orden ”Vi bönfaller dig, allsmåttige Gud” (*Supplices te rogamus*). Samma bugning gör diakonen när han ber om välsignelse före läsningen av evangeliet. Dessutom böjer sig prästen något vid konsekrationen, när han uttalar Herrens ord.

Incensering

276. Incensering (berökning) uttrycker vördnad och bön, så som det anges i den heliga Skrift (jfr Ps 141:2; Upp 8:3).

Man kan, om man så vill, använda rökelse, oavsett mässans form:

- a) vid intåget;
- b) vid mässans början, för att incensera korset och altaret;
- c) vid evangelieprocessionen och förkunnandet av evangeliet;
- d) då brödet och kalken har ställts på altaret, för att incensera gåvorna, korset, altaret, prästen och folket;
- e) vid elevationen av hostian och kalken efter konsekrationen.

277. Prästen lägger rökelse i rökelsekaret och välsignar rökelsen med ett korstecken, utan att säga något.

Före och efter incenseringen gör man en djup bugning för den person eller det ting som incenseras, med undantag för altaret och offergåvorna för mässoffret.

Med tre svängningar med rökelsekaret incenseras: det allraheligaste sakramentet, relikier av det heliga korset och bilder av Herren som vördas offentligt, offergåvorna för mässoffret, altarkorset, evangeliariet, påskljuset, prästen och folket.

Med två svängningar med rökelsekaret incenseras relikier och bilder av helgon som vördas offentligt; detta sker enbart i början av gudstjänsten, efter incenseringen av altaret.

Altaret incenseras med kontinuerlig svängning av rökelsekaret på följande sätt:

- a) om altaret är skilt från väggen, går prästen runt det och incenserar det;
- b) om altaret inte är skilt från väggen incenserar prästen först höger sida och sedan vänster sida.

Om korset finns på eller invid altaret incenserar man det före själva altaret, i annat fall medan prästen går förbi det.

Offergåvorna incenserar prästen med tre svängningar av rökelsekaret eller genom att göra ett korstecken med rökelse över offergåvorna innan han incenserar korset och altaret.

Purifikation

278. Varje gång en smula av hostian fastnar vid prästens fingrar – särskilt efter brödsbrytelsen eller de troendes kommunion – torkar han fingrarna över patenen eller, om så behövs, tvättar av dem. Han tar också upp de smulor som hamnat bredvid patenen.

279. De heliga kärnen rengörs av präst, diakon eller akolyt med kyrkligt uppdrag efter kommunionen eller efter mässan, om möjligt på kredensbordet. Man rengör kalken med vatten eller med vin och vatten, och detta dricks sedan av den som rengör. Normalt torkar man patenen med purifikatoriet.

Det ska särskilt beaktas att det som blivit över av Kristi dyrbara blod efter kommunionen genast ska drickas upp vid altaret.

280. Om en hostia eller en smula skulle falla till golvet, tar man upp den med vördnad. Om något av det heliga blodet spills ut, tvättar man stället med vatten, och detta vatten tömmer man sedan i sakristians piscina.

Kommunion under båda gestalterna

281. Den heliga kommunionens teckenkaraktär blir tydligare när kommunionen äger rum under båda gestalterna. I denna form träder dess karaktär av eukaristisk måltid klarare fram, och i den uttrycks den gudomliga viljan: hur det nya och eviga förbundet beseglas genom Herrens blod. Sambandet mellan den eukaristiska måltiden och den eskatologiska i Faderns rike kommer också tydligare fram.¹⁰⁵

282. Kyrkans herdar har att på lämpligaste sätt påminna de troende som deltar i denna handling, eller är närvarande vid den, om den katolska läran om kommunionens form enligt det tridentinska konciliet. Framför allt ska de påminna de kristtrogna om att det är katolsk lära att man också under endera gestalten tar emot Kristus hel och hållen och får del av allt vad sakramentet är. Följaktligen berövas inte de som mottar kommunionen endast under en gestalt, vad sakramentets frukt beträffar, något av den nåd som är nödvändig för frälsningen.¹⁰⁶

De ska dessutom undervisa om att kyrkan har fullmakt att ordna eller förändra formerna för sakramentsförvaltningen, så länge sakramentens substans bevaras intakt, och att alltefter skiftande omständigheter, tider eller platser vidta förändringar eller införa sådant som kyrkan anser bäst tjäna vördnaden för sakramenten eller motsvara mottagarnas andliga behov.¹⁰⁷

Samtidigt bör man uppmuntra de troende att delta på ett fullständigare sätt i den heliga handlingen, så att dess karaktär av eukaristisk måltid klarare kommer till uttryck.

283. Förutom i de fall som anges i de liturgiska böckerna är kommunion under båda gestalterna tillåten enligt följande:

- a) för präster som inte kan celebrera mässan eller delta i en koncelebration;
- b) för diakon och andra som gör liturgisk tjänst i mässan;
- c) för medlemmar av kommuniteter i konventualmässa eller s.k. kommunitetsmässa, för seminarister, för alla som deltar i reträtter eller i andliga eller pastorala sammankomster.

Stiftsbiskopen kan för sitt stift utfärda bestämmelser om kommunion under båda gestalterna, som också ska gälla för ordenskyrkor och särskilda mindre grupper. Stiftsbiskopen har också fullmakt att tillåta kommunion under båda gestalterna närhelst den för gemenskapen ansvarige prästen anser det vara lämpligt, förutsatt att de troende är väl undervisade, att all

¹⁰⁵ Jfr Ritkongregationen, Instruktion *Eucharisticum mysterium*, 25 maj 1967, n. 32: AAS 59 (1967) s. 558.

¹⁰⁶ Jfr Konciliet i Trento, Session XXI, 16 juli 1562, Dekret om den eukaristiska kommunionen, kap. 1–3: DS 1725–1729.

¹⁰⁷ Jfr *ibid.*, kap. 2: DS 1728.

risk för vanhelgande av sakramentet undviks och att förfaringssättet inte blir för komplicerat på grund av mängden deltagare eller av andra skäl.

När det gäller formen för utdelning av kommunionen under båda gestalterna till de troende och utökade möjligheter att praktisera detta kan biskopskonferenserna utfärda föreskrifter, vilka ska godkännas av Den apostoliska stolen.

284. Då kommunionen delas ut under båda gestalterna

- a) ska kalken normalt delas ut av en diakon, eller, i hans frånvaro, en präst eller akolyt med kyrkligt uppdrag eller annan extraordinarie kommunionutdelare eller en lekman som om så är nödvändigt tillfälligt anförtros denna uppgift;
- b) ska det som eventuellt blir över av Kristi blod drickas upp vid altaret av den präst, diakon eller akolyt med kyrkligt uppdrag som har gjort tjänst vid kalken. Samma person purificerar, torkar av och ställer undan kalken på vanligt sätt.

De troende som eventuellt vill kommunicera endast under brödets gestalt ska erbjudas den heliga kommunionen under denna form.

285. För utdelning av kommunionen under båda gestalterna

- a) ska man när kalkkommunion äger genom att kommunicanten dricker direkt ur kalken förbereda en tillräckligt stor kalk eller flera kalkar, varvid man alltid ska se till att inte alltför mycket av Kristi blod blir över att förtära vid gudstjänstens slut;
- b) ska man när kalkkommunion äger rum genom intinktion se till att hostiorna inte är för tunna eller för små utan något tjockare än vanligt, så att man lätt kan dela ut dem efter att ha doppat en del av dem i Blodet.

286. Om kommunion under båda gestalterna sker genom att kommunicanten dricker direkt ur kalken, går denne efter att ha tagit emot Kristi kropp till den som delar ut kalken och ställer sig framför vederbörande. Den som delar ut säger: ”Kristi blod”, och kommunicanten svarar: ”Amen.” Kommunionutdelaren räcker fram kalken till kommunicanten, som själv tar den i sina händer och för den till munnen. Kommunicanten dricker något ur kalken, ger den tillbaka till kommunionutdelaren och återvänder till sin plats. Kommunionutdelaren torkar av kalkens brädd med purifikatoriet.

287. Om kommunion under båda gestalterna sker genom intinktion, kommer kommunicanten fram till prästen, som håller ett kärl med de heliga hostiorna; kommunicanten håller en paten under hakan. En medhjälpare som håller kalken ställer sig vid prästens sida. Prästen tar en hostia, doppar en del av den i kalken, visar den för kommunicanten och säger: ”Kristi kropp och blod.” Kommunicanten svarar: ”Amen”, tar emot sakramentet i munnen och återvänder sedan till sin plats.

KAPITEL V

KYRKANS INREDNING OCH PRYDANDE FÖR FIRANDET AV EUKARISTIN

I. ALLMÄNNA PRINCIPER

288. För eukaristifirandet samlas Guds folk vanligen i en kyrkobyggnad eller, om sådan saknas eller är otillräcklig, på annan plats som är värdig detta stora mysterium. Dessa kyrkor eller andra lokaler ska vara lämpade för utförandet av den heliga handlingen och underlätta de troendes aktiva deltagande. Dessutom ska de heliga byggnaderna och de föremål som är avsedda för gudstjänsten i sanning vara värdiga och vackra, så att de kan tjäna som tecken och symboler för de himmelska tingens.¹⁰⁸

289. Följaktligen söker kyrkan ständigt den förmåliga hjälp som konsten erbjuder och bejakar konstnärliga uttryck från alla folk och regioner.¹⁰⁹ Likaväl som hon vinnlägger sig om att bevara de konstskatter som gångna sekler har gett oss¹¹⁰ och om så krävs anpassa dem till dagens behov, bemödar hon sig om att uppmuntra andra uttryck som står i samklang med varje ny tids egenart.¹¹¹

Därför ska man i de riktlinjer man ger konstnärerna och urvalet av verk som kan stå i kyrkans söka efter verklig konstnärlig kvalitet, en kvalitet som när tron och fromheten och står i sann överensstämmelse med den teckenfunktion dessa verk ska ha och det ändamål de ska tjäna.¹¹²

290. Alla kyrkor ska invigas högtidligt eller åtminstone välsignas. Domkyrkor och församlingskyrkor ska alltid invigas högtidligt.

291. När det gäller uppförande, restaurering och inredning av heliga byggnader ska de ansvariga konsultera stiftets nämnd för liturgi och sakral konst. Stiftsbiskopen ska ta emot råd och hjälp från denna nämnd när det gäller att uppställa riktlinjer på detta område, godkänna ritningar till nya byggnader och lösa viktigare härmed sammanhängande frågor.¹¹³

292. Utsmyckningen av kyrkan ska snarare syfta till enkelhet än till överdåd. I valet av material ska man vara mån om äkthet; allt ska bidra till både de troendes fostran och kyrkobyggnadens värdighet.

293. För att motsvara vår tids krav ska kyrkan och tillhöriga lokaler disponeras på ett sådant sätt att man inte bara tar hänsyn till det som omedelbart rör gudstjänstfirandet. I de lokaler där folket samlas ska man tillgodose rimliga krav på tillgänglighet och bekvämlighet för de troende, i enlighet med vad som normalt gäller för samlingslokaler.

294. Guds folk som samlas till mässan utgör en organisk och hierarkiskt strukturerad helhet, vilket kommer till uttryck i de skilda uppgifter och olikartade handlingar som hör till mässans

¹⁰⁸ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 122–124; Dekret om prästernas ämbete och liv, *Presbyterorum ordinis*, n. 5; Ritkongregationen, Instruktion *Inter Œcumenici*, 26 sept. 1964, n. 90: AAS 56 (1964) s. 897; Instruktion *Eucharisticum mysterium*, 25 maj 1967, n. 24: AAS 59 (1967) s. 554; CIC, can. 932 § 1.

¹⁰⁹ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 123.

¹¹⁰ Jfr Ritkongregationen, Instruktion *Eucharisticum mysterium*, 25 maj 1967, n. 24: AAS 59 (1967) s. 554.

¹¹¹ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 123, 129; Ritkongregationen, Instruktion *Inter Œcumenici*, 26 sept. 1964, n. 13 c: AAS 56 (1964) s. 880.

¹¹² Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 123.

¹¹³ Jfr *ibid.*, n. 126; Ritkongregationen, Instruktion *Inter Œcumenici*, 26 sept. 1964, n. 91: AAS 56 (1964) s. 898.

olika moment. Den heliga byggnaden som helhet måste vara utformad på ett sådant sätt att den utgör en bild av den menighet som samlas där, medger en riktig gestaltning av alla enskildheter och främjar ett riktigt utförande av varje uppgift.

De troende och kören ska ha platser som underlättar deras aktiva deltagande.¹¹⁴

Celebrerande präst, diakon och övriga medhjälpare ska ha sin givna plats i koret. Där ska också finnas stolar för koncelebranterna. Om dessas antal är mycket stort, placerar man stolar så nära altaret som möjligt utanför koret.

Samtidigt som allt detta ska vara ett uttryck för den hierarkiska ordningen och olikheten i uppgifter, ska det också bidra till en intim och nära gemenskap, genom vilken hela det heliga folkets enhet klart manifesteras. Rummets och alla däri ingående föremåls skönhet ska främja andakten och understryka heligheten i de mysterier som firas där.

II. KORETS INREDNING MED TANKE PÅ DEN HELIGA SAMMANKOMSTEN

295. Koret är den plats där altaret är rest, Guds ord förkunnas och präst, diakon och andra medhjälpare utför sina uppgifter. Det ska lämpligen avskiljas från kyrkans skepp genom att vara något upphöjt eller genom en särskild struktur eller utsmyckning. Det ska vara tillräckligt stort för att liturgin ska kunna utföras och följas obehindrat.¹¹⁵

Altaret och dess utsmyckning

296. Altaret, där korsets offer görs närvarande under sakramental tecken, är också Herrens bord till vilket Guds folk kallas samman i mässan. Det är dessutom medelpunkten för den tacksägelse som fullgörs genom eukaristin.

297. I ett invigt rum ska eukaristifirandet äga rum vid ett altare. Om firandet äger rum utanför kyrkorummet, kan det äga rum på ett lämpligt bord, på vilket man alltid ska placera en **altar-duk**, ett korporale, kors och ljusstakar.

298. I varje kyrka bör det finnas ett fast altare, som tydligare och permanent betecknar Kristus Jesus, den levande stenen (1 Pet 2:4, jfr Ef 2:20). I andra gudstjänstlokaler kan altaret vara flyttbart. Altaret kallas fast om det är byggt på så sätt att det är fäst vid golvet och alltså inte kan flyttas. I annat fall kallas det flyttbart.

299. Altaret ska uppföras skilt från väggen, så att man med lätthet kan gå runt det och celebranten kan stå vänd mot folket, vilket rekommenderas överallt där så kan ske. Det ska placeras så att det utgör centrum dit alla de församlade troendes uppmärksamhet spontant riktas.¹¹⁶ Normalt ska altaret vara fast och invigt.

300. Ett altare, såväl fast som flyttbart, bör invigas enligt ordningen i *Pontificale Romanum*. Ett flyttbart altare behöver dock endast välsignas.

¹¹⁴ Jfr Ritkongregationen, Instruktion *Inter Œcumenici*, 26 sept. 1964, n. 97–98: AAS 56 (1964) s. 899.

¹¹⁵ Jfr *ibid.*, n. 91: AAS 56 (1964) s. 898.

¹¹⁶ Jfr *ibid.*

301. Enligt kyrklig sed och traditionell symbolik ska skivan på ett fast altare vara av natursten. Man kan emellertid också, med biskopskonferensens medgivande, använda något annat värdigt, hållbart och vackert bearbetat material. Benen eller fundamentet som bär upp altarbordet kan tillverkas av vilket värdigt och hållbart material som helst.

Ett flyttbart altare kan vara av vilket ädelt och solitt material som helst som lämpar sig för liturgiskt bruk, alltefter respektive lands traditioner och praxis.

302. Seden att under ett altare som invigs placera helgonreliker, även sådana av icke-martyrer, bör lämpligen bevaras. Relikernas äkthet ska dock vara säkerställd.

303. Då man uppför nya kyrkor bör man helst resa endast ett enda altare, vilket i de troendes församling symboliserar att det finns en enda Kristus och en enda eukaristi. Om det däremot i äldre kyrkor redan finns ett gammalt altare som är så placerat att det försvårar folkets deltagande i mässan och dess konstnärliga värde skadas om det flyttas, kan ett nytt altare uppföras och invigas som tillgodoser estetiska krav. Endast vid detta ska då hållas gudstjänst. För att de troendes uppmärksamhet inte ska avledas från det nya altaret ska det gamla inte vara prytt på något särskilt sätt.

304. Av vördnad för eukaristin som Herrens åminnelse och som den måltid i vilken vi får ta emot Herrens kropp och blod placeras man på altaret minst en vit altarduk som till form, mått och mönstring passar altarets utformning.

305. Altarets utsmyckning ska vara måttfull.

Under adventstiden ska altaret smyckas med blommor på det återhållsamma sätt som motsvarar denna kyrkoårstids karaktär och så att man inte tar ut glädjen över Herrens födelse i förskott. Man får inte smycka altaret med blommor under fastetiden. Undantag från denna regel är söndagen *Lætare* (fjärde söndagen i fastan), vidare högtider och fester.

Blomsterutsmyckningen ska alltid vara måttfull. Blommor ska hellre placeras vid altaret än på det.

306. På själva altarbordet får endast det som behövs för mässfirandet placeras, dvs. från och med början av mässan till förkunnandet av evangeliet evangeliariet; från och med framförandet av gåvorna till och med purifikationen av kärnen kalk med paten, ciborium (om sådant behövs), vidare korporale, purifikatorium, palla och missale.

Högtalaranläggning och mikrofon, om sådana behövs för att förstärka prästens röst, ska ha en diskret utformning.

307. De ljusstakar som krävs för varje enskild liturgisk handling, som uttryck för vördnad och varierande grad av högtidlighet (jfr n. 117), ska alltefter korets och altarets utseende placeras antingen på eller kring altaret. De placeras på ett sådant sätt att de skapar en harmonisk helhet och så att de troende inte hindras från att se vad som sker på altaret eller det som finns där.

308. Likaledes ska det på eller i närheten av altaret finnas ett kors med den Korsfästes bild, väl synligt för det församlade folket. Det rekommenderas att detta kors även utanför själva gudstjänsten förblir i närheten av altaret, som en påminnelse för de troende om Herrens fräl-sande lidande.

Ambonen

309. Guds ords värdighet kräver att det i kyrkan finns en plats som är väl lämpad för förkunnelsen av detta ord och mot vilken de troendes uppmärksamhet spontant riktas under ordets liturgi.¹¹⁷

Normalt ska denna plats vara en permanent ambon och inte bara en enkel flyttbar pulpet. Ambonen ska placeras med hänsyn tagen till hela kyrkorummets utformning, och den ska ha en sådan placering att vigda ämbetsbärare och lektorer utan svårighet kan ses och höras av de troende.

Ambonen är reserverad för läsningarna, responsoriepsalmen och påskens *Exsultet*; vid ambonen kan också predikan och kyrkans allmänna förbön äga rum. Ambonens värdighet kräver att endast den som utför ordets tjänst använder sig av den.

Innan en ny ambon tas i bruk för sitt liturgiska ändamål bör den välsignas enligt ordningen i *Rituale Romanum*.¹¹⁸

Den celebrerande prästens och medhjälparnas stolar

310. Den celebrerande prästens stol ska vara ett uttryck för hans uppgift att förestå församlingen och leda dess bön. Den är alltså rätt placerad om den är vänd mot folket och står längst bak i korets fond. Detta såvida inte byggnadens struktur eller andra omständigheter lägger hinder i vägen, t.ex. om det alltför stora avståndet försvårar kommunikationen mellan prästen och den församlade menigheten eller om tabernaklet finns mitt i koret bakom altaret. Man ska undvika all likhet med en tron.¹¹⁹ Innan den tas i bruk för sitt liturgiska ändamål bör den välsignas enligt ordningen i *Rituale Romanum*.¹²⁰

Likaså ska det finnas sittplatser för koncelebranterna och för de präster som, utan att koncelebrera, deltar i mässan klädda i kordräkt.

Diakonens stol placeras närmast intill celebrantens. För övriga medhjälpare placeras stolarna så att de klart kan skiljas från stolarna för klerus och dessa medhjälpare lätt kan fullgöra sin uppgift.¹²¹

III. KYRKORUMMETS INREDNING

De troendes platser

311. De troendes platser ska planeras noga, så att de troende både med blicken och med inre samling kan på tillbörligt sätt följa det som sker i den heliga handlingen. Normalt ska det finnas bänkar eller stolar till deras förfogande. Bruket att reservera sittplatser för vissa privatpersoner är förkastligt.¹²² Bänkarna eller stolarna ska vara så utformade att de troende utan svårighet kan inta de kroppsställningar som är föreskrivna för mässans olika moment och utan svårighet gå fram till den heliga kommunionen.

¹¹⁷ Jfr Ritkongregationen, Instruktion *Inter Œcumenici*, 26 sept. 1964, n. 96: AAS 56 (1964) s. 899.

¹¹⁸ Jfr *Rituale Romanum, De benedictionibus*, editio typica 1984; Ordo benedictionis occasione data auspicandi novum ambonem, n. 900–918.

¹¹⁹ Jfr Ritkongregationen, Instruktion *Inter Œcumenici*, 26 sept. 1964, n. 92: AAS 56 (1964) s. 898.

¹²⁰ Jfr *Rituale Romanum, De benedictionibus*, editio typica 1984, Ordo benedictionis occasione data auspicandi novam cathedram seu sedem præsidentiae, n. 880–899.

¹²¹ Jfr Ritkongregationen, Instruktion *Inter Œcumenici*, 26 sept. 1964, n. 92: AAS 56 (1964) s. 898.

¹²² Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 32.

Man ska sörja för att de troende inte bara kan se prästen, diakonen och lektorerna utan också – med adekvat högtalaranläggning – lätt kan höra dem.

Körens och musikinstrumentens placering

312. Alltefter respektive kyrkas arkitektoniska utformning ska man placera kören så att det klart framgår vad den är: en del av den församlade gemenskapen av troende som har en speciell uppgift. Kören ska placeras så att den utan svårighet kan fullgöra sin liturgiska uppgift. Rummets utformning ska inte försvåra för någon enda körmedlem att delta i mässans sakramentala handling.¹²³

313. Orgeln och andra för gudstjänstbruk godtagna musikinstrument ska placeras på ett sådant sätt att de kan understödja både körens och folkets sång och så att de, vid rent instrumentalspel, kan höras väl av alla. Innan orgeln tas i bruk för sitt liturgiska ändamål bör den välsignas enligt ordningen i *Rituale Romanum*.¹²⁴

Under adventstiden ska orgeln användas på det återhållsamma sätt som motsvarar denna kyrkoårstids karaktär, och man ska inte ta ut hela glädjen över Herrens födelse i förskott.

Under fastetiden får orgeln och andra instrument endast användas för att ackompanjera sång. Undantag från denna regel är söndagen *Lætare* (fjärde söndagen i fastan), vidare högtider och fester.

Platsen där den heliga eukaristin förvaras

314. I enlighet med varje kyrkas arkitektoniska utformning och legitima lokala seder och bruk ska det allraheligaste sakramentet förvaras i ett tabernakel i en framträdande, väl synlig och smakfullt utsmyckad del av kyrkan som inbjuder till bön.¹²⁵

Tabernaklet ska normalt vara ett enda, icke flyttbart, av solitt material, inbrottssäkert och ogenomskinligt. Det ska vara låst, så att faran för profanering till det yttersta undviks.¹²⁶

Innan tabernaklet tas i liturgiskt bruk bör det lämpligen välsignas i enlighet med ordningen i *Rituale Romanum*.¹²⁷

315. För symbolikens skull är det bäst att det inte finns något tabernakel där den allraheligaste eukaristin förvaras på det altare vid vilket mässan firas.¹²⁸

Alltefter biskopens bedömning ska tabernaklet placeras:

- a) antingen i koret – men inte på celebrationsaltaret – i den lämpligaste formen och på det lämpligaste stället, vilket kan vara på ett gammalt altare som inte längre används för mässfirande (jfr n. 303);

¹²³ Jfr Ritkongregationen, Instruktion *Musicam sacram*, 5 mars 1967, n. 23: AAS 59 (1967) s. 307.

¹²⁴ Jfr *Rituale Romanum, De benedictionibus*, editio typica 1984, Ordo benedictionis organi, n. 1052–1067.

¹²⁵ Jfr Ritkongregationen, Instruktion *Eucharisticum mysterium*, 25 maj 1967, n. 54: AAS 59 (1967) s. 568; Instruktion *Inter Œcumenici*, 26 sept. 1964, n. 95: AAS 56 (1964) s. 898.

¹²⁶ Jfr Ritkongregationen, Instruktion *Eucharisticum mysterium*, 25 maj 1967, n. 52: AAS 59 (1967) s. 568; Instruktion *Inter Œcumenici*, 26 sept. 1964, n. 95: AAS 56 (1964) s. 898; Sakramentskongregationen, Instruktion *Nullo umquam tempore*, 28 maj 1938, n. 4: AAS 30 (1938) s. 199–200; *Rituale Romanum, De sacra communione et de cultu mysterii eucharistici extra missam*, editio typica 1973, n. 10–11; CIC, can. 938 § 3.

¹²⁷ Jfr *Rituale Romanum, De benedictionibus*, editio typica 1984, Ordo benedictionis occasione data auspicandi novum tabernaculum eucharisticum, n. 919–929.

¹²⁸ Jfr Ritkongregationen, Instruktion *Eucharisticum mysterium*, 25 maj 1967, n. 55: AAS 59 (1967) s. 569.

b) eller i ett kapell som inbjuder till de troendes enskilda tillbedjan och bön.¹²⁹ Detta kapell ska vara organiskt förbundet med kyrkan och synligt för de troende.

316. I enlighet med traditionell sedvänja ska det invid tabernaklet ständigt brinna en lampa, vars låga närs av olja eller paraffin, som markering av och uttryck för vördnad för Kristi närvaro.¹³⁰

317. Man får inte heller i något avseende försumma kyrkorättens övriga föreskrifter angående den heliga eukaristins förvarande.¹³¹

Heliga bilder

318. I sin jordiska liturgi får kyrkan en försmak av den gudstjänst som firas i den heliga staden Jerusalem, till vilken vi som pilgrimer är på väg och där Kristus sitter på Guds högra sida. Genom att vörda helgonens minne hoppas hon att få del i gemenskapen med dem.¹³²

Därför bör, i enlighet med urgammal kyrklig tradition, bilder av Herren, den saliga jungfrun Maria och helgonen avsedda att vördas av de troende finnas i alla kyrkorum.¹³³ De ska placeras på ett sådant sätt att de hänvisar de troende till de trons mysterier som där firas. Man ska se till att dessa bilder inte är orimligt många och att de har en korrekt placering, så att inte de troendes uppmärksamhet dras från själva gudstjänsthandlingen.¹³⁴ Normalt får man bara ha en bild av varje helgon. Kyrkans utsmyckning och inredning ska, vad bilderna beträffar, vara sådan att hela församlingens andliga behov tillgodoses; samtidigt ska bilderna vara vackra och värdiga.

KAPITEL VI

DET SOM FORDRAS FÖR MÄSSFIRANDET

I. BRÖD OCH VIN FÖR EUKARISTIFIRANDET

319. I enlighet med Kristi exempel har kyrkan alltid använt bröd och vin, blandat med vatten, vid firandet av Herrens måltid.

320. Det bröd som används för eukaristifirandet ska vara av rent vete, färskt och – i överensstämmelse med den latinska kyrkans gamla tradition – osyrat.

¹²⁹ Jfr *ibid.*, n. 53: AAS 59 (1967) s. 568; *Rituale Romanum, De sacra communione et de cultu mysterii eucharistici extra missam*, editio typica 1973, n. 9; CIC, can. 938 § 2; Johannes Paulus II, *Brev Dominicæ Coenæ*, 24 febr. 1980, n. 3: AAS 72 (1980) s. 117–119.

¹³⁰ Jfr CIC, can. 940; Ritkongregationen, *Instruktion Eucharisticum mysterium*, 25 maj 1967, n. 57: AAS 59 (1967) s. 569; *Rituale Romanum, De sacra communione et de cultu mysterii eucharistici extra missam*, editio typica 1973, n. 11.

¹³¹ Jfr särskilt Sakramentskongregationen, *Instruktion Nullo unquam tempore*, 28 maj 1938: AAS 30 (1938) s. 198–207; CIC, can. 934–944.

¹³² Jfr Andra Vatikankonciliet, *Konstitution om den heliga liturgin, Sacrosanctum Concilium*, n. 8.

¹³³ Jfr *Pontificale Romanum, Ordo dedicationis ecclesiae et altaris*, editio typica 1977, kap. IV, n. 10; *Rituale Romanum, De benedictionibus*, editio typica 1984, *Ordo ad benedicendas imagines quæ fidelium venerationi publicæ exhibentur*, n. 984–1031.

¹³⁴ Jfr Andra Vatikankonciliet, *Konstitution om den heliga liturgin, Sacrosanctum Concilium*, n. 125.

321. För symbolikens skull måste materian i eukaristin verkligen te sig som föda. Det eukaristiska brödet bör därför, fast det är osyrat och bibehåller sin traditionella form, vara sådant att prästen i mässa firad med folkets deltagande verkligen kan bryta hostian i flera delar och dela ut dessa till åtminstone några troende. Små hostior är ingalunda uteslutna när antalet kommunikanter eller andra pastoral hänsynstaganden kräver sådana. Brödsbrytelsen, som under apostolisk tid var själva beteckningen på eukaristin, blir dock ett tydligare och mera talande tecken på allas enhet och kärlek i det enda brödet, därigenom att det blir ett enda bröd som fördelas bland bröderna.

322. Vinet för eukaristifirandet ska komma från det som vinstocken ger (jfr Luk 22:18), och det ska vara naturligt och oblandat, dvs. utan tillsats av främmande substanser.

323. Brödet och vinet för eukaristin måste vara i fullgott skick. Man ska noga se till att vinet inte surnar och att brödet inte har fördärvats eller blir för hårt så att det bara med svårighet kan brytas.

324. Det kan hända att prästen efter konsekrationen eller under kommunionen upptäcker att han hållt vatten i kalken och inte vin. Han tömmer då ut detta vatten i ett kärl och håller vin och vatten i kalken och konsekrerar genom att läsa kalkorden i instiftelseberättelsen. Han är dock inte förpliktad att konsekvrera brödet på nytt.

II. ALLMÄNT OM FÖREMÅL FÖR GUDSTJÄNSTBRUK

325. Kyrkan tar varje kulturs uttrycksformer i sin tjänst, såväl inom kyrkobyggnadskonsten som när det gäller kyrkorummets inredning och utsmyckning. Hon bejakar anpassning till de olika folkens mentalitet och traditioner, under förutsättning att den svarar mot de krav som kan ställas på en sakral inredning.¹³⁵

Även på detta område ska man eftersträva den nobla enkelhet som så utmärkt överensstämmer med den sanna konstens väsen.

326. När det gäller materialet för gudstjänstföremål kan man, förutom de material som traditionellt används, tillåta även nya sådana som vår tid finner värdiga, under förutsättning att de är hållbara och väl ägnade för sakralt bruk. Det är biskopskonferensen i varje region som är beslutsinstans i sådana frågor (jfr n. 390).

III. DE HELIGA KÄRLEN

327. Bland de föremål som behövs för mässfirandet har de heliga kärLEN en särskild betydelse och bland dem speciellt kalken och patenen, i vilka vinet och brödet bärs fram, konsekvreras och tas emot.

¹³⁵ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 128.

328. De heliga kärnen bör tillverkas i ädelmetall. Om de emellertid är tillverkade av en metall som kan rosta eller ärgas eller i en metall som är mindre ädel än guld, ska de i normalfallet förgyllas inuti.

329. Om biskopskonferensen så beslutar och detta beslut godkänts av Den apostoliska stolen kan de heliga kärnen också tillverkas av andra solida, för liturgiskt bruk lämpade och i respektive trakt högt värderade material, som exempelvis ebenholts eller andra hårda träslag. I detta fall ska man alltid i första hand använda sådana material som inte lätt går sönder eller förstörs. Detta gäller för alla kärl som är avsedda för förvaring av hostior, som paten, ciborium, pyxis, monstrans och liknande.

330. Kuppen i kalkar och andra kärl avsedda för Kristi blod ska vara gjord av ett material som inte absorberar vätska. Foten kan vara gjord av något annat solitt och värdigt material.

331. För konsekrationen av hostiorna kan man använda en enda större paten på vilken man lägger brödet för såväl prästens och diakonens som för de andra medhjälparnas och de troendes kommunion.

332. När det gäller formgivningen av de heliga kärnen är det konstnärernas uppgift att eftersträva högsta kvalitet alltefter varje kulturområdes traditioner. Kärnen måste dock alltid göras sådana att de är lämpade för liturgisk användning och klart skiljer sig från kärl avsedda för vardagsbruk.

333. För välsignande av de heliga kärnen iakttar man den i de liturgiska böckerna föreskrivna ordningen.¹³⁶

334. Sedvänjan att i sakristian inrätta en piscina, i vilken man tömmer det vatten man använt för att rengöra de heliga kärnen och dukarna för dessa, ska upprätthållas (jfr n. 280).

IV. LITURGISKA KLÄDER

335. I kyrkan, som är Kristi kropp, har inte alla lemmar samma uppgift. Denna tjänsternas mångfald i gudstjänstfirandet kommer till yttre uttryck i de olika liturgiska kläderna. Följaktligen ska dessa vara tecken på varje ämbetsbärares specifika uppdrag. Kläderna ska också bidra till gudstjänstens skönhet. Innan de kläder som bärs av präster och diakoner liksom av lekmannamedhjälpare tas i liturgiskt bruk bör de lämpligen välsignas enligt ordningen i *Rituale Romanum*.¹³⁷

336. Den liturgiska klädnad som är gemensam för alla ämbetsbärare, vigda och med kyrkligt uppdrag, är alban. Den bär man med cingulum om livet, om inte alban är så skuren att den faller rätt även utan cingulum. Om inte alban vid halsen döljer de vanliga kläder man bär

¹³⁶ Jfr Pontificale Romanum, *Ordo dedicationis ecclesiae et altaris*, editio typica 1977, Ordo benedictionis calicis et patenæ; *Rituale Romanum, De benedictionibus*, editio typica 1984, Ordo benedictionis rerum quæ in liturgicis celebrationibus usurpantur, n. 1068–1084.

¹³⁷ Jfr *Rituale Romanum, De benedictionibus*, editio typica 1984, Ordo benedictionis rerum quæ in liturgicis celebrationibus usurpantur, n. 1070.

under den, tar man först på sig ett halslin. Alban kan inte ersättas av räcklin (*superpellicium*), inte ens över talar (sutan), när man bär mässhake eller dalmatika eller när man enligt gällande regler bär stola utan mässhake eller dalmatika.

337. Det specifika plagg som den celebrerande prästen bär i mässan och vid andra gudstjänsthandlingar som är omedelbart förenade med mässan är, om inget annat plagg är föreskrivet, mässhake (*casula seu planeta*) ovanpå alba och stola.

338. Diakonens specifika plagg är dalmatika, som bärs ovanpå alba och stola. I nödfall och på mindre högtidliga dagar kan man avstå från dalmatika.

339. Akolyter, lektorer och andra lekmanamedhjälpare bär alba eller annat av den lokala biskopskonferensen godkända plagg (jfr n. 390).

340. Stolan bärs av prästen hängande runt halsen och över bröstet. Diakonen bär den snett från vänster axel till höger höft, där den fästes.

341. Korkåpa (*Pluviale*) används av prästen vid processioner och andra gudstjänsthandlingar, enligt anvisningarna i respektive ritual.

342. Vad beträffar de liturgiska klädernas form kan biskopskonferenserna besluta om ändringar som står i samklang med respektive lands behov och sedvänjor och föreslå dessa ändringar för Den apostoliska stolen.¹³⁸

343. Vid tillverkning av liturgiska kläder kan man, förutom de traditionella materialen, använda både de naturtyger som finns i respektive land och vissa konstfibermaterial, förutsatt att de motsvarar den värdighet som tillkommer gudstjänsten och den som förrättar den. På detta område äger biskopskonferensen beslutanderätt.¹³⁹

344. Klädnadens skönhet och värdighet beror inte på praktfull dekoration utan ska ligga i material och form. Eventuell utsmyckning bör utgöras av motiv, bilder eller symboler som anger klädnadens sakrala syfte, med uteslutande av allt som inte anstår sakralt bruk.

345. Bruket av olika färger på de liturgiska kläderna syftar till att även till det yttre verksamt framhäva å ena sidan den speciella karaktären i det mysterium som firas vid ett speciellt tillfälle, å andra sidan de etapper på det kristna livets väg som gestaltas under kyrkoårets lopp.

346. Vad beträffar de liturgiska klädernas färg ska det traditionella bruket bibehållas, nämligen:

a) Man använder vitt vid tideböner och mässor under påsk- och jultiden, dessutom på alla kristusdagar som inte är ägnade hans lidande, vidare på dagar som ägnas den saliga jungfrun Maria, de heliga änglarna och helgon som inte är martyrer. Vitt används vid följande högtider: alla helgon (1 november) och den helige Johannes Döparen (24 juni); vid föl-

¹³⁸ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 128.

¹³⁹ Jfr *ibid.*

jande fester: den helige Johannes Evangelisten (27 december), den helige Petrus biskopsstol (22 februari) och den helige Paulus omvändelse (25 januari).

- b) Man använder rött på palmsöndagen och långfredagen, pingstdagen, i gudstjänster till minne av Kristi lidande, på apostlarnas och evangelisternas himmelska födelsedagar (utom 27 december) och de heliga martyrernas dagar.
- c) Man använder grönt vid tideböner och mässor ”under året”.
- d) Man använder violett under advent och fastan. Violett kan också användas vid tideböner och mässor för de avlidna.
- e) Man kan använda svart vid mässor för de avlidna där så är brukligt.
- f) Man kan använda rosa på söndagarna *Gaudete* (tredje söndagen i advent) och *Lætare* (fjärde söndagen i fastan) där så är brukligt.
- g) På stora högtidsdagar kan man använda liturgiska plagg av dyrbarare och förnämligare slag, även om de inte har den innevarande dagens färg.

Biskopskonferenserna kan besluta om ändringar som överensstämmer med respektive folks behov och mentalitet och föreslå dessa ändringar för Den apostoliska stolen.¹⁴⁰

347. Ritualmässor firas med sin egen färg, vit färg eller annan festfärg. Mässor för skilda angelägenheter firas med dagens eller kyrkoårstidens färg eller med violett om de har botkaraktär (jfr t.ex. n. 31, 33, 38). Votivmässor firas med den färg som svarar mot den aktuella mässan eller med dagens eller kyrkoårstidens färg.

V. ANDRA FÖREMÅL SOM ANVÄNDS I MÄSSAN

348. Förutom de heliga kärnen och de liturgiska kläderna, för vilka vissa material är fastställda, ska också alla andra föremål som är avsedda för liturgiskt bruk eller finns i kyrkan av någon annan anledning, vara värdiga och tjäna sitt syfte.

349. Man ska speciellt vinnlägga sig om att de liturgiska böckerna, framför allt evangeliariet och lektionariet, som används för förkunnelsen av Guds ord och därför är föremål för särskild vördnad, i gudstjänsten blir fullvärdiga tecken och symboler på en högre verklighet och därför värdiga, tilltalande och vackra.

350. Dessutom ska man lägga ner stor omsorg på allt som har omedelbart med altaret och den eukaristiska gudstjänsten att göra, t.ex. altar- och processionskorset.

351. Man ska allvarligt bemöda sig om att till och med mindre viktiga föremål i möjligaste mån tillgodoser konstnärliga krav. Allt ska präglas av nobel enkelhet och hållas rent och prydligt.

KAPITEL VII

VAL AV MÄSSFORMULÄR OCH DELAR DÄRAV

¹⁴⁰ När det gäller välsignelse av de föremål som används i kyrkorum för liturgiskt bruk, se *Rituale Romanum, De benedictionibus*, editio typica 1984, del III.

352. Mässan får med säkerhet större pastoral verkan om texterna i läsningar, böner och sånger så långt som möjligt motsvarar de troendes andliga behov, mottaglighet och förutsättningar. Detta uppnås bäst om man tillvaratar de många olika valmöjligheter som nedan beskrivs.

Prästen ska därför när han förbereder mässan ta hänsyn till Guds folks andliga gemensamma bästa och inte i första hand tillgodose sin egen personliga smak. Han ska dessutom tänka på att valet av olika delar bör göras i samråd med dem som har särskilda uppgifter i gudstjänsten och dessutom med hänsyn tagen till de troende när det gäller de delar som mera omedelbart berör dem.

Eftersom det finns så många valmöjligheter i fråga om mässans olika delar, måste diakonen, lektorerna, psalmisten, kantorn, kommentatorn och kören före mässan, var och en i enlighet med sin uppgift, vara fullt på det klara med vilken text som ska användas. Ingenting får lämnas åt ögonblickets improvisation. Att riterna utförs väl förberedda och samordnade bidrar nämligen i hög grad till de troendes inre samling vid deltagandet i eukaristin.

I. VAL AV MÄSSFORMULÄR

353. Vid högtider ska prästen följa den kyrkas kalendarium där han celebrerar.

354. På söndagar, veckodagar i advent, jultiden, fastan och påsktiden, vid fester och på obligatoriska minnesdagar:

- a) Vid mässa med folkets deltagande följer prästen den kyrkas kalendarium där han celebrerar.
- b) Vid mässa med endast en ministrant kan prästen välja antingen kyrkans eller sitt eget kalendarium.

355. Vid fakultativa minnesdagar:

- a) På veckodagarna i advent 17–24 december, under juloktaven och på veckodagarna i fastan (utom askonsdagen och veckodagarna i stilla veckan) firar prästen den mässa som är föreskriven för innevarande dag. Om på denna dag en minnesdag är inskriven i det allmänna kalendariet, kan han använda dennas kollektbön, dock ej på askonsdagen eller under stilla veckan. På vardagar under påsktiden kan utan hinder helgonens minnesdagar firas till alla delar.
- b) På vardagar i advent före den 17 december, under jultiden från 2 januari och under påsktiden kan prästen antingen välja innevarande veckodags mässa eller dagens eventuella helgonmässa eller mässan för något av de helgon som är inskrivna på denna dag i martyrologiet.
- c) På vardagar ”under året” kan prästen välja antingen veckodagens mässa eller mässan för eventuell fakultativ minnesdag eller mässan för något av de helgon som står inskrivna på innevarande dag i martyrologiet eller en mässa för skilda angelägenheter eller en votivmässa.

Om prästen firar mässa med folkets deltagande ska han se till att inte alltför ofta och utan rimliga skäl utelämna de läsningar som anges för varje veckodag i lektionariet, eftersom kyrkan vill att Guds ords bord ska dukas i så rikt mått som möjligt för de troende.¹⁴¹

¹⁴¹ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 51.

Av samma skäl ska han inte alltför ofta välja en mässa för avlidna. Varje mässa fram bärs ju för både levande och döda, och varje eukaristisk bön innehåller en bön för de avlidna.

Där de troende är särskilt fästa vid vissa fakultativa firingsdagar för den saliga jungfrun Maria eller helgonen, bör man i rimlig mån tillmötesgå deras legitima fromma önskan.

Finns valmöjlighet mellan en minnesdag som är inskriven i det allmänna kalendariet och en minnesdag i stiftets eller ordens kalendarium ska man traditionsenligt och under i övrigt lika betingelser ge den senare företräde.

II. VAL AV MÄSSDELAR

356. För valet av texter till mässans olika delar ska följande normer iakttas när det gäller mässor både under kyrkoåret (*de tempore*) och under helgonåret (*de sanctis*).

Läsningar

357. För söndagar och högtider anges tre läsningar – profeten, aposteln och evangeliet – som ska bibringa det kristna folket insikt i frälsningshistoriens kontinuitet, som har sin grund i Guds förunderliga rådslut. Dessa läsningar är strikt förpliktande.

Under påsktiden läser man enligt kyrkans tradition ur Apostlagärningarna i stället för Gamla testamentet.

För fester anges bara två läsningar. Icke desto mindre ska man, om enligt gällande regler en fest får rang av högtid, lägga till en tredje läsning, som då hämtas ur *communet*.

På helgonens minnesdagar läser man normalt, om dagen inte har egna läsningar, de läsningar som tillhör innevarande veckodag. I vissa fall föreslås särskilda läsningar som belyser en särskild aspekt av helgonets spiritualitet eller livsverk. Såvida inte pastorala skäl verkligen talar för det, är det inte obligatoriskt att använda dessa läsningar.

358. I lektionariet för veckodagar ingår läsningar för varje dag varje vecka under hela året. Följaktligen ska man normalt använda dessa läsningar på respektive dag, om inte dagen är en högtid, fest eller minnesdag med egna läsningar ur Nya testamentet där dagens helgon omnämns.

Om veckans löpande skriftläsning blir avbruten på grund av en högtid, en fest eller ett annat särskilt firande, är det tillåtet för prästen att, med hänsyn tagen till hela veckans läsningar, antingen kombinera utelämnade texter eller byta ut texter mot andra texter för samma vecka.

I mässor med särskilda grupper är det tillåtet för prästen att välja de läsningar som förefaller honom bäst lämpade. De ska dock hämtas ur ett approberat lektionarium.

359. Dessutom erbjuds ett urval texter ur den heliga Skrift för ritualmässor, under vilka man firar sakrament eller sakramentalier, och mässor för skilda angelägenheter. Dessa textserier är sammanställda i syfte att de troende, genom att lyssna till Guds ord i för ändamålet avpassat urval, djupare ska förstå det mysterium de är med om att fira och ska fostras till alltmera brinnande kärlek till Guds ord.

De texter som läses i gudstjänsten ska i övrigt väljas med hänsyn till såväl pastorala omständigheter som de valmöjligheter som står till buds.

360. Ibland anges en längre och en kortare version av samma läsning. När man väljer mellan dessa versioner ska man ha den pastorala omsorgen som kriterium. Man ska ta hänsyn till de

troendes förutsättningar att ta till sig en längre respektive en kortare läsning, liksom till deras förmåga att lyssna till en fylligare text som sedan förklaras i predikan.¹⁴²

361. När det ges möjlighet att välja mellan flera obligatoriska texter eller texterna är fakultativa, ska man vid valet ta hänsyn till vilken text som är till störst nytta för deltagarna. Resultatet kan bli att man väljer en lättare eller för församlingen mera ändamålsenlig text, upprepar en text eller flyttar den till ett annat tillfälle, eller tar en text som egentligen är avsedd för ett annat gudstjänstillfälle men kan användas *ad libitum* – allt detta så ofta som pastorala skäl talar för detta.

Detta kan ske antingen då samma text ska läsas ytterligare en gång på dagar som ligger när varandra, t.ex. på en söndag och närmast följande vardag, eller när man befärrar att en text kan framkalla svårigheter för vissa troende. Man måste emellertid akta sig för att när man väljer bland texterna ständigt utesluta vissa delar av Skriften.¹⁴³

362. Förutom de rättigheter att välja de lämpligaste texterna som har behandlats i det föregående har biskopskonferenserna rätt att under särskilda omständigheter förordna om vissa ändringar beträffande läsningarna. Texterna ska dock alltid hämtas ur ett approberat lektionarium.

Orationer

363. I varje mässa läser man, om inget annat anges, de orationer som hör till respektive mässa.

I mässor på minnesdagar väljer man antingen den särskilda kollektbönen eller, om sådan inte finns, kollektbönen ur *communet*. När det gäller bönen över offergåvorna och bönen efter kommunionen kan man, om det inte finns några egna böner för dagens mässa, välja antingen dem som finns i *communet* eller dem som anges för den innevarande kyrkoårstidens ferieldagar.

På veckodagar ”under året” kan man förutom föregående söndags orationer välja antingen orationerna för en annan söndag under denna tid eller orationer ur de mässor för skilda angelägenheter som finns i *missalet*. Det är alltid tillåtet att hämta endast kollektbönen ur en sådan mässa.

På så sätt förfogar man över ett stort antal texter, så att de troendes böneliv ständigt får allt rikligare näring.

För kyrkoårets karaktärstider har denna anpassning redan skett genom de orationer för varje dag under respektive tid som återfinns i *missalet*.

Den eukaristiska bönen

364. Mångfalden av prefationer i det romerska *missalet* syftar till att på olika sätt variera ämnet för tacksägelsen i den eukaristiska bönen och till att bättre belysa bestämda aspekter av frälsningsmysteriet.

365. Valet mellan de eukaristiska bönerna i *ordo missae* regleras lämpligen av följande normer:

¹⁴² *Missale Romanum, Ordo lectionum missae*, editio typica altera 1981, Prænotanda, n. 80.

¹⁴³ *Ibid.*, n. 81.

- a) Första eukaristiska bönen (den romerska kanon) kan alltid användas. Den är särskilt lämplig på dagar med eget *Communicantes*, dagar med eget *Hanc igitur* och när man firar de apostlar och helgon som nämns i denna bön; likaså på söndagar, om man då inte av pastoral skäl föredrar tredje eukaristiska bönen.
- b) Andra eukaristiska bönen är på grund av sina karakteristiska drag lämpligast på vardagar och vid särskilda tillfällen. Trots att den har en egen prefation kan man använda andra prefationer tillsammans med den, särskilt sådana som sammanfattar frälsningens mysterium, t.ex. de allmänna prefationerna. När man firar mässan för en avliden kan man använda en särskild formulering som infogas på sin plats, före ”Kom även ihåg ...” (*Memento etiam*).
- c) Tredje eukaristiska bönen kan förenas med vilken prefation som helst. Man använder den företrädesvis på söndagar och vid fester. I denna bön kan man använda en särskild formulering för en avliden; denna formel infogas på sin plats efter orden ”Fader, församla i din barmhärtighet alla dina skingrade barn på vår jord” (*Omnes filios tuos ubique dispersos, tibi, clemens Pater, miseratus coniunge*).
- d) Fjärde eukaristiska bönen har en egen prefation som inte får bytas ut mot någon annan och som erbjuder en utförlig överblick över frälsningshistorien. Man kan använda den i mässor utan egen prefation och på söndagar ”under året”. I denna bön är det på grund av dess struktur omöjligt att skjuta in en särskild formel för en avliden.

Sånger

366. Sångerna i mässans ordinarium, t.ex. *Agnus Dei*, får inte bytas ut mot andra sånger.

367. Vid valet av sånger mellan läsningarna samt ingångs-, offertorie- och kommunionssånger följer man anvisningarna för dessa (jfr n. 40–41, 47–48, 61–64, 74, 86–88).

KAPITEL VIII

MÄSSOR OCH BÖNER FÖR SKILDA ANGELÄGENHETER OCH MÄSSOR FÖR AVLIDNA

I. MÄSSOR OCH BÖNER FÖR SKILDA ANGELÄGENHETER

368. Då sakramentens och sakramentaliernas liturgi gör att nästan alla livets händelser för dem som är rätt förberedda helgas genom den gudomliga nåd som utgår från påskmysteriet,¹⁴⁴ och eftersom eukaristin är sakramentens sakrament, ger missalet exempel på mässor och böner som kan användas vid olika tillfällen i det kristna livet och i vilka man ber för hela världens, för den universella eller den lokala kyrkans behov.

369. Med tanke på den utökade valmöjligheten i fråga om läsningar och böner bör man använda mässorna för skilda angelägenheter återhållsamt, det vill säga endast när tillfället så kräver.

¹⁴⁴ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 61.

370. I alla mässor för skilda angelägenheter kan man, om inte annat uttryckligen sägs, använda innevarande veckodags läsningar och därtill hörande sånger, om de är innehållsligt passande.

371. Till dessa mässor räknas ritualmässor, mässor för olika behov, mässor för skilda angelägenheter och votivmässor.

372. Ritualmässor hör samman med firandet av vissa sakrament eller sakramentalier. De får inte användas på söndagar under adventstiden, fastetiden eller påsktiden, på högtider, under påskoktaven, på alla själars dag, på askonsdagen eller under stilla veckan. Användningen av ritualmässor följer i övrigt särskilda regler som återfinns i ritualböckerna eller vid själva mässformulären.

373. Mässor för olika behov kan användas vid speciella tillfällen, antingen då och då eller med jämna mellanrum. Bland dessa kan kompetent instans föreskriva en av dessa mässor för de böndagar under årets lopp som biskopskonferensen kan utlysa.

374. I samband med särskilt allvarliga händelser eller då särskilda pastorala skäl föreligger, kan stiftsbiskopen bestämma eller tillåta att respektive typ av mässa firas på vilken dag som helst, dock inte vid högtider eller på söndagarna under adventstiden, fastetiden eller påsktiden, under påskoktaven, på alla själars dag, på askonsdagen eller under stilla veckan.

375. Votivmässor om Herrens mysterier eller till den saliga jungfrun Marias, änglarnas, ett speciellt helgons eller alla helgons ära kan alltefter de troendes fromma önskan firas på veckodagar ”under året” även om en fakultativ minnesdag infaller. Mässor som handlar om mysterierna i Herrens eller den saliga jungfrun Marias liv – utom mässan om hennes obe-fläckade avlelse – kan dock inte firas som votivmässor, eftersom firandet av dessa mysterier ju har sin bestämda plats i det liturgiska året.

376. Mässor för olika behov, för skilda angelägenheter och votivmässor är i sig inte tillåtna på obligatoriska minnesdagar eller vardagar under advent fram till och med den 16 december, under jultiden från den 2 januari eller under påsktiden efter påskoktaven. Men vid en exceptionell händelse eller då ett pastoralt behov så kräver, kan man i mässor med folkets deltagande även under dessa tider använda de mässor som motsvarar situationens krav, enligt beslut av kyrkans rektor eller den celebrerande prästen själv.

377. På vardagar då en fakultativ minnesdag inträffar och på ferialdagar ”under året” kan man, bortsett från ritualmässor, använda vilken mässa och vilken oration för skilda angelägenheter man vill.

378. Vår Frus lördagsofficio anbefalles särskilt, eftersom i kyrkans liturgi en särskild vördnad ägnas Återlösarens moder, framför alla andra helgon.¹⁴⁵

II. MÄSSOR FÖR AVLIDNA

¹⁴⁵ Jfr Andra Vatikankonciliet, Dogmatisk konstitution om kyrkan, *Lumen gentium*, n. 54; Paulus VI, Apostolisk förmaning *Marialis cultus*, 2 febr. 1974, n. 9: AAS 66 (1974) s. 122–123.

379. Det eukaristiska offer som har sitt upphov i Kristi påsk frambärs av kyrkan för de avlidna. Detta sker som en bön om andlig hjälp för de avlidna och i avsikt att förmedla hopp och tröst till de efterlevande; alla Kristi lemmar är ju förbundna med varandra i samma andliga gemenskap.

380. Bland mässorna för de avlidna kommer begravningsmässan i första rummet. Den kan firas alla dagar utom vid påbjudna högtider, på skärtorsdagen, under påskens heliga tre dagar och på söndagarna i advent, fastan och påsktiden, med iakttagande av allt annat som kyrkorätten härvidlag bestämmer.¹⁴⁶

381. Mässor för avlidna efter meddelande om dödsfall, i samband med gravsättning och på första årsdagen av dödsfall kan även firas på veckodagarna i juloktaven, på obligatoriska minnesdagar och på ferialdagar som inte är askonsdagen eller infaller i stilla veckan.

Övriga mässor för avlidna, de s.k. dagliga requiemmässorna, kan firas alla vardagar ”under året” då fakultativ minnesdag infaller eller som är ferialdagar, under förutsättning att de verkligen firas med applikation för de avlidna.

382. Vid begravningsmässor ska normalt en kort homilia hållas, varvid varje form av lovtal över den avlidne måste undvikas.

383. Man ska inbjuda de troende, särskilt medlemmarna av den avlidnes familj, att genom kommunionen delta i det eukaristiska offer som frambärs för den avlidne.

384. Om begravningsmässan omedelbart följs av jordfästningsakten, utelämnas mässans vanliga avslutningsrit efter bönen efter kommunionen. I stället äger den rit som utgörs av överlåtelsen eller avskedstagandet rum. Denna akt äger rum endast om den avlidnes stoft finns i kyrkan.

385. När man förbereder en mässa för avlidna, särskilt då begravningsmässan, ska man vid valet av utbytbara delar (t.ex. orationerna, läsningarna och kyrkans allmänna förbön) ta vederbörlig hänsyn till den avlidne, hans eller hennes familj och de närvarande.

Prästerna ska dessutom ta särskild hänsyn till dem som vid en begravning är med om liturgin och får höra Guds ord, även om de är icke-katoliker eller katoliker som aldrig eller nästan aldrig deltar i eukaristin eller förefaller ha förlorat tron. Prästerna är ju Kristi evangeliums tjänare inför alla människor.

KAPITEL IX

MODIFIKATIONER SOM KAN FÖRETAS AV BISKOPAR OCH BISKOPSKONFERENSER

¹⁴⁶ Jfr särskilt CIC, can. 1176–1185; *Rituale Romanum, Ordo exsequiarum*, editio typica 1969.

386. Den reform av *Missale Romanum* som genomförts i vår tid, i enlighet med Andra Vatikankonciliet beslut, har haft som övergripande syfte att möjliggöra de troendes fullständiga, medvetna och aktiva deltagande i den eukaristiska gudstjänsten, såsom själva liturgins natur kräver. De troende har nämligen i kraft av sin värdighet som döpta både rätt och plikt till ett sådant deltagande.¹⁴⁷

För att gudstjänsten bättre ska motsvara den heliga liturgins regler och anda föreslås i denna introduktion och i ordningen för mässan ytterligare några modifikationer som överläts åt antingen den enskilde stiftsbiskopens eller biskopskonferensernas bedömning.

387. Stiftsbiskopen ska betraktas som överstepräst för sin hjord. I viss mening har de troendes liv i Kristus sitt upphov i honom och beror av honom.¹⁴⁸ Det är han som främjar, leder och vakar över det liturgiska livet i sitt stift. Honom tillkommer det enligt denna introduktion att utfärda regler för koncelebration (jfr n. 202, 374), utfärda bestämmelser om hur man assisterar prästen vid altaret (jfr n. 107), bestämma hur man ska dela ut den heliga kommunionen under båda gestalterna (jfr n. 283) och besluta hur nya kyrkobyggnader ska uppföras och inredas (jfr n. 291). Men hans uppgift är i första hand att uppamma en känsla för den heliga liturgin hos präster, diakoner och troende.

388. Modifikationer som ställer krav på större samordning ska enligt gällande rätt beslutas av biskopskonferensen.

389. Biskopskonferenserna ska först och främst förbereda och approbera en utgåva av detta romerska missale på de modersmål man godkänt för liturgiskt bruk, så att det efter Den apostoliska stolens godkännande (*recognitio*) kan användas i respektive regioner.¹⁴⁹

Det romerska missalet ska endast ges ut i sin helhet, både på latin och i vederbörligen godkända översättningar till modersmålet.

390. Biskopskonferenserna kan besluta om de modifikationer som anges i denna introduktion och i mässordningen och föra in dem i missalet efter vederbörligt godkännande av Den apostoliska stolen. Det gäller följande:

- de troendes gester och kroppsställningar (jfr ovan n. 43);
- sättet att vörda altaret och evangeliarier (jfr ovan n. 273);
- texter för ingångs-, offertorie- och kommuniångar (jfr ovan n. 48, 74, 87);
- urvalet av läsningar ur Bibeln vid särskilda tillfällen (jfr ovan n. 362);
- formen för fridshälsningen (jfr ovan n. 82);
- sättet att ta emot den heliga kommunionen (jfr ovan n. 160, 283);
- valet av material för altare och liturgiska föremål, särskilt heliga kärl, liksom liturgiska kläders material, form och färg (jfr ovan n. 301, 326, 329, 339, 342–346).

Handledningar och pastorala anvisningar som biskopskonferenserna anser vara angelägna kan efter Den apostoliska stolens godkännande införas på lämplig plats i det romerska missalet.

¹⁴⁷ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 14.

¹⁴⁸ Jfr *ibid.*, n. 41.

¹⁴⁹ Jfr CIC, can. 838 § 3.

391. Det åligger också biskopskonferenserna att med särskild omsorg vara uppmärksamma på de översättningar av bibeltexterna som används i mässan. Ty ur Skriften läses läsningarna och dessa utläggs i homilian, ur Skriften sjungs psalmerna, under Skriftens ingivelse och inspiration är böner, orationer och liturgiska sånger formulerade, och från Skriften får handlingar och tecken sin betydelse.¹⁵⁰

Man ska använda ett språk som motsvarar de troendes fattningsförmåga och är lämpligt för offentlig uppläsning. Dock ska man bevara de för de bibliska skrifterna karakteristiska uttryckssätten.

392. Likaledes ska biskopskonferenserna efter omsorgsfull förberedelse ge ut en översättning av övriga texter i missalet. Därvid ska varje språks särdrag respekteras samtidigt som man fullständigt och troget återger den latinska originaltexten. När man utarbetar denna översättning ska hänsyn tas till de olika litterära genrer som förekommer i mässan: presidentiella böner, antifoner, acklamationer, responsorier, litanior osv.

Man ska vara klar över att de översatta texterna inte först och främst är avsedda för tyst begrundan utan för förkunnelse eller sång inom ramen för gudstjänstfirandet.

Ett språk ska användas som är avpassat efter de troendes förutsättningar inom respektive område, dock upphöjt och av hög litterär kvalitet. Det kommer emellertid alltid att vara nödvändigt att kateketiskt förklara den bibliska och kristna betydelsen i åtskilliga ord och uttryckssätt.

Inom regioner med gemensamt språk ska man så långt möjligt använda samma översättning av de liturgiska texterna, särskilt bibeltexterna och texterna i mässordningen.¹⁵¹

393. Med hänsyn till den ojämförliga betydelse sången har i gudstjänsten, eftersom den är en nödvändig och integrerad del av liturgin,¹⁵² ska biskopskonferenserna godkänna lämpliga melodier, framför allt för texterna i mässordinariet, vidare för folkets svar och acklamationer och för de särskilda riter som förekommer under det liturgiska året.

Dessutom ska de bedöma vilka musikformer, melodier och musikinstrument som får användas i gudstjänsten och avgöra om de verkligen lämpar sig för sakralt bruk eller kan anpassas till ett sådant.

394. Varje stift ska ha sitt eget kalendarium och sitt eget proprium för mässan.¹⁵³ Biskopskonferensen ska för sin del sammanställa ett särskilt nationellt kalendarium eller tillsammans med andra biskopskonferenser sammanställa ett kalendarium för en större region. Detta kalendarium ska godkännas av Den apostoliska stolen.

Vid utarbetandet av ett sådant kalendarium ska man i högsta grad värna och slå vakt om söndagen, Herrens dag, som den främsta festdagen. Därför får inga andra firanden förläggas till söndagar, om de inte är av den allra största vikt.¹⁵⁴ Likaledes ska man se till att kyrkoåret så det som är fastställt i enlighet med Andra Vatikankonciliet beslut inte fördunklas av sekundära element.

¹⁵⁰ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 24.

¹⁵¹ Jfr *ibid.*, n. 36 § 3.

¹⁵² Jfr *ibid.*, n. 112.

¹⁵³ Jfr *Normæ universales de anno liturgico et de calendario*, n. 48–51, nedan s. 000; jfr Gudstjänstkongregationen, Instruktion *Calendaria particularia*, 24 juni 1970, n. 4, 8: AAS 62 (1970) s. 652–653.

¹⁵⁴ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 106.

Då ett kalendarium ställs samman för en nation ska man ange datum för bön- och kvatemberdagar med tillhörande rekommendationer för firandet och tillhörande texter (jfr n. 373).¹⁵⁵

Vid utgivning av missalet ska sådana firingsdagar som är speciella för ett helt land eller ett visst jurisdiktionsområde infogas på sin korrekta plats i det allmänna kalendariet, medan de som är speciella för en region eller ett stift har sin plats i ett tillägg.

395. Slutligen: om de troendes deltagande och andliga väl fordrar alternativ och mer långtgående modifikationer för att gudstjänsten ska motsvara olika folks mentalitet och sedvänjor, kan biskopskonferenserna föreslå sådana för Den apostoliska stolen, i enlighet med reglerna i artikel 40 av konstitutionen om den heliga liturgin. Sådana alternativ och modifikationer kan i så fall med Den apostoliska stolens samtycke införas; i synnerhet gäller detta i folk som nyligen har nåtts av evangeliets förkunnelse.¹⁵⁶ De särskilda regler som har fastslagits i instruktionen ”Den romerska liturgin och inkulturationen” ska noggrant iakttas.¹⁵⁷

Följande gäller i fråga om sådana alternativ och modifikationer:

Först ska ett preliminärt detaljerat förslag läggas fram för Den apostoliska stolen, så att man sedan, efter det att vederbörligt tillstånd har utfärdats, kan gå vidare med att utarbeta de enskilda modifikationerna.

När allt detta på vederbörligt sätt godkänts av Den apostoliska stolen ska man genomföra tidsbegränsad och lokalt begränsad försöksverksamhet. Efter försöksperiodens slut kan biskopskonferensen besluta att gå vidare och lägga fram en slutlig, genomarbetad formulering av saken för Den apostoliska stolens bedömning.¹⁵⁸

396. Innan man tillgriper nya modifikationer, framför allt av mera genomgripande karaktär, ska man dock sörja för att prästerskap och lekfolk får nödvändig undervisning på ett klokt och metodiskt sätt, att redan givna tillstånd har genomförts och att utfärdade pastoraliska anvisningar svarande mot gudstjänstens anda tillämpas fullt ut.

397. Principen att varje lokalkyrka ska leva i samklang med den universella kyrkan måste också upprätthållas, inte bara med avseende på tros läran och de sakramentala tecknen, utan också när det gäller bruk som har förmedlats av obruten apostolisk tradition. Dessa bruk ska bevaras, inte bara för att undvika felaktigheter, utan också och inte minst för att tron ska lämnas vidare oavkortad, ty normen för kyrkans bön svarar mot normen för hennes tro (*lex orandi lex credendi*).¹⁵⁹

Den romerska riten utgör en framträdande och dyrbar del av den katolska kyrkans liturgiska skatt och arv, och dess rikedom är en tillgång för hela kyrkan. Förlusten av detta arv skulle därför vara till allvarlig skada för henne.

Denna rit har under seklernas gång inte bara bevarat de liturgiska sedvänjor som uppstått i staden Rom utan också på ett djupt, organiskt och harmoniskt sätt tagit upp vissa andra bruk i sig själv. Efter att ha upptagit element härrörande från seder, bruk och mentalitet hos olika folk och lokalkyrkor i både väst och öst har den romerska riten därigenom antagit ett slags

¹⁵⁵ Jfr *Normae universales de anno liturgico et de calendario*, n. 46, nedan s. 000; jfr Gudstjänstkongregationen, Instruktion *Calendaria particularia*, 24 juni 1970, n. 38: AAS 62 (1970) s. 660.

¹⁵⁶ Jfr Andra Vatikanconciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 37–40.

¹⁵⁷ Jfr Kongregationen för gudstjänstliv och sakramentsförvaltning, Instruktion *Varietates legitimae*, 25 jan. 1994, n. 54, 62–69: AAS 87 (1995) s. 308–309, 311–313.

¹⁵⁸ Jfr *ibid.*, n. 66–68: AAS 87 (1995) s. 313.

¹⁵⁹ Jfr *ibid.*, n. 26–27: AAS 87 (1995) s. 298–299.

överregional karaktär. I vår tid återfinns man det som ger denna rit dess identitet och enhetliga uttryck i de normerande utgåvor av de liturgiska böckerna som utgivits med stöd av den romerske överherdens auktoritet och i de liturgiska böcker som stadfästs av biskopskonferenserna för respektive territorier och godkännts av Den apostoliska stolen.¹⁶⁰

398. Den regel som uppställts av Andra Vatikankonciliet att liturgiska innovationer inte ska införas med mindre än att de blir kyrkan till sann och verklig nytta, liksom att man ska se till att de nya formerna liksom växer fram organiskt ur dem som redan finns,¹⁶¹ ska gälla också för processen av inkulturation av den romerska riten.¹⁶²

Dessutom kräver inkulturationen nödvändig tid för att inte den autentiska liturgiska traditionen ska ta skada av oförsiktiga och förhastade förändringar.

Strävan efter inkulturation har inte alls till syfte att skapa nya ritfamiljer, utan syftet är att tillgodose en viss given kulturs krav – dock på ett sådant sätt att de modifikationer som införs i både missalet och andra liturgiska böcker inte skadar den romerska ritens specifika karaktär.¹⁶³

399. Alltså ska det romerska missalet, även om det finns på många olika språk och tillåter en viss variation i fråga om seder och bruk,¹⁶⁴ även i framtiden bevaras som ett verktyg för och ett klart och tydligt framträdande tecken på den romerska ritens enhet och det oavkortade arv som ligger i den.¹⁶⁵

Förkortningar

AAS	<i>Acta Apostolicæ Sedis, Commentarium Officiale</i>
CIC	<i>Codex Iuris Canonici</i> , Rom 1983
DS	<i>Denzinger–Schönmetzer, Enchiridion Symbolorum, Declarationum et Definitionum</i> , 34 uppl. Freiburg etc. 1967
PL	<i>Patrologiæ cursus completus: Series Latina</i> , J. P. Migne, Paris 1844–1855

¹⁶⁰ Jfr Johannes Paulus II, Apostoliskt brev *Vicesimus quintus annus*, 4 dec. 1988, n. 16: AAS 81 (1989) s. 912; Kongregationen för gudstjänstliv och sakramentsförvaltning, Instruktion *Varietates legitimæ*, 25 jan. 1994, n. 2, 36: AAS 87 (1995) s. 288, 302.

¹⁶¹ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 23.

¹⁶² Kongregationen för gudstjänstliv och sakramentsförvaltning, Instruktion *Varietates legitimæ*, 25 jan. 1994, n. 46: AAS 87 (1995) s. 306.

¹⁶³ Jfr *ibid.*, n. 36: AAS 87 (1995) s. 302.

¹⁶⁴ Jfr *ibid.*, n. 54: AAS 87 (1995) s. 308–309.

¹⁶⁵ Jfr Andra Vatikankonciliet, Konstitution om den heliga liturgin, *Sacrosanctum Concilium*, n. 38; Paulus VI, Apostolisk konstitution *Missale Romanum*, ovan s. 000.